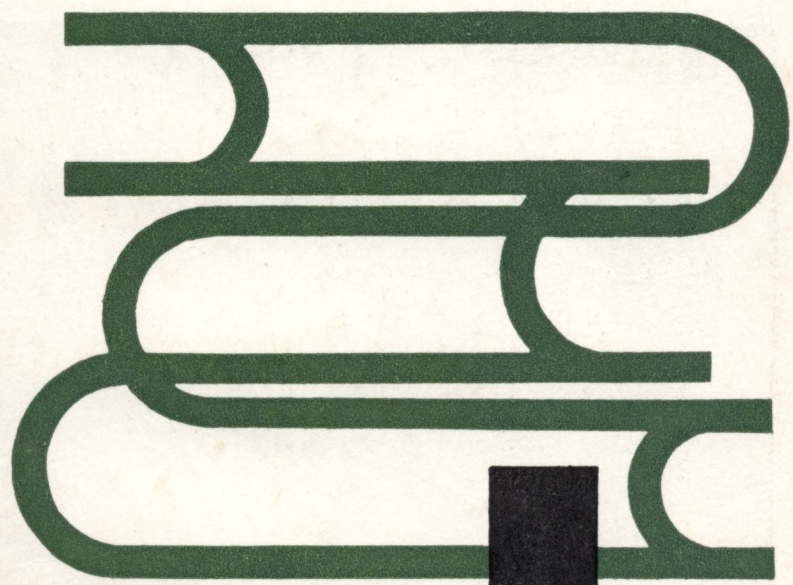

Fogarassy H.

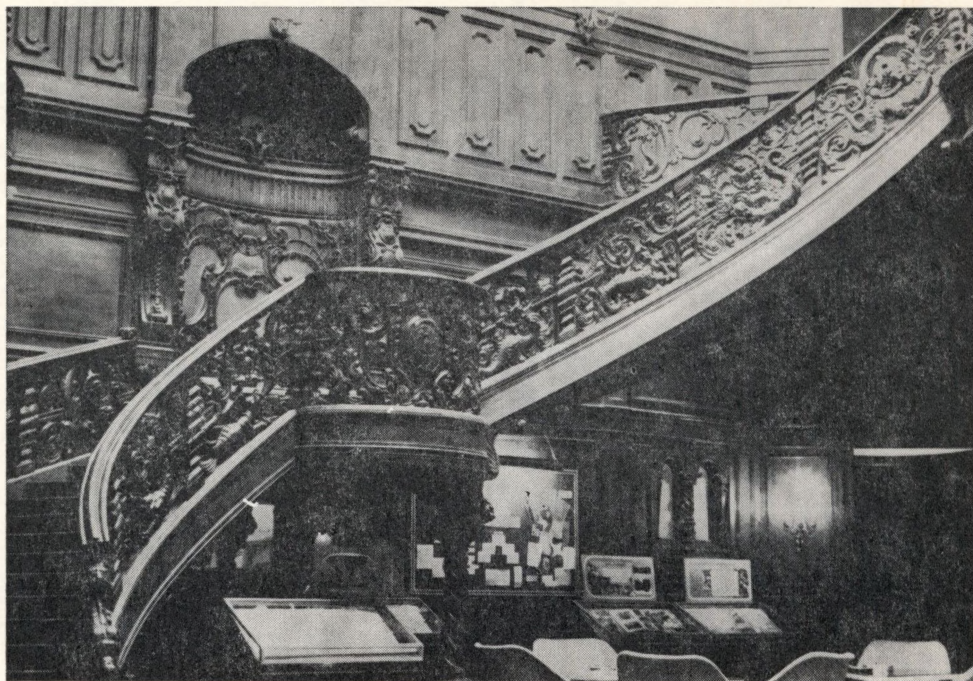
KÖNYVTÁROS

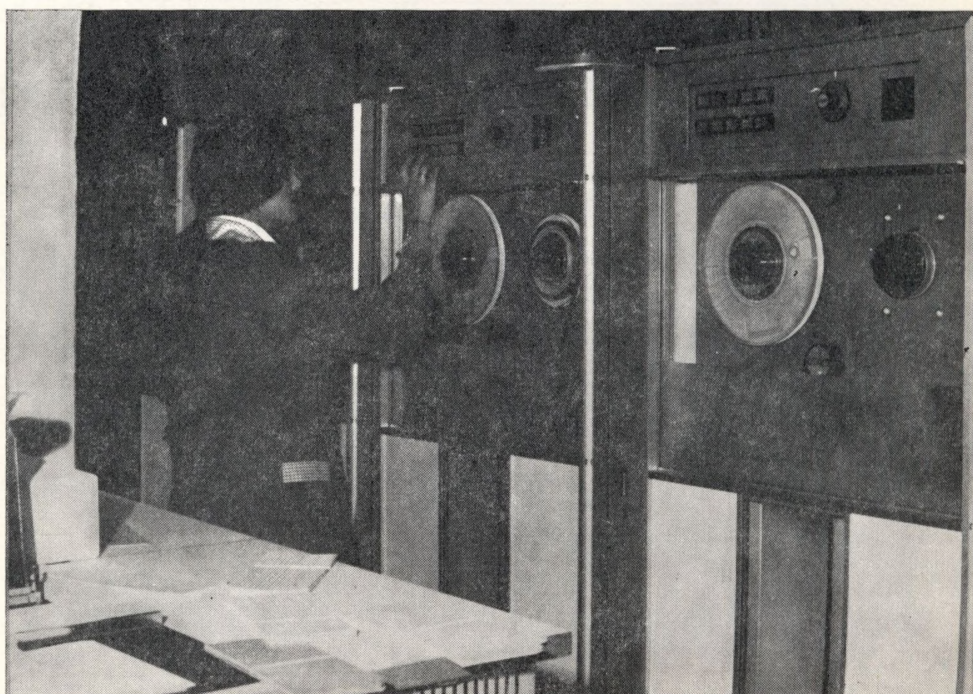
11

1978

Elcsönözhető

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ műemlék épületének hallja. Alsó képünkön a számítóközpont mágnesszalagos tárolói (Cikkünket lásd a 664. oldalon.)

TARTALOM

DR. BALÁZS JÁNOS: Az IFLA 44. közgyűlése	635
FOGARASSY MIKLÓS—PÁLDY RÓBERT: Kaposvár — Zugló	638
SÁRDY PÉTER: Arányok és irányok — A felsőoktatási és a szakkönyvtárak statisztikai adatainak tanulságai	645
ANDRÉ MIKLÓS: A szakszervezeti központi könyvtárak ellátottsága ...	650
Szabó Ervin-díjas könyvtárosok	653
Kiváló népművelők	655

Fórum

SZELLE BÉLA: Az információs oktatás a szakkönyvtáros-képzésben	657
OROSZ BERTALANNÉ: Integráció — kérdőjelekkel	660
VÉGH FERENC: Látogatás az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban (<i>Könyvtárak — műhelyek</i>)	664
Hírek	668

LÁTÓKÖR

CSUKLY LÁSZLÓ: „Gyermekkönyvvel egy jobb világért”	671
Kérdezz — felelek	673, 687
Szerkesztők nemzetközi értekezlete	674

Visszhang

GULYÁS JÓZSEF: A tanítóképző főiskolákon folyó könyvtárosképzésről ...	675
BALÁZSI ZOLTÁNNÉ: A Sárospataki Tanítóképző Főiskola tapasztalatai ...	676
<i>A Könyvtáros kislexikona. Számítógépes szakkifejezések.</i> (Szabó László)	677

Vallomások a könyvtárról

BAJOR NAGY ERNŐ: Derűs válogatások, jó beszélgetések ízére emlékszem	681
VÉRTESY MIKLÓS: Trócsányi Zoltán 1886—1971 (<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>)	683
<i>A Könyvtáros galériája.</i> KÓSA BÁLINT (<i>Galambos Ferenc</i>)	688
Pályázati felhívás	688
Lapozgató	688

Könyvtári szakirodalom

Könyvtári kutatások (<i>Katsányi Sándor</i>)	689
--	-----

Bibliográfiák

Az Akadémiai Könyvtár Kosztolányi-kéziratának kötetkatalógusa (<i>Lengyel András</i>)	690
Két bibliográfia a magyar időszaki sajtóról (<i>B. P.</i>)	692

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	693
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	694

A lapunk e számában közölt könyvjegyeket Kósa Bálint készítette; Bajor Nagy Ernő portréfelvétele Geleta Ferenc munkája

Из содержания

- Балаж Янош*: 44 сессия ИФЛА. (635);
Фогараш Миклош—Палди Роберт: Библиотечное оснащение одного областного центра (Капошвар) и одного района (Зуглю) столицы (638);
Шарди Петер: Что показывают статистические данные венгерских вузовских и специальных библиотек (645);
Андрэ Миклош: Оснащенность центральных профсоюзных библиотек в зеркале статистики (650);
Орос Берталаннэ: Проблемы интеграции культурных учреждений и библиотек в области Хевеш (660);
Вэг Ференц: Государственная техническая библиотека и документационный центр как мастерская (664);
Чукли Ласло: Перед международным годом детей (671);
 Маленький лексикон журнала „Кеньвтарош“: *Сабо Ласло*: Термины по вычислительной технике (677).

From the contents

- János Balázs*: 44th Conference of the IFLA (635);
Miklós Fogarassy—Róbert Páldy: Comparison of library services in a county seat (Капошвар) and a capital district (Зуглю) (638);
Péter Sárdy: Statistical data on Hungarian university and special libraries (1970—1977) (645);
Miklós André: Resources of central trade union libraries as reflected in statistical data (650);
Mrs. Bertalan Orosz: Integration problems between adult education institutions and libraries in Heves county (660);
Ferenc Végh: The National Technical Library and Centre for Documentation as a workshop (664);
László Csukly: Foreword to the International Year of Children (671);
 Little encyclopaedia of the Könyvtáros: *László Szabó*: Computer terminology (677).

Aus dem Inhalt

- János Balázs*: Die 44. Generalversammlung der IFLA (635);
Miklós Fogarassy—Róbert Páldy: Die Bibliotheksversorgung eines Komitatssitzes (Капошвар) und eines hauptstädtischen Bezirkes (Зуглю) (638);
Péter Sárdy: Was zeigen die statistischen Daten (1970—77) der ungarischen Hochschul- und Fachbibliotheken (645);
Miklós André: Die Versorgung der zentralen Gewerkschaftsbibliotheken im Spiegel der Statistik (650);
Frau B. Orosz: Die Probleme der Integration der allgemeinbildenden Einrichtungen und Bibliotheken im Komitat Heves (660);
Ferenc Végh: Die Ungarische Technische-Wissenschaftliche Zentralbibliothek und Dokumentationszentrum als Werkstatt (664);
László Csukly: Vor das internationale Jahr der Kinder (671);
 Kleinlexikon des Bibliothekars: *László Szabó*: Rechenautomatische Fachausdrücke (677).

Cikkeink szerzői

André Miklós, a SZOT kulturális osztályának munkatársa; *dr. Balázs János*, a KG INFORMATIK főosztályvezetője; *Csukly László*, a Komárom megyei Tanács művelődésügyi osztályának közgyűjteményi főelőadója; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Katsányi Sándor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Lengyel András*, a Szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Orosz Bertalané*, a Heves megyei Könyvtár igazgatója; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Sárdy Péter*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Szabó László*, a KMK munkatársa; *Szelle Béla*, az ELTE könyvtártudományi tanszékének adjunktusa; *Végh Ferenc*, a Műegyetemi Könyvtár tudományos főmunkatársa; *Vétesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
 A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
 Telefon: 451-758, 664-805.
 Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
 1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
 Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
 Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 78.3420 Budapest, 1978
 Felelős vezető: **Sümeghi Zoltán** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknel, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Elfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Kúlikereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Az IFLA 44. közgyűlése

A könyvtárosegyesületek és -intézmények nemzetközi szövetsége, az IFLA, 44. közgyűlését augusztus 28. és szeptember 2. között tartotta a csehszlovákiai Strbské Plesón (Csorba-tó). A rendezvényen csaknem 60 államból több mint 520 küldött vett részt, de megjelentek néhány fontos nemzetközi szervezet: az UNESCO, a nemzetközi szabványügyi szervezet (ISO), a levéltárak nemzetközi tanácsa (ICA) képviselői is. Magyarországról 17 könyvtáros és tájékoztatói szakember volt jelen.

A Magas-Tátrai Nemzeti Bizottság elnökének üdvözlő szavai után a közgyűlést az IFLA elnöke, *P. Kierkegaard* nyitotta meg, majd pedig *M. Lučan*, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság kormányának elnökhelyettese mondott beszédet. Az UNESCO nevében *A. Wysocki* szólalt fel, a csehszlovák szervező bizottság nevében *H. Kolárová* üdvözölte a megjelenteket.

Mint ismeretes, az 1927-ben alapított IFLA a könyvtárak és könyvtárosok legnagyobb nemzetközi szervezete. Az elmúlt év végén soraiban 106 országból 153 könyvtári egyesületet, 616 intézményi és 73 személyi tagot tartott nyilván. A tagok száma 1976-hoz képest 15,3 százalékkal nőtt, tehát a fejlődés ebben a tekintetben is dinamikusnak mondható.

Az IFLA tevékenységét csaknem 30 szekcióra tagolódva végzi, ezeknek a munkáját az ún. állandó bizottságok (standing committees) irányítják; munkájukban hazánkból is többen részt vesznek.

A közgyűlés fő témája a *kiadványok (dokumentumok) egyetemes hozzáférhetőségének kérdésköre* (Universal Availability of Publications — UAP); a közvetlen cél pedig az volt, hogy a résztvevők elemezzék a jelenlegi helyzetet, vegyék számba az elért eredményeket és a hiányosságokat, végül pedig keressék a helyzet megjavításának lehetőségeit és módjait. A közgyűlés továbbá az UAP célkitűzéseinek és az ezekből adódó feladatoknak minél szélesebb körben való tudatosításával kezdeményezni és elősegíteni kívánta a programnak 1981-ben, illetve 1982-ben kormányközi konferencián történő megvitatását, hogy az ÚAP megvalósításához az államok részéről szükséges támogatást megszeresse. (A konferenciát — hasonlóan az 1977. évi nemzeti bibliográfiai tanácskozáshoz — az UNESCO rendezésében, az IFLA tevékeny közreműködésével javasolják megtartani.)

A közgyűlés a fenti fő témának alárendelt kérdéseket egyrészt plenáris ülésein, másrészt pedig szekcióik, illetve állandó bizottságaik nyílt és zárt tanácskozásain vitatta meg. Az ülések száma meghaladta a 130-at, keretükben rendszerint több előadás is elhangzott, ezeket minden esetben számos hozzászólás követte. A hivatalos nyelv az angol, az orosz, a francia és a német volt.

Az UAP program jelentősége

Ami a közgyűlés fő témáját, a kiadványok egyetemes hozzáférhetőségének programját illeti, az lényegét tekintve rendkívül egyszerű és világos: valamennyi kiadványt hozzáférhetővé kell tenni — eredetiben vagy másolatban — a világon mindenki számára, aki azokat igényli.

A program gyakorlati jelentőségét talán akkor érthetjük meg igazán, ha nem tévesztjük szem elől az egyik résztvevő (Ben Rugaas) előadásában ismertetett adatot, amely szerint a világ népességének 70 százaléka még ma sincs abban a helyzetben, hogy élni tudjon a sajtó, a rádió, a telefon és a televízió nyújtotta információs lehetőségekkel, s ez azt a sajnálatos tényt is sejteti, hogy e hatalmas, hátrányos helyzetű népességnek könyvtári szolgáltatások sem állnak rendelkezésére.

A kiadványok egyetemes hozzáférhetőségének programja egyébként következetes és szerves folytatása a szakmai köztudatban már ismertebb egyetemes bibliográfiai számbavétel (Universal Bibliographic Control — UBC) programjának, amely szerint a világon bárhol megjelenő kiadványokat bibliográfiailag le kell írni, nyilvántartásba kell venni, és ezeket is mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni. Ennek a tevékenységnek nyilvánvalóan csak akkor van igazán értelme, ha következő lépésként a leírt, illetve nyilvántartásba vett kiadványok eredetiben vagy másolatban maguk is

hozzáférhető. Az említett két program (UBC, UAP) ez idő szerint az IFLA két legfontosabb középtávú programja.

Az is nyilvánvaló, hogy a kiadványok egyetemes hozzáférhetőségének programja csakis a könyvtárak céltudatos és hatékony együttműködése útján valósítható meg. Ennek elsősorban az egyes államokon belül kell létrejönnie, majd pedig az államok között kell kialakulnia. Az IFLA elsődendő feladatának tekinti, hogy ezt a kettős, de végeredményben azonos célú törekvést megfelelő kezdeményezésekkel elősegítse. A kiadványok egyetemes hozzáférhetőségének természetesen alapkövetelménye az, hogy minden állam saját kiadványait hozzáférhetővé tegye nemcsak a saját, hanem a többi állam polgárai számára is. Ma még ennek a célnak elérésétől igen távol állunk, elegendő, ha csak a ki nem elégitett könyvtárközi kölcsönzések magas százaléka gondolunk.

A közgyűlés sokat foglalkozott azokkal a nehézségekkel, illetve akadályokkal, amelyek a program megvalósításának útjában állnak. A nem könyv- és folyóirat jellegű, ún. félig publikált, vagy kereskedelmi forgalomba nem került dokumentumok, audiovizuális anyagok stb. bibliográfiai számbavételének megoldatlansága, a kötelező példányok archivális jellege, a régi és ritka könyvek rendkívüli (muzeális) értéke és a másolásukkal járó könyvhigiéniai ártalmak és megrongálódási veszélyek, a nemzetközi kölcsönzések túl hosszú időtartama és költségei, a szerzői jogi megkötöttségek, a **cen-zúrával és a vámmal** kapcsolatos problémák csupán kiragadott példák a programot akadályozó nehézségek közül, de ezek mellett nem szabad megfeledkeznünk azokról a szemléleti jellegű problémákról sem, amelyek szintén megoldásra várnak.

A könyvtár nemzetközi jellege

A szemléleti kérdések problémái át- meg átszöttek az előadások és hozzászólások tartalmát, esetenként élénk vitát kiváltva a résztvevők között. *P. Kierkegaard*, az IFLA elnöke egyebek között kifejtette, hogy a könyvtári hivatás nemzetközi jellegű, abban az értelemben, hogy az anyag, amellyel dolgozik, mind eredetét, mind pedig tartalmi vonatkozásait tekintve messze túllépi az állami határok korlátait, de sok közös vonás van az olvasók kiszolgálásának módjában is szerte a világon. *D. J. Urquhart* (Anglia) megítélése szerint az emberiség problémáinak megoldására irányuló és elért eredményeivel kapcsolatos információk voltaképpen egy nagy és közös információszervezetet (corpus informationis) alkotnak, s a könyvtáros feladata az, hogy a szükséges információkat, illetve az ezeket tartalmazó dokumentumokat a felhasználó rendelkezésére bocsássa. Mint mondták, az információk, a könyvtáros és a felhasználó (olvasó) közös rendszert alkotnak, és súlyos hibák forrása, ha a könyvtáros a felhasználót nem tekinti e rendszer szerves alkotó elemének, s ennek következtében nem is törekszik igényeit megfelelően kielégíteni. Az e téren mutatkozó hiányosságok okainak feltárására a könyvtárosnak hangsúlyozott figyelmet kell fordítania, olyannyira, hogy oknyomozó munkájában még a nem olvasó rétegekre is gondolnia kell. A könyvtárak évi jelentéseinek az UAP szellemében ki kellene térniük a nem teljesített olvasói igények okainak feltárására is, és azzal is foglalkozniuk kellene, hogy mit tett a könyvtáros a hibák kiküszöbölése érdekében, s melyek az ezzel kapcsolatos további feladatai.

Mint hogy az UAP törekvései szerint a saját állományból kielégíteni nem tudott igényeket a könyvtárosnak más könyvtárak állományára támaszkodva kell kielégítenie, mind a könyvtáros, mind pedig a felhasználó szemléletében olyan képnek kell kialakulnia, amely szerint minden könyvtár egy nemzeti, majd pedig egy nemzetközi könyvtári rendszernek is hivatalos fóruma, amelytől az olvasónak feltétlenül meg kell kapnia a részére szükséges szolgáltatásokat. Tagadhatatlan, hogy ez olyan következménnyel is jár, hogy a könyvtárakat fenntartó intézmények nem élvezhetnek többé kizárólagos autonómiát könyvtáraikat illetően, aminthogy nem élvezhetnek teljes „függetlenséget” végeredményben villamosenergia- vagy vízellátásuk tekintetében sem, s ezt mindenki természetesnek találja. A szocialista országokban az effajta szemlélet már nem ismeretlen, azonban a tőkés államokban a fenti elvnek elfogadása és gyakorlati alkalmazása valóban lényeges szemléletváltozást igényel a könyvtárostól, a fenntartótól és a felhasználótól egyaránt.

A. Irving (Anglia) hangsúlyozta, hogy a felhasználóknak az információk átvételével és hasznosításával kapcsolatos ismereteiket már a szervezett, iskolarendszerű oktatás keretében meg kellene kapniuk. Az oktatási intézmények könyvtárosainak ezen a téren fontos feladataik vannak, amelyeket helyenként jól, máshol kevésbé jól látnak el, gyakran azért, mert szemléleti okokból sem a könyvtáros, sem pedig a tantestület nem tulajdonít a kérdésnek kellő jelentőséget, holott ebben az esetben az élethosszig tartó önművelés megalapozásáról is szó van. Az UAP programja értelmében ilyen vonatkozásban is határozott előrelépés szükséges a könyvtáros és a tantestület részéről egyaránt.

Az olvasókkal való kapcsolatok hatékonyabb kialakításának természetesen egyéb elvi és gyakorlati bázisai is vannak az UAP értelmében. Több előadó is hangsúlyozta, hogy az UAP egyben demokratikus program is, mivel az általa képviselt szemlélet fontos vonása az a felismerés, hogy a könyvtárak anyagi bázisaikat illetően végsősorban az adófizető polgárookra támaszkodnak, indokolt tehát, hogy ők a könyvtári szolgáltatásokban a legnagyobb mértékben részesüljenek.

Nyilvánvaló, hogy az UAP célkitűzéseinek megvalósítása a fontos elvi kérdéseken kívül egész sereg gyakorlati, sőt technikai kérdés előtérbe helyezését és megoldását is szükségessé teszi. A közgyűlésen ezekről is bőven esett szó, mivel a fő cél az volt, hogy az UAP-program realizálásának minél szélesebb köre bontakozzék ki a résztvevők előtt, s azok mindegyike egyik vagy másik témában közelebből is érdekelt legyen. Így termékeny eszmecserék folytak egyebek között például a nemzetközi szabványos könyvszámozásnak (ISBN — *Könyvtáros* 1974/4. sz.) az UAP szempontjából való jelentőségéről, szabványosítási, statisztikai, nemzetközi kiadványcsere- és könyvtárközi kölcsönzési kérdésekről, a régi és ritka könyvek bibliográfiai leírásáról és számbavételéről, a központi katalógusról, könyvhigiéniai és raktározási problémákról, a korszerű restaurálás és konzerválás követelményeiről, a számítógépesítésről, a gépi adattárak szervezési problémáiról, a komputeres hálózatoknak az állományhasználatra gyakorolt hatásáról, a másolástechnikai feladatok hatékonyabb ellátásáról, költség- és időelemzési problémákról stb. Az UAP szempontjából természetesen kiemelt fontosságú téma volt a nemzeti könyvtárak szerepe, ezek főigazgatói egésznapos program keretében Turócszentmártonban tárgyalták meg feladataikat.

Összefoglalva: A 44. IFLA-közgyűlés legfőbb szakmai értéke abban látható, hogy az egyre szerteágazóbb könyvtári tevékenység mind nagyobb önállóságra törekvő részterületeit igyekezett átfogó program keretében egymáshoz és az élethez közelebb hozni, hogy ezáltal megóvja azokat az öncélúsodás, az egymástól való elszakadás, a szét hullás veszélyétől.

Dr. Balázs János

KAPOSVÁR — ZUGLÓ

„De még egyet kérünk: hová menjen a budapesti lakó, akinek történetesen van türehető lakása, de szabad idejét például olvasással szeretné eltölteni? Gyakorlati vagy szórakoztató olvasmánnyal! Hová?...”

(Szabó Ervin)

Mottónk idézet Szabó Ervinnek a Világ c. lap 1910-es évfolyamában megjelent cikkéből. Az azóta elpergett évtizedekben a főváros könyvtári körülményei lényegesen megváltoztak, s Szabó Ervin kérdését is meg lehet válaszolni ma már: „Olvasni szeretne? Menjen a könyvtárba!” A még kielégítetlen „budapesti lakó” könyvtári érdekei mellett érvelve sem kell már — mint akkor, 1910-ben a cikk szerzője tette — távoli országok, városok könyvtári adatainak példáit felhozni, hisz az országon belül is akadnak mértékadó összehasonlítási minták. Ma is időszerű téma azonban a budapesti olvasó *hátrányos* művelődési helyzete.

A „hátrány” persze más természetű, mint 1910-ben. De hát hogy is ne volna az, hisz az időközben két és félszeresére szaporodott fővárosi lakosság gyors metrószerelvényeken, autóbuszokon közlekedik, s nem a „sarki fűszeresnél” szerzi be a festi táplálékot... Hol, milyen körülmények között juthatnak tehát ma „gyakorlati vagy szórakoztató olvasmányaikhoz”?

A témafelvető történeti analógiát folytatni sem lehet. Hiszen a század első évtizedében Zugló még csak önálló városrész sem volt; az akkori VII. kerület részét alkotta (bár akkor is ez volt a város legnépesebb közigazgatási egysége), a Bosnyák tér környéke beépítetlen, a térképen még fehér foltok húzódnak át... És másik terepünkön, Kaposvárott? Az akkori lexikon-cikkely „gyorsan fejlődőnek” mondja a még 24 ezer ember lakta várost.

Zuglóban, a XIV. kerületben 178, Kaposvárott 71 ezer lakost tart nyilván a népesedési statisztika (1976). Úgy tűnhet, hogy városodási viszonyaink közepette ez a méretkülönbség oly tetemes, hogy a pesti kerületet ésszerűbb volna a legnagyobb vidéki városokkal, s nem a megyeszékhelyek között is közepes nagyságú dél-dunántúli településsel összehasonlítani. Az ellátandó népesség jócskán eltérő száma ellenére a két lakóhely köz-

könyvtárainak párhuzamos bemutatásához mégis van közös mérce; mindkettőnek a területe, térbeli kiterjedése megközelítőleg azonos, 1800 hektár körül van. Ez az adat mindjárt nem fog „hajánál fogva előrántott” közös vonatkozásnak tűnni, ha eszünkbe idézzük a korszerű lakóhelyi könyvtári ellátás ama elvét, hogy otthonától egy kilométeren belül leljen könyvtári szolgáltatási pontra a városlakó. Az ellátóhelyek hálójának (települési, közigazgatási) centrumában pedig legyen nagy, központi könyvtár. Nehezen támadható tehát az az elvi kívánság, amely szerint például a Füredi úti lakótelepen vagy a kaposvári Cseri úton élő számára a közkönyvtári rendszer azonos kínálata, azonos olvasói esély jár.

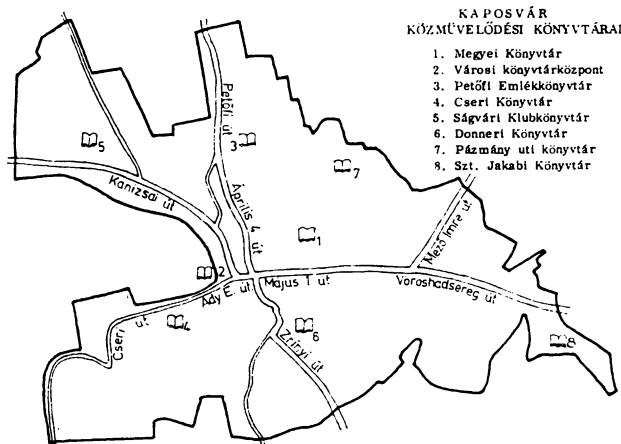
A budapesti nyilvánoskönyvtár-hálózat néhány — más kerületekben épült — új létesítménye és a távlati tervek perspektívája sem feledtetheti azt, hogy ez nem így van. S a 178 ezer zuglói lakos ügyét — függetlenül attól, hogy helyzetük tekinthető-e tipikus „budapesti helyzetnek” — nem lehet nem szóba hoznunk. A változott körülmények között is a fővárosi könyvtári hálózat névadójának szellemében.

„Mit kínál a helyi nyilvános könyvtár a zuglói, illetve a kaposvári illetőségűeknek?” — erre a józan és kézenfekvő kérdésre kerestük tehát a választ a kettős terepen folytatott szemle során. Másként szólva: a *Településeink könyvtári ellátása* című statisztikai kiadvány — a TEKE — két friss, egymástól nem távoli, s már önmagában is beszédes számadatsora mögé kívántunk tekinteni: az olvasó és a könyvtár köznapjaiban milyen következményekkel jár a működési feltételek közötti eltérés? S mint ahogy az említett statisztikai adatok sem arra valók, hogy durva összevetéssel egymás ellen fordítsuk őket, szemlénk is csak általános megállapításokat kíván „közelképbe” fogni. Tennivaló — Kaposvárott is, a XIV. kerületben is — a kelleténél több akad.

KAPOSVÁR

Magánfelmérésem eredményeként — amelyből hiányzott a módszeresség, s így egyáltalán nem kívánom szociológiailag elfogadható eljárásnak beállítani — Ka-

posvárott minden második utcai járókelő választ tudott adni, amikor tájékozatlan idegenként arról érdeklődtem tőlük: „hol találok itt könyvtárat?”. A válaszokból

kitűnt az is, hogy a könyvtár topográfiai közismerete az intézmény jelentőségétől függ; a külső városrészekben is akadt olyan, aki nem a városrész helyi fiókjá, hanem a megyei könyvtár épülete felé vezető utat, magyarózta módszeresen... Nem feltételezem, hogy minden válaszolni tudó megkérdezett beiratkozott olvasó is volt, azt azonban gyaníthatom, hogy ha ő maga nem is, fia, szomszédja, ismerőse az, s a Somogy fővárosában lakók tetemes részének „belső tudat-térképén” a hely centrális jellegű létesítményeinek sorában — a posta, a rendelőintézet, a tanácsháza, a színház, a pályaudvar tájékozódási pontjaival együtt — az 1960-as évek elején épült megyei könyvtár is jelölve van. S ott mutatott a helyi — városi, kerületi — fiókkönyvtár irányába is a magyarózó ujj, ahol volt mit számon tartania. Nem érdemes ebből a spontán jelenségből mélyebb következtetést levonni, de azt alátámasztani látszik, hogy egy település köztudatában a könyvtár jelenléte teljesítőképességének, méreteinek — nevezzük a nevéen: elsősorban könyvtári négyzetmétereinek — nagyságától is függ. S ha ennyire ezen látszik múlni a lakóhelyi könyvtári „ki tudja, hol van?”, kezdjük itt az alapoknál, a berendezhető helyiségeknél...

Szolgáltató helyek, könyvtári négyzetméterek

Noha, mint volt már róla szó, Kaposvár nem tartozik a legnagyobb megyeszékhelyek közé, a lakosságnak itt két intézmény keretében szerveznek nyilvános könyvtári szolgáltatást. Az, hogy különálló megyei és városi ellátó szervezet van, nem sorolható ugyan az ésszerű megoldások közé (bár többhelyütt fennmaradt ez

a forma; a megyei rangú regionális központokon kívül Fehérvárott, Szolnokon, Tatabányán, Salgótarjánban, Zalaegerszegen is), de ennek a kérdésnek taglalása nem tartozik tárgyunkhoz. A statisztikai adatok szerint a megyei könyvtáron kívül a városi hálózat 15 helyen nyújt szolgáltatást, és Somogy megye székhelyén összesen 2696 négyzetméter szolgálja a könyvtári igényeket. Am terepszemlénk akkor ad valós képet, ha bemutatja, mi van a számok mögött. A színhely ismeretében először fel kell bontanunk elemre ezeket az adatokat.

Kiiktathatunk a szolgálati helyek közül mindjárt hármat is: sem a városi könyvtár központja, sem pedig a két egészségügyi-szociális létesítményben működő (helyiség nélküli) letét nem nyilvános intézmény. A további részleteknél érdemes lesz eltekinteni azoknak a városszéli községeknek, illetve külterületi lakott helyeknek fiókkönyvtáraitól is, amelyeket a 70-es évek elején csatoltak a városi közigazgatáshoz — ezek Kaposvártól 5—6 kilométerre található („kisbolygóknak” tekinthető fiókok (4).

A voltaképpeni belterületen (és ez az a településövezet, amelynek nagysága Zuglóéval egyezik) tehát a megyei könyvtárral és 6 érdekmenek nevezhető fiókkönyvtári létesítménnyel, valamint a hét megállóhelyen működő bibliobusszal számolhatnak azok, akik Kaposvárott közkönyvtárban olvasni akarnak.

Ha a területi ellátottság négyzetmétereit ennek értelmében vesszük tekintetbe, a következő elosztási képet kapjuk:

- a megyei könyvtáré a város centrumában 2120 négyzetméter;
- az 5—7 kilométer „tengelyátmérőjű” város külső részeire, a városi fiókkönyvtárakra pedig 500 négyzetméternél kevesebb jut, és ezek kö-

zül három a — 120—130 négyzetméter területű — kielégítő nagyságú, a többi csak kölcsönzőállomásnak, kiegészítő szolgálati pontnak nevezhető (16—24 négyzetméteres kis szobák).

Rögzítsük tehát: a „külsőterületi” lakótelepek — a 3000—18 000-es népességű, részben magas beépítésű, részben családi házas övezetek — felől haladva a városközpont felé, jókora metszetek adódnak, ahol a megyei könyvtárig jó esetben csak rövid nyitvatartású, szűkös kis fiókkönyvtárral találkozhatunk. Tegyük hozzá, hogy egy sokszázézer kilométert megtett autóbusból az elmúlt év végen készült mozgókönyvtár megállóhelyeit is a városi „infrastruktúra” adottságaihoz kénytelenek igazítani. Így a mozgókönyvtár sem juthat ki — a betonozatlan utakon — a tényleges városperemre. Tehát: a kaposvári olvasók könyvtári szolgálati helyekkel való ellátottsága is — otthonuk függvényében — eléggé „változatos”.

Az egyik legújabb fiók a tetszetős „Petőfi emlékkönyvtár”, a Kalinyin lakótelepen. Ebben a 18 000 lakosú — s jellegében is a zuglói „nagy lakótelepekre” emlékeztető — modern városrészben a közlekedő utak közepén nagy szolgáltatócentrumot találunk, áruházakkal, boltokkal, postával. A telep egyik végén — igaz, a városmag felé eső végén — van a kereskedelmi célok helyett végül is könyvtári rendeltetésre kialakított, 120 négyzetméteres — vonzó, világos, helybenolvasásra is módot adó — fiókkönyvtár. Ez a modern városi lakótelep többet is kaphatna. (Nem elvi megfontolásból, inkább az adott lehetőségek miatt lett ekkora.) Hiszen például a Kapos folyón túli, családi házas Cseri városrésznek, ahol harmadannyian laknak (4000 körüli a lélekszám), ugyanakkora területű és a helybeliek által így is megfelelően „bela-kott” fiókkönyvtár jut. (Sőt, a mozgókönyvtár is megáll ott hetente kétszer.) Igaz, itt külön olvasóteremnek, zenehallgatásnak is jut hely, ám a természetes megvilágítás hiányát a gyermekrészben csak állandó neonfényvel lehet pótolni. Jónak mondható városi ellátás esetén legalább 4—5 ilyen vagy ennél jobb ellátóhelyet kívánna meg az a közművelődési könyvtári hálózat, amelyből Kaposvárott is jó néhány láncszem hiányzik még.

Ennek igénye azért is nem kiáltó, mert a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár vonzaskörzete — különösen a felnőtt olvasók tekintetében — az egész városra kiterjed. Hogy valóban így van, bizonyítja az is, hogy a 14 ezer lakosú „belváros”-ban található intézményben az olvasók száma 10 ezer fölött volt az elmúlt évben. A kaposvári — sőt, a felmérések

szerint több mint ezer vidéki — olvasó az épület emeletén levő, már a modern könyvtáráépítési elvek szerint kialakított nyilvános szolgálati tereket veheti igénybe (a földszinti, kétszáz személyes előadóterem rendezvények alkalmával jut szerephez). Ez az emeleti — a könyvtár alapterületének csaknem felét kitevő —, olvasást, kutatást, bönégészt és elmélyült munkát szolgáló nagy szabadpolcos tér legújabb formájában öt könyvtári funkciói elégit ki. Kevesebb mint harmada a gyermekkönyvtári szolgálaté. A „felnőtt könyvtári tér” belső, csendesebb, védettebb részein az ún. szakrészleges olvasói övezetek, a zenei szolgálat és a helyismereti kutatóterem osztoznak. A bejáratnál szembeni centrális szabadpolcos övezet a keresettebb szakirodalmi témáknak az ún. általános részlegbe való kiemelésével és a szépirodalmi állománnyal elsősorban a kölcsönzési igényeket szolgálja. Az összesen 32 olvasótermi — „szakrészleges” üllőhely és a 16 zenei olvasó-hallgatóhely mellett ennek a kölcsönzési térnek nagy a terhelése: a kaposváriak majdnem 15 százaléka ide meg a gyermekkönyvtárba jön „gyakorlati vagy szórakoztató” olvasmányait fellelni és hazavinni. Az egész városra kiterjedő szerepről azonban alaposabb elemzés bizonyára kimutatná, hogy a „vonzás” ingadozó: annak megfelelően, hogy az érdeklődő lakóhelyének közvetlen környékén milyen fiókkönyvtári szolgálatot lel. A szak- és az általános részleg kialakítása ezért látszik a helyi könyvtári lehetőségekre adott észszerű és célszerű válasznak.

Gyűjtemények és szolgáltatások

A központi beszerzéssel és feldolgozással működtetett városi fiókhálózat állománya, kínálata is — természetesen — az elhelyezési (és személyi) feltételeknek megfelelően alakul. (A kölcsönzőhelyeken csak részfoglalkozású könyvtáros dolgozik.) Leegyszerűsítve három csoportba sorolható a kaposvári illetőségű ember magatartása, ha könyvtárral kapcsolatos igény ébred benne.

Az első csoportba azok tartoznak, akik a kölcsönzőhelyek, mozgókönyvtári megállók közelében laknak. Ha ráérnek kívánni, míg a környéken (többnyire hetenként egyszer egy-másfél órára) megáll a könyvtárbusz, vagy elfoglaltságukat a heti 6 órai „kisfiókkönyvtári” nyitvatartáshoz szabják, az intézményben 2500—5000 kötetet kínáló állományra és 20-nál kevesebb lapra, folyóiratra lelnek. Ha igényüknek ez nem megfelelő, vagy valamilyen dokumentumra sürgősen szükségük van? A 48 órában nyitvatartó megyei könyvtár csaknem 170 ezres állományát

legrosszabb esetben is 4 kilométeres távolságból — busszal? gyalog? kocsival? — érhetik el.

A második csoporthoz azok tartoznak, akik Kaposvárott a Kalinyin lakótelepen vagy környékén, a Cseri városrészben vagy a Ságvári utca táján laknak: helyi fiókkönyvtárak 24—30 órában kereshető fel, s a dokumentum-mennyiség, amely rendelkezésükre áll, 8000—10 000 egységet számlál, továbbá 30—40 folyóiratot is olvashatnak helyben. Főként az ezeken a vidékeken lakó gyerekek számára nagy előny a közelség; az olvasók közötti arányuk itt meghaladja az 50 százalékot. A nagyobb kínálat mellett e csoportnak is adva van a lehetőség — bár kevésbé kényszerítően —: elmenni a megyei könyvtárba.

Legelőnyösebb helyzetben a kaposvári „belvárosiak” vannak, mert közelükben a nagykönyvtár. Felnőttek a hét négy napján este nyolcig, gyerekek este hatig kereshetik fel a könyvtárt, szombaton délután viszont 6-kor, illetve 5-kor záródnak be az intézmény kapui. A majd 600 féle kurrens folyóirat és lap mellett a szolgáltatásokról, a könyvtári lehetőségekről szólva azt külön is említeni kell, hogy szinte a legtöbb vidéki város lakó a fővárosinál intézményesen jobb helyzetben van, ha zenét, nyelvet tanul. A Cseri városrészi fiókkönyvtárban is van 210 lemez és négy hallgatóhely; a megyei könyvtárban 12 zenei, 4 nyelvi, továbbá 4 gyermekkönyvtári hallgatási hely és közel 3000-es hangzó-, illetve 600-at meghaladó kottaállomány várja az érdeklődőket... Pedig ezzel a körrel épp hogy csak átléptük a leghagyományosabb könyvtári dokumentumok és szolgáltatások határát. A továbbiakhoz, úgy tűnik, már nem is elegendő ez a tízegyhány éve épült, s raktári helyeit már csak újabb és újabb belső téralakításokkal bővítő könyvtár. Nemcsak az évente 12 ezerral szaporodó állománynak kevés a hely, de az újfajta információhordozóknak, -közvetítőknak és -felvevőlehetőségeknek is a jelenleginél több teret kellene létesíteni Kaposvárott is.

És akkor még nem is volt szó az igényeknek nem is speciális, csupán oktatásügyi részéről... A kaposvári középiskolás, főiskolás természetzerűleg kapja meg azt a lehetőséget mindennapi tanulmányaihoz, dolgozataihoz, pályamunkájához, amihez a budapesti csak igen nehezen jut. Ennek következményei sejthetők az olvasói arányokból is: 100 kaposvári középiskolai tanuló közül 76, 100 szakmunkástanulóból 23 jár a megyei könyvtárba! (A főiskolai tanuló — 426 hallgató van a helyi tanítóképzőben — zöme feltehetően olvasó; a megyei könyvtár-

ban számuk kétszerese szerepel — a többlet bizonyára az egyebütt tanuló helybeliekből adódik.)

Egyéb könyvtárak, közkönyvtári olvasók

E lakóhelyi könyvtári ellátás mellett Somogy megye székhelyén is megvan, mégpedig nem is szerény nagyságrendben, az egyéb könyvtári — szakszervezeti, iskolai, felsőoktatási, szakkönyvtári — ellátás korlátozottan nyilvános forrása is. Kettőről — röviden — legáltalább alapadatokat, főbb jellemzőket külön is érdemes említeni. Munkahelyi közművelődési könyvtár 40 is van a városban, s az ott (vagy ott is) olvasók száma több mint 8000. E könyvtárak közül van egy olyan, amelyiket a területi ellátás kiegészítő egységeként külön is tekintetbe lehet vennünk (az ÉDOSZ könyvtára): ennek több mint 11 ezres gyűjteményét többek között 600 általános iskolás is igénybe vette. A 13 kaposvári általános iskola könyvtárai viszont még nem állnak azon a színvonalon, hogy a gyerekek olvasóvá nevelésének mindennapos színterévé lehessenek. Erre utal a lakóhelyi könyvtárak gyermekolvasóinak igen kiemelkedő arányszáma is: a frissebb statisztikai adatok szerint a városban 6933 általános iskolai tanuló van, és a 14 éven aluli gyerekek közül 5246 iratkozott be a megyei és a városi könyvtárakba! Ha a „kettős beiratkozás”-nak — a viszonyokból feltételezhető — jelensége miatt a 75 százalékos arányt talán inkább lefelé kell is kerekíteni, bizonyos, hogy akkor is sok kisiskolás köznapjait, szellemi alakulását befolyásolhatja a helyi közművelődési könyvtári „terep”.

Ebben a szemlében talán továbbképezhetővé válik az is, amit a statisztikai adatok, számok igen elvontan jeleznek. A város beiratkozott közművelődési könyvtári olvasóinak száma több mint 16 000 — a lakosság majdnem 24 százaléka. Ezt az országos átlagnál jobb aktivitást (Zuglóban a lakók negyedannyi része, 5,3 százaléka használ könyvtárat) érdemes összefüggésbe hozni két másik mutatóval: új dokumentumokra a déldunántúli városban évente közel 12 forint beszerzési összeget ad a tanács minden lakosnak könyvtárain keresztül; 100 lakosra 4,6 négyzetméter könyvtári alapterületet juttat, s a teljes könyvvállományból egy lakosra 3,4 egység jut. (Ugyan-ezek az adatok a XIV. kerületben: 1,6 forint, 0,3 négyzetméter, 0,6 kötet.) És állítsunk ide még egy — statisztikáinkban ritkán szereplő — arányszámot, nézzük meg, hogy egy könyvtári dolgozóra hány

olvasó szolgálatának feladata jut. Kaposvárott: 272, a tárgyalandó pesti kerületben: 561. Még ha számolunk is azzal, hogy Kaposvárott a Somogy megyei funkciók miatt nemcsak helyi feladatokat látnak el a könyvtárosok, az FSZEK hálózatban viszont a központi könyvtár tevékenysége a kerületieket is szolgálja, akkor is elmondható, hogy az az emberi munka, ami olvasó és olvasmány között kapcsolatot teremt, többet tud nyújtani a helybelinek e vidéki városunkban, mint Budapesten.

Mert azt nehéz feltételeznünk, hogy Zuglóban azért használja csak minden

huszadik ember a helyi könyvtárakat (Kaposvárott pedig minden negyedik), mert művelődési, tanulási, önképzési igényük kisebb. S az sem valószínű, hogy a XIV. kerületben azok, akik a helyi, szűk lehetőségekkel nem kívánnak (tudnak) élni, helyettük „hatalmas lakásaikban gyűlő magánkönyvtáraikat” tudják használni. A megfelelő könyvtári adottságok — könyvtári terek, gyűjtemények, könyvtárosok — nagyon hiányoznak. Pedig lám, a kaposvári lakosok teljesítetlen könyvtári kívánságainak lajstroma sem rövid.

Fogarassy Miklós

ZUGLÓ

A XIV. kerület a főváros egyik legdinamikusabban fejlődő kerülete. A két világháború között elsősorban a családi házak övezete, lakosságának többsége kispolgár és tisztviselő, kertés utcáit csak néhol váltják fel üzemek. Területén fekszenek a főváros nagy művelődési és szórakoztatási intézményei, a Városliget, az Állatkert, a Vidám Park, a Fővárosi Nagycirkusz, továbbá a Mezőgazdasági, a Szépművészeti Múzeum, a Múcsarnok. A kerületnek ez a képe az utóbbi két évtizedben alakult át: óriási lakótelepek épültek az addig bögárkertészeteknek használt, beépítetlen területeken. A nagyarányú betelepülés jól tükröződik a lakosság számának növekedésében. 1970-ben 134 ezer volt a lakosok száma, 1976-ban már 178 ezer, napjainkban pedig 200 ezerre lehet tenni a kerület lélekszámát. A népesség növekedésével bizonyos átértékelődés is együtt járt; a legnagyobb arányban munkások települtek az új lakótelepekre, így Zugló most már munkáslakta kerületnek tekinthető.

Hiányzó négyzetméterek

Ha Zuglóban tudakozódunk az utcai járókelők körében a könyvtár holléte felől, akkor 20 megkérdezett közül legfeljebb 1—2-től kaphatunk helyes tájékoztatást. Attól függően, hogy valamelyik könyvtár közvetlen közelében érdeklődünk-e az ott lakóktól, vagy a könyvtár helyétől távolabbi utcákban. Ennek fő oka az, hogy egyetlen zuglói közművelődési könyvtárnak sincsen olyan megjelenése, amely „a könyvtár” jelenlétét bevéste volna a lakosság tudatába. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárai kivétel nélkül kis intézmények, amelyek szerényen bújnak meg a kerület utcáiban. Zugló az egyetlen kerülete a fővárosnak, amelynek nincs vezető

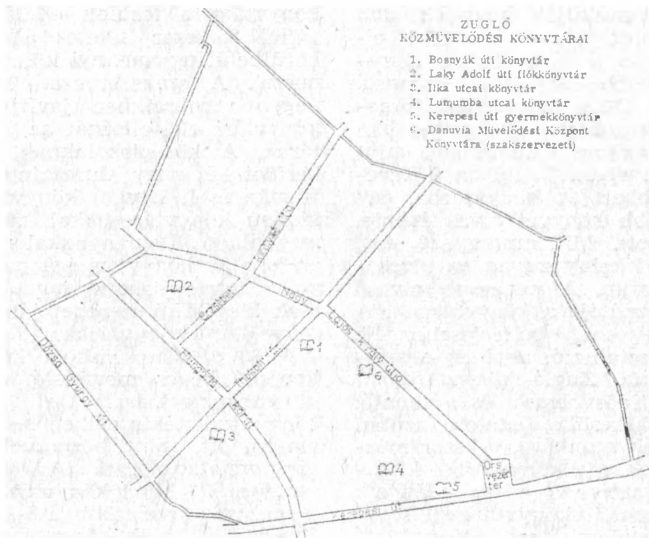
közművelődési könyvtára, úgynevezett főkönyvtára, amely összefogná a többi könyvtár munkáját. Nincs, mert egyetlen könyvtár működési feltételei sem felelnek meg egy kerületi vezető könyvtár követelményeinek, hiába is bizná meg ezzel a fővárosi központ bármelyik mai könyvtárát, mostani körülményei között egyik sem tudná ellátni ezt a feladatot.

Jól mutatják ezt a könyvtári négyzetméterek. A Szabó Ervin könyvtárak alapterülete — mint előbb láttuk — Zuglóban összesen 560, míg a jóval kisebb Kaposvár hálózatában 2696 négyzetméter. Zuglóban 100 lakosra 0,3 négyzetméter könyvtári alapterület jut, Kaposvárott 4,6. Öt könyvtár között oszlik meg ez az egy könyvtárra is aligha elegendő 560 négyzetméter; legnagyobb a Bosnyák utcai, 183 négyzetméteres, legkisebb a Kaszák Klubban elhelyezett, 46 négyzetméter alapterületű (fiók) könyvtár. A kerület könyvtárügyének ez a legnagyobb gondja: mindenütt hiányzik a korszerű szolgáltatások kialakításához szükséges alapterület. Minden gyengeséget erre lehet visszavezetni. A működő könyvtárak telepítése is a valamikor éppen adódott helyekre történt, emiatt az intézmények eldugottak. Az utolsó évtized nagyarányú lakótelep-építkezéseivel még nem járult a könyvtári ellátás megszervezése, a tízezreknek otthont adó Füredi úti lakótelep és a Kacsóh Pongrác úti lakótelep nagy fehér foltjai a kerület és a főváros könyvtári térképének.

Ráadásul a Szabó Ervin-hálózat mozgókönyvtári szolgálatának sincs a kerületben egyetlen kölcsönző állomása sem.

A gyűjtemények nem fejleszthetők

A négy Szabó Ervin könyvtár (az ötödik egyiknek fiókja) állománya összesen 112 ezer kötet, ami önmagában véve nem

kevés. Ennek az állománynak mintegy fele állandóan kinn van az olvasóknál, a másik fele a könyvtárak polcain található. Az Ilka utcai nagy forgalmú könyvtár azonban ennek a benn levő állománynak is csak a felét tudja szabadpolcon az olvasók elé tárni, a másik fele tápraktárában van, tehát nehezen kerül az olvasók elé. A polcok nagyon zsúfoltak. Kaposvárott 84 kötet könyv jut egy könyvtári négyzetméterre, Zuglóban 208. A gyarapodást alig tudják elhelyezni. Az állományt 2—3 évenként rendszeresen átvizsgálják, s a duplumokat, amelyek iránt már csökkent az olvasói érdeklődés, kivonják, és a központba szállítják. Az eljárás elvileg elfogadható, de a végrehajtáskor már eltorzul az alapelv: a selejtezésnek ugyanis a helyhiány miatt olyan mértékűnek kell lennie, hogy ne csak a felesleges duplumok kerüljenek kivonásra. Emiatt az új anyag beszerzésével egyidejűleg állandóan szegényedik is a választék, fontos információkat tároló, de esetleg ritkábban keresett művek kerülnek kivonásra. Ez a kénytelen könyvtári gyakorlat csak a divatos művek olvastatásának kedvez, s csorbát szenved a könyvtárak igényességre nevelő funkciója.

A férőhely hiánya az oka annak is, hogy a kerület könyvtáraiból hiányzanak az idegen nyelvű könyvek, az idegen nyelvek tanulását elősegítő hanglemezek, a zenei szolgáltatást nyújtó sarkok. És hiányzanak a helybenolvasást, a nyugodt könyvtanulmányozást lehetővé tevő üléshelyek. Könyvtáranként 12 ülőhely van a kerületben, de ezek nem kényelmes, hanem szorongást keltő ülőhelyek, szétszór-

va az állványok között, vagy egy-egy sarokban. Térhiány miatt nem fejleszthetők a kívánatos mértékben a kézikönyvtárak, de megfelelő helybeni használatuk sem lehetséges.

Még mindig csak kölcsönző könyvtárak

Különösen szembevetendő a kerületben a gyermekkönyvtári fiókok ritkasága. Van Zuglóban egy önálló gyermekkönyvtár, a nem túlságosan szerencsés helyre települt Kerepesi úti gyermekkönyvtár. Ez — mivel elsősorban a gyermekek könyvtári ellátására hivatott — alkalmazza is munkájában mindazokat a korszerű szolgáltatási formákat, amelyeket a szépen fejlődő hazai gyermekkönyvtárügy már általánossá tett. Gazdag a folyóiratállománya, változatos összeállítású a kézikönyvtára, sokfajta rendezvényt szervez a gyermekeknek. A többi azonban nagyon mostoha körülmények között működik. A Bosnyák utcában egy 14 négyzetméteres szobácska a gyermekkönyvtár, az Ilka utcában néhány polc az olvasótér egyik sarkában. Feltétlenül szükséges lenne a kerület központjában, valahol a tanácsháza környékén egy megfelelő gyermekkönyvtárat szervezni.

A könyvtárhasználat mértékét és jellegét jól érzékelteti az alábbi néhány összehasonlító adat:

	Kaposvár	Zugló
Beiratkozott olvasó	16 300	9 539
Évi látogatás	136 000	96 000
Évi kölcsönzés (kötet)	397 000	291 000
Olvasói arány (%)	23,6	5,3
Egy olvasóra jutó évi kötetforgalom	24,3	30,5

Az adatok azt mutatják, hogy a sokkal kisebb Kaposvárott lényegesen több olvasót mozgat meg a könyvtár, a lakosság jóval nagyobb százalékát szervezi, mint Zuglóban. De a kölcsönzési forgalomban, a látogatások gyakoriságában már nincsenek akkora különbségek, mint az olvasók arányában. Zuglóban a kevesebb olvasó többet jár könyvtárba, egy olvasó pedig több könyvet olvas évente, mint Kaposvárott. Mit mutat ez? Azt, hogy Zuglóban kicsiny ugyan az olvasótábor, de aktívabb. A kevesebb olvasó intenzívebb használója a könyvtárnak. A könyvtár élete tehát belterjesebb. Ez mindenütt tapasztalható, ahol az olvasótábor összeszűkül. Zugló könyvtáraiban például sok az idős olvasó és a tanuló. Az iskolából kikerült fiatalok azután máshová mennek munkára, sokszor máshová is költöznek, s a könyvtárból kima-radnak. A legaktívabb réteg hiányzik leginkább a zuglói könyvtárakból. Az országos tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ebből a kölcsönzői verkleiből a könyvtárak akkor lépnek ki, amikor működési feltételeik megjavulnak. Mikor a szolgáltatások sokfélesége, a nagy könyv- és folyóirat-választék, a kényelmes helybenolvasás lehetősége, a hosszú nyitvatartási idő révén az aktív és igényesebb korosztályok is érdeklődni kezdenek a könyvtár szolgáltatásai iránt. Így volt ez több vidéki városban, így volt Kőbányán is. A könyvtárosok hivatásudata és lelkesedése már nem elég a továbblépéshez. Annak megléte legfeljebb az intenzív könyvtárhasználatot segíti elő, mint Zuglóban is. A könyvtárosok kegyetlenül megdolgoznak ezért az eredményért, de a működési feltételek gyökeres javítása nélkül nem lehet tovább pusztán a könyvtárosi hivatásudatra apellálni.

Zugló könyvtárai zsúfoltságuk ellenére is jó benyomást keltenek, lakályosak. A könyvtárosok igyekeznek eltüntetni a zsúfoltság nyomait. Némelyik könyvtár, például a Lumumba utcai, kifejezetten a gondozottság benyomását kelti.

Beszámolónk kaposvári fejezetében Fogarassy Miklós három csoportra osztotta a könyvtárhálózatokat. Nos, Zuglóban inkább csak az általa jellemzett második csoport képviselői vannak jelen. Hiányzik a kezdő olvasók nagyobb tömege, és hiányzik az igényes, fejlett olvasók rétege. A tömegesen kölcsönző olvasó van jelen.

Szólni kell még arról is, hogy milyen közművelődési könyvtárak szomszédságában dolgoznak a XIV. kerület Szabó Ervin könyvtárai. Természetesen itt is vannak szakszervezeti könyvtárak, közülük egy, a Damuvia Művelődési Központ

könyvtára a területi ellátásból is részt vállal 25 ezer kötetes állományával s körülbelül ugyanennyi kötetes évi forgalmával. A szakszervezeti könyvtáraknál nagyobb mértékben javítják a kerület (könyvtári ellátottságát az iskolai könyvtárak. A középiskoláknak, különösen a kerület két nagy gimnáziumának (Teleki Blanka és I. István) könyvtárai főfoglalkozású könyvtárosokkal, 20 ezer kötetet meghaladó állományukkal már kielégítik az iskolák könyvtári igényeit, a középiskolás fiatalok iskolai munkájában inkább csak kiegészítő szerepet játszanak a közművelődési könyvtárak.

A 20 általános iskola könyvtára már kevésbé képes megfelelő könyvtári élet kibontakoztatására. De Zugló iskolai könyvtárak tekintetében mégsem annyira elmaradott, mint közművelődési könyvtári vonatkozásban. (A fővárosban egy tanulóra 7,3 kötet könyvtári könyv, Zuglóban valamivel több, 9,3 kötet jut.) Az általános iskolai könyvtárak állománya 85 ezer kötet, a könyvtárak fele a Könyvtárellátóval szerződést kötött, kezelőik közül 13 tanár kap órakedvezményt vagy kisebb tiszteletdíjat. A Kerepesi úti iskola könyvtára egy fővárosi pályázaton elnyerte a mintakönyvtár rangot. Az általános iskolai könyvtárak működési feltételei évről évre javulnak egy keveset, de ennek ellenére sem megfelelő a kerületben lakó gyermekek könyvtári ellátása; erőteljesebb közművelődési gyermekkönyvtárak kifejlesztésére lenne szükség.

Mit hoz a jövő? Mire lehet számítani? Az Őrs vezér téri nagy könyvtári központ építésének terve 10 éve napirenden van. Állítólag a következő ötéves tervben szerepelni fog ez az építkezés. De addig még azt is tisztázni kell, hogy mekkora könyvtár kerüljön oda. Az FSZEK központjának tarthatatlan elhelyezési viszonyai miatt ugyanis felmerült az a terv is, hogy az Őrs vezér tere építik az új központot. (Ezzel megszüntetnék azt az egyoldalúságot is, hogy a fővárosban minden nagykönyvtár a belvárosban van.) A központi könyvtár elhelyezési tervének sorsa az év végéig eldől. Az Őrs vezér tér Zugló szélén helyezkedik el, és a Fűredi úti lakótelep ellátásán kívül a HÉV és a Metró végállomásán megforduló nagy tömegek szolgálatára is hivatott az a könyvtár, amely ott épül. Mindez azonban a kerület közlekedési sajátosságai miatt nem oldja meg Zugló központi részének könyvtári gondjait, s nem teszi feleslegessé a jobb könyvtári — elsősorban gyermekkönyvtári — ellátás megszervezését.

Páldy Róbert

Arányok és irányok

A felsőoktatási és a szakkönyvtárak statisztikai adatainak tanulságai

Az utóbbi időben a Könyvtárosban is sok vita folyt a könyvtári statisztikai adatokról, használhatóságukról és használatukról, megbízhatóságukról és más kérdésekről (1976. 7., 9., 10., 11., 12. sz.). Ezúttal a felsőoktatási és a szakkönyvtárak meghatározott körének adatait kívánjuk elemezni, a friss statisztikai információk mellett egy meglehetősen rövid időszakon belüli alakulásukat is követve.

A Kulturális Minisztérium évente közzéteszi 96 felsőoktatási és szakkönyvtár adatainak jegyzékét. (Lásd a Könyvtáros 1978/7. számában közölt összefoglaló adatokat is.) Ezeket a könyvtárakat néhány évvel ezelőtt, több szempont egyidejű figyelembevételével válogatták ki egy, a gyűjtőkori együttműködésről szóló, 1968-ban kiadott rendelet alapján. Az eredeti szándék szerint az országos szempontból legfontosabb könyvtárak, valamint egyes szakterületek „vezető” könyvtárai kerültek e 96 könyvtár közé. Kétségtelen, hogy ez a kör ma már nem felel meg tökéletesen az eredeti elképzeléseknek, a továbbiakban — elsősorban gyakorlati okokból — mégis csak e könyvtárak adataival foglalkozunk, s a statisztika tükrében bizonyos belső arányokra és irányzatokra szeretnénk felhívni a figyelmet.

Célunk kettős: egyrészt a statisztikai szempontból kiemelt könyvtárakra, másrészt a statisztikai adatokra, jellemzőkre vonatkozólag kívánunk bizonyos következtetéseket levonni az 1970 és 1977 közti időszak, összesen nyolc év adatai alapján. Az adatok körét illetően kétféleképpen jártunk el: más adatokat vettünk figyelembe, amikor az „összesített” (azaz mind a 96 könyvtárra vonatkozó) adatokat kezeltük, s részben másokat, amikor a „legnagyobb könyvtárak” egyes adatait vizsgáltuk.

A mutatók...

A teljes körre (azaz a 96 felsőoktatási és szakkönyvtárra) vonatkozóan az alábbi adatokat tekintettük át: a törölt állományegységek száma (összesen, ebből könyv, illetve időszaki kiadvány), állománygyarapodás (hasonló bontásban), állomány (könyv, időszaki kiadvány, kézirat-gépirat, egyéb és összesen), állománygyarapításra fordított összeg, beiratkozott olvasók száma, könyvtárlátogatók száma, kölcsönzött dokumentumok száma (a helyben használt dokumentumok számára vonatkozó adatok csak 1976-tól szerepelnek a statisztikai adatgyűjtésben), a könyvtárközi kölcsönzés keretében küldött, illetve kapott kötetek száma, a főfoglalkozású dolgozók és közülük a könyvtári (dokumentációs) munkakörben dolgozók száma, végül a dolgozók száma összesen, s közülük a könyvtári (dokumentációs) munkakörben tevékenykedők száma.

A vizsgált adatok meglehetősen rövid időszorát tanulmányozva is nagy eltérések, változások észlelhetők. Néhány statisztikai jellemző esetében nagyjából egyenletes, „töretlennek” tűnő tendencia látszik érvényesülni (például az állományra, az állománygyarapítás összegére, a létszámra vonatkozó adatok állandó emelkedése, a kölcsönzött kötetek számának többé-kevésbé egyenletes csökkenése), más adatok esetében viszont szinte semmiféle tendencia nem tapasztalható (például a törölt állományegységek számára és a könyvtárközi kölcsönzésre vonatkozó adatok). Az utóbbira két példa:

Az állományból való törlés évi adatai 1970 és 1977 között a következők voltak: 322 199, 434 803, 97 379, 84 769, 156 050, 112 137, 119 468 és végül 205 816 kötet.

A könyvtárközi kölcsönzésben küldött kötetek száma pedig ugyanabban az időben így alakult: 70 307, 50 819, 58 368, 50 962, 55 959, 45 736, 82 497, 77 769 kötet.

A pontosabb összevethetőség érdekében minden adatra meghatároztunk két viszonyszámot. Az egyik kiindulópontja az adathoz tartozó idősor „terjedelme” volt: *a nyolc év során tapasztalt legnagyobb és legkisebb érték különbsége*, míg a másik valamilyen, feltételezett tendenciából indult ki: *forrása az első (1970) és az utolsó (1977) évi adat eltérése*. Minthogy azonban mindkét különbség nagymértékben függ az eredeti adatok nagyságrendjétől (azaz: a teljes állomány esetében nyert terjedelem sokkal nagyobb, mint — mondjuk — a főfoglalkozású könyvtárosok számának terjedelme, akkor is, ha ugyanez nem érvényes a két adat „változékonyságára”), valamennyi származtatott értéket (különbséget) elosztottuk az adat nyolcéves átlagával.

Az így nyert arányszámokat „relatív terjedelemnek”, illetve „relatív trendnek” neveztük el (anélkül, hogy ez utóbbi bármiféle tényleges trendre utalna). Az első — ha nem is a legpontosabban, de könnyen érzékelhetően — azt jelzi, hogy a szóban forgó adat a vizsgált időszak alatt milyen mértékben változott (pontosabban: mekkora el-

térés tapasztalható az időszakban észlelt legnagyobb és legkisebb érték közt). Általában nem mondható ki, hogy adott relatívterjedelem-érték jó-e vagy nem. Az állomány mennyiségi adatainál, amelyek eleve magasak, csak igen kis változékonyság várható. Az állománygyarapításra fordított összeg viszonylag nagy relatív terjedelme is — a tapasztalatok szerint — az igényekhez képest túl kicsi. A második arányszám (relatív trend) önmagában még ennyit sem mond, de az előbbivel együtt utal arra, hogy az észlelt változékonyság időben többé-kevésbé egyenletesnek tűnő fejlődést (vagy visszafejlődést) jelez-e, vagy inkább „véletlen” ingadozásnak köszönhető. Ha a tapasztalt értékek időben lényegében egyenletesen alakulnak (általában növekednek vagy általában csökkennek), pontosabban, ha az adat maximuma és minimuma a két szélső évben tapasztalható, a fenti két érték egybeesik. Minden más esetben a relatív terjedelem a nagyobb. Ha a két érték közti különbség nagy, ez arra utal, hogy a szóban forgó jellemző értéke „ugrál”, meglehetősen összevissza alakul, mégpedig annál inkább, minél nagyobb a relatív terjedelem.

<i>Adat</i>	<i>Relatív terjedelem</i>	<i>Relatív trend</i>	<i>Az adat átlaga</i>
Állományból törölt egységek száma összesen	1,827	0,607	191 578
Törölt állományegység, időszaki kiadvány	1,740	0,107	9 457
Törölt állományegység, könyv	0,797	0,457	57 651
Állománygyarapítási összeg	0,755	0,755	98 484 337
A kölcsönzött dokumentumok száma	0,667	0,667	1 844 921
A könyvtárközi kölcsönzésben küldött dokumentum	0,597	0,121	61 562
A könyvtárközi kölcsönzésben kapott dokumentum	0,470	0,235	33 870
A könyvtáros dolgozók száma összesen	0,330	0,330	1 634
Állománygyarapodás, időszaki kiadvány	0,321	0,321	100 296
Beiratkozott olvasó	0,256	0,286	122 729
Állománygyarapodás összesen	0,231	0,030	643 028
Állomány, időszaki kiadvány	0,277	0,277	2 415 075
A főfoglalkozású könyvtárosok száma	0,273	0,273	1 456
A dolgozók száma összesen	0,241	0,241	2 694
A főfoglalkozású dolgozók száma	0,235	0,235	2 314
Az állományból kézirat, gépirat	0,209	0,209	1 654 559
Az állományból egyéb	0,184	0,184	5 415 554
Összes állomány	0,167	0,167	19 420 899
Az állományból könyv	0,144	0,144	9 935 711
A könyvtárlátogatók száma	0,127	0,055	1 688 467
Állománygyarapodás, könyv	0,123	0,096	251 908

Ezekből az adatokból csak bizonyos fenntartásokkal szabad következtetéseket levonni: a vizsgált időszak meglehetősen rövid, az adatok a felsőoktatási és a szakkönyvtárak eléggé szűk körére terjednek ki, s az egyes könyvtárak statisztikai adatszolgáltatása sem minden esetben tökéletesen megbízható. Ennek ellenére tehetünk néhány, nagy valószínűséggel igaz megállapítást.

és amire mutatnak

Az állományból való törléssel kapcsolatos adatok nagyon változékonnyak, ugyanakkor érdemleges tendenciát nem tükröznek. Ez, sajnos, csaknem bizonyosan annak a következménye, hogy az állományapasztás a felsőoktatási és szakkönyvtárak többségében kampányszerűen történik, legkevésbé sem tekinthető rendszeres tevékenységnek.

Az állománygyarapításra fordított összeg — a vizsgált könyvtárak összességét tekintve — nagymértékben és föbbé-kevésbé egyenletesen emelkedett: 1970-ben a statisztikailag kiemelt könyvtárak 66 millió 988 210 forintot, 1977-ben ugyanezek 141 millió 336 411 forintot fordítottak erre a célra. Erdemes megemlíteni, hogy ugyanezen idő alatt az évi állománygyarapodás mennyiségileg, az állományegységek számát tekintve (valamennyi dokumentumtípusban, a beszerzési módtól függetlenül) szinte változatlan maradt (652 686, illetve 633 273 egység), illetve az összegek alakulásától meglehetősen függetlenül ingadozott. Közvetlen összefüggést hiba volna várni a két adat között, mégis leszögezhető: a világ dokumentumtermésének folyamatos és meglehetősen gyors ütemű mennyiségi növekedése ellenére könyvtáraink gyarapodása lényegében egyáltalán nem változik, nem nő.

Meglehetősen erős és egyértelműen csökkenő irányzatot mutat a kölcsönzött kötetek száma. Ez önmagában nem volna baj, még meglepetést sem okozna, ha feltételeznénk, hogy ezt a csökkenést az állomány másféle használatának növekedése okozza vagy kíséri. Feltűnő azonban, hogy igen nagymértékű volt a csökkenés 1976-ban, történetesen éppen abban az évben, amelyben a statisztikai adatgyűjtésben először szerepelt a helyben használt dokumentumok száma (1975-ben 1 837 252; 1976-ban 1 361 651 kötet). Itt kell megemlítenünk azt is, hogy a *könyvtárközi kölcsönzés* mindkét adata (adott, illetve kapott kötetek száma) meglehetősen bizonytalan, viszonylag nagy ingadozást mutat, s tendenciája is gyenge. Ha megbízhatónak tekinthetjük az ezekre vonatkozó adatokat, azt kell vélnünk, hogy a könyvtárközi kölcsönzés még mindig távol van attól, hogy a könyvtárhasználat „bevett”, elfogadott és elterjedt formája legyen.

A dolgozói létszámadatok ismét következetesen emelkedő irányzatot mutatnak, ha az ütem nem is túlságosan gyors. Észrevehető, hogy a könyvtári (dokumentációs) munkakörben foglalkoztatottak száma (mind a teljes létszám, mind a főfoglalkozásúak viszonylatában) valamelyest gyorsabb ütemben emelkedik.

Az állományra vonatkozó adatok (összesen és dokumentumtípusok szerint egyaránt) lassú emelkedést mutatnak, s ez megfelel a várakozásnak.

Különleges téma: a koncentráltóság

Mint már jeleztük, az egyes adatszolgáltató könyvtárakat némileg eltérő adatszoportok szerint vizsgáltuk. Ezek: az állománygyarapodás mennyiségi adata (összesen és ebből könyv), az állomány számadata (összesen, ebből könyv, illetve időszaki kiadvány), a könyvtárnak járó kurrens időszaki kiadványok száma, az állománygyarapításra fordított összeg, a kölcsönzött dokumentumok száma, a könyvtárközi kölcsönzési forgalom (a küldött és a kapott kötetek száma összesen), a dolgozók, illetve a főfoglalkozású dolgozók száma.

A kiterjedt és sokféle következtetési lehetőséget kínáló elemzésből ezúttal hármat emelnénk ki: elsőként a vizsgált adatok, statisztikai jellemzők koncentráltóságának kérdését. Ezen azt értjük: hogy adatonként és évenként kiemelten vizsgáltuk annak a tíz könyvtárnak adatait, amely a legmagasabb statisztikai adatokat közölte (ugyanazon adat esetében is ezek a könyvtárak évente változhatnak), s minden évben megvizsgáltuk, hogy a szóban forgó mennyiség egészének hány százaléka jut erre a tíz „legnagyobb” könyvtárra, majd meghatároztuk e százalékok átlagát is a vizsgált nyolc évre vonatkozóan. Ily módon egyrészt az adott jellemző átlagos koncentráltóságát, másrészt ennek időbeni alakulását is vizsgálni tudtuk.

Az átlagos koncentráltóság adatonként — százalékosan — a következőképp alakult:

Az állományegységek száma összesen: 71,6; a dolgozók száma összesen: 67,7; az állomány nagysága (könyv) 66,9; a főfoglalkozású dolgozók száma 66,8; az állománygyarapodás összesen 66,3; a könyvtárközi forgalom 63,7; a kölcsönzött dokumentumok száma (1976-tól a helyben használt dokumentumok számával együtt) 57,6; az állományegységek száma (időszaki kiadvány) 55,0; a könyvállomány gyarapodása 54,1; s végül az állománygyarapításra fordított összeg 47,6 százalék.

A koncentráltági értékek időbeni alakulását is figyelembe véve a legbizonytalanabbaknak a forgalmi adatok (könyvtárközi forgalom, illetve a kölcsönzött dokumentumok száma) tekinthetők. Ez ismét az ilyen típusú adatok „lágú”, könnyen változó volta utal.

Legerősebb a teljes könyvtári állomány koncentráltósága, erősebb, mint az időszaki kiadványok vagy a könyvek állományáé (amiből az ún. egyéb dokumentumok igen erős összpontosítottsága következik). Hasonló belső arányt mutat az egyébként gyengébben koncentrált állománygyarapodás is. Aránylag igen erősen összpontosított a dolgozói létszám, legkisebb mértékben viszont az állománygyarapításra fordított összeg.

Tendenciák általában csak csekély mértékben észlelhetők. Az állomány nagyságára és az állománygyarapítási összegre vonatkozó adatok koncentrálttsága kismértékben csökken, az állománygyarapodásban csökkenés észlelhető; a létszámadatokban tapasztalható növekedés csekély és nem egyenletes, míg a forgalmi adatok esetében semmiféle trend nem létezik.

Részletesebben vizsgáltuk két, talán önkényesen kiemelt adat könyvtárak és évek szerinti alakulását: a könyvtárba járó időszaki kiadványok (címek) számát és az állománygyarapításra fordított összeget. Az elsőre azért esett a választásunk, mert „nem összeadható” adat, és emiatt az eddig alkalmazott eljárásokkal nem értékelhető, ám a felsőoktatási és a szakkönyvtárak esetében különösen lényegesnek véljük, lévén a periodika a szakirodalmi információk egyik alapvetően fontos hordozója.

A kurrens időszaki kiadványok számának időbeni alakulását annál a 18 könyvtárnál vizsgáltuk, amelynél ezek „átlaga” meghaladja az ezer címet (táblázatunk első oszlopa). Hogy az átlagtól való, esetenként igen nagy eltéréseket is jelezzük, a második és harmadik oszlopban a nyolc év során tapasztalt maximumot és minimumot is megadjuk (feltüntetve azt az évet, amelyben ezt a könyvtár elérte), majd itt is közzöljük a korábban bevezetett „relatív terjedelem” és „relatív trend” értékét (negyedik és ötödik oszlop).

Kurrens időszaki kiadványok a 18 könyvtárban	Átlag	Maximum	Minimum	Relatív	
		(zárójelben az év)		terjedelem	trend
Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ	5849	6381 (75)	5179 (70)	0,206	0,111
Országos Széchényi Könyvtár	4444	5449 (71)	3207 (73)	0,505	0,030
A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára	4264	4368 (70)	4136 (71)	0,054	0,015
MÉM Információs Központ	3586	4080 (71)	3266 (77)	0,227	0,225
Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő	3283	4042 (74)	2684 (75)	0,414	0,091
A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, Debrecen	2686	3346 (70)	2211 (74)	0,423	0,313
Budapesti Egyetemi Könyvtár	2307	2933 (73)	855 (70)	0,901	0,811
A Műszaki Egyetem Központi Könyvtára	2271	2550 (72)	2050 (74)	0,220	0,084
A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára	2179	4295 (77)	1360 (74)	1,347	1,274
A József Attila Tudományegyetem Könyvtára, Szeged	2072	2467 (72)	1584 (74)	0,426	0,275
Országgyűlési Könyvtár	1756	1995 (77)	1473 (71)	0,297	0,200
A Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára, Miskolc	1685	1857 (75)	1357 (70)	0,297	0,173
A Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtára	1631	1872 (76)	607 (70)	0,776	0,633
A Kertészeti Egyetem Könyvtára, Budapest	1565	2130 (74)	865 (75)	0,808	0,151
KG INFORMATIK	1464	1833 (73)	1246 (71)	0,401	0,003
A Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtára	1213	1337 (76)	963 (70)	0,308	0,257
A Debreceni Orvostudományi Egyetem Könyvtára	1207	1285 (75)	1100 (71)	0,153	0,052
Az Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtára, Sopron	1064	1112 (77)	934 (70)	0,167	0,167

A táblázatból csak óvatosan szabad következtetéseket levonni. Nem bizonyítható feltevésünk szerint ugyanis néhány könyvtár a nyolc év folyamán nem mindig értelmezte egyformán ezt az adatot. Nehezen volna másként magyarázható több, nagyon nagy eltérés, sokszor két egymást követő évben (például az Egyetemi Könyvtár 1971-ben 883, 1972-ben, 2916 cím, a Kertészeti Egyetem Könyvtára 1974-ben 2130, 1975-ben 865 cím stb.). Ha azonban ezektől a szélsőségesnek tűnő esetektől eltekintünk, akkor is meg kell állapítanunk, hogy — legalábbis az időszaki kiadványok számát, választékát tekintve — nehéz felsőoktatási és szakkönyvtáraink gyarapítását nagyon következetesnek nevezni, s azt is észrevehetjük, hogy a 18 könyvtár közül nyolc esetében időben előbb következik a maximum és később a minimum (ami, figyelembe véve a folyóiratok számának növekedését, aligha kedvező jelenség). A táb-

látásban szereplő könyvtárak között szinte csak a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtáránál látunk többé-kevésbé egyenletes emelkedést, és a MÉM Információs Központja (AGROINFORM) esetében csaknem ugyanilyen egyenletes csökkenést. A változékonyság (relatív terjedelem) csak a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtáránál tekinthető csekélynek.

A legfontosabb adat

Az állomány gyarapítására fordított összeg — csakúgy, mint bármely más statisztikai jellemző — önmagában természetesen nem jelzi egy könyvtár tevékenységének, munkájának minőségét. Minthogy azonban az állomány, amelyre szolgáltatásait elsősorban építheti, minden könyvtár esetében meghatározó jelentőségű, s a tervszerű állományépítés nagyobb részt csak vásárlásra alapozható, véleményünk szerint a legfontosabb statisztikai jelzőszámok közt van helye annak az összegnek, amelyet az adott évben a könyvtár állományának gyarapítására fordíthat.

Említettük már, hogy az állománygyarapítási összeg a vizsgált 96 könyvtár összességét tekintve nagyjából egyenletesen és a többi számszerű jellemzőhöz képest gyorsan emelkedett. Nem áll sem szándékunkban, sem módunkban annak elemzése, hogy ez az emelkedés az igények és a nemzetközi dokumentumárak tükrében kellően gyors-e, ezúttal megmaradunk a rendelkezésünkre álló hazai statisztikai adatoknál.

Részletesebb bizonyítás nélkül is utalunk arra, hogy az állománygyarapítási összegek emelkedése nem minden könyvtár esetében olyan egyenletes, mint azt részint az összesített adat, részint a józan ész alapján várhatnánk. „Nagy ugrások” és meglepő mértékű visszaesések egyaránt tapasztalhatók, bár egy részük talán adatszolgáltatási pontatlanságokkal, félreértésekkel, eltérő értelmezésekkel magyarázható.

Részletekbe menő elemzések helyett ezúttal — kommentár nélkül — még egy, kissé talán terjedelmesnek tűnő táblázat: az 1977-ben állománygyarapításra a legnagyobb összegeket fordító könyvtárak „rangsora” — természetesen ezúttal is csak a statisztikai adatgyűjtésben részt vevő könyvtárak közül. (Az egyetemi könyvtárhálózatok eltérő szervezete miatt feltehető, hogy néhol a központi könyvtár adata a tanszéki könyvtárak számára beszerzett dokumentumokra fordított összegeket is tartalmazza.)

1. Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ	14 129 797 Ft
2. A Bp-i Műszaki Egyetem Központi Könyvtára	8 348 524 Ft
3. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára	7 000 000 Ft
4. A Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtára	6 007 181 Ft
5. Országos Széchényi Könyvtár	5 347 825 Ft
6. A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc	5 290 141 Ft
7. A Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtára	4 865 745 Ft
8. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára	4 846 356 Ft
9. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Könyvtára	4 625 447 Ft
10. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára	4 307 710 Ft
11. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézet Könyvtára	4 270 000 Ft
12. Az Alumíniumipari Kutató- és Tervezőintézet Könyvtára	3 990 779 Ft
13. KG-Informatik	3 366 161 Ft
14. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Könyvtára	3 350 738 Ft
15. MÉM Információs Központ	3 254 320 Ft
16. Bp-i Egyetemi Könyvtár (ELTE)	2 981 632 Ft
17. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára	2 632 081 Ft
18. A Magyar Nemzeti Bank Szakkönyvtára	2 500 000 Ft
19. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő	2 370 082 Ft
20. Országgyűlési Könyvtár	2 209 347 Ft
21. Az MTA Központi Kémiai Kutatóintézet Könyvtára	2 127 358 Ft
22. A Kertészeti Egyetem Könyvtára	2 003 009 Ft
23. Az MTA Szegedi Biológiai Központ Könyvtára	1 995 301 Ft
24. Konjunktúra és Piackutató Intézet	1 895 000 Ft
25. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat	1 802 341 Ft

Az iménti adatok értelmezésével kapcsolatban nem árt tudni, hogy az Országos Széchényi Könyvtár, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára és a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára teljes körű kötelezpéldány-juttatásban részesül.

A közölt, kissé csapongó és kétségtelenül hézagos elemzés nem törekedhetett semmiféle teljességre vagy véglegességre. Célunk elsősorban az volt, hogy a felső-

oktatási és szakkönyvtárak rendelkezésünkre álló statisztikai adatai alapján néhány jelenségre felhívjuk a figyelmet, s talán még inkább az, hogy megmutassuk: a „száraz”, s ezért a szükségesnél ritkábban és esetlegesebben figyelembe vett számok, statisztikai jellemzők mögött fontos és érdekes tendenciák húzódnak meg. Nem volt, nem is lehetett célunk, hogy a kissé esetlegesen felvillantott megjegyzések, jelenségek okait is vizsgáljuk.

Munkánkat természetesen nem tekinthetjük lezártnak, kérdéses azonban, hogy a könyvtárak ilyen szűk körének adatai megérnek-e ennél sokkalta alaposabb — szükségképpen idő- és munkaigényesebb — elemzést? Talán ismeretes, hogy bizonyos időközönként teljes körű adatgyűjtésre kerül sor a szakkönyvtárak körében. Úgy véljük, érdemes lesz megvárni a következő ilyen statisztika adatait, s akkor sort keríthetünk olyan elemzésre, amely a felsőoktatási és szakkönyvtárak lényegében teljes körére vonatkozólag tehet megbízható és további munkánkban megszívlelendő megállapításokat.

Sárdy Péter

A szakszervezeti központi könyvtárak ellátottsága

Alig egy éve annak, hogy az Országos Közművelődési Tanács elnöksége napirendre tűzte a Kulturális Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Tanácsa „Közművelődési könyvtáraink helyzete és fejlődése” című előterjesztésének megvitatását. Az elnökség állásfoglalásában, ajánlásában kiemelte és elsőrendű feladatként jelölte meg a szakszervezeti könyvtári központok működési feltételeinek fejlesztését.

Bár az eltelt rövid idő e területen változást még alig hozhatott, elengedhetetlenek tartjuk, hogy jobban megvizsgáljuk, milyen a hálózat központjainak az ellátottsági szintje.

Alapos elemző munkával készült el az itt közölt, ellátottsági mutatókat tartalmazó táblázat, amely csak a központi könyvtárak saját letéti könyvtárhálózatának adatait tartalmazza, nem foglalkozik az önálló és a körzeti könyvtárak ellátottságával. Az ellátottság minden területére — számtalan összefüggése miatt — e cikk keretében nem térhetünk ki. A néhány működési adatot bemutató táblázattal a könyvtárosoknak, valamint a fenntartóknak kívánunk segítséget adni ahhoz, hogy helyzetüket felismerve, mutatóikat az országos eredményekkel összevetve meghatározhassák tenivalóikat, illetve azok fejlesztési ütemét.

Vizsgálódásunkat a következők indokolták:

— Lassan nyolc éve, hogy a SZOT elnöksége irányelvet adott ki a szakszervezeti könyvtárak fejlesztéséhez. Időszerű tehát annak vizsgálata, hogy az abban megfogalmazott szakmai követelményekhez képest hol tartunk, van-e fejlődés, elértük-e őket, vagy csak közelítettünk hozzájuk, netán túlhaladtuk előírásaikat? Ezekre a kérdésekre kerestük a választ.

— Már több helyen is hangoztatták, illetve leírták azt a véleményt, hogy az egyes hálózatok ellátottsága között nagyok az eltérések. Valóban így volna? Ha igen, miben és mennyiben térnek el egymástól mutatóik? Az országos elemzés segíthet meg tudni: hol, melyik hálózat központjának kell fokozottabb segítséget nyújtani.

Ezek után nézzük meg a következő oldalon levő táblázatot, milyen is a helyzet az 1977. december 31-i állapot szerint.

Könyvállomány

Noha nagyon fontos az állomány összetétele, mégis el kell tekintenünk elemzésétől. Először is azért, mert a legtöbb központi könyvtár állományának összetétele a hálózati rendszer létrejötte után, különösen pedig az Új Könyvek megjelenése óta viszonylag egészségesen alakult. Másodsor, mivel a hálózati központok többsége ma már rendelkezik akkora könyvbeszerzési kerettel, hogy a könyvkiadástól és -terjesztéstől függetlenül minden réteg igényeinek megfelelően tudja könyvállományát gyarapítani. (Más kérdés, hogy hozzájut-e a szükséges példányszámhoz?)

Ami az állomány mennyiségi mutatóit illeti, nem annyira az egy olvasóra jutó kötettszámot kell elsősorban néznünk — bár ez is fontos —, hanem azt, hogy a központi könyvtár közvetlen hatókörzetében, azaz letéti könyvtárainak vonatkozásában egy dolgozóra hány kötet jut.

Megye	A központi könyvtárak közvetlen hatókörzetének (letételeinek) adatai						
	Szakma	beiratkozott olvasók a dolgozók százalékában	ellátottság		könyveszerzés		főfoglalkozású dolgozók száma
			dolgozó/kötet	olvasó/kötet	dolgozó/Ft	olvasó/Ft	
1. Bács-Kiskun	29,8	2,9	9,9	3,—	10,20	5	
2. Baranya	25,2	3,8	14,9	10,—	39,80	9	
3. Békés	25,2	3,5	13,9	11,80	47,50	5	
4. Borsod-A-Z.	17,1	2,8	16,6	13,00	75,90	6	
5. Csongrád	31,0	3,2	10,4	8,90	28,90	6	
6. Fejér	26,1	4,5	17,4	10,70	40,90	8	
7. Győr-Sopron	32,3	3,0	9,5	14,40	46,30	7	
8. Hajdú-Bihar	31,1	2,7	8,9	6,80	22,10	6	
9. Heves	19,2	3,2	16,6	5,10	26,60	8	
10. Komárom	34,5	3,3	9,6	10,40	30,20	5	
11. Nógrád	46,9	3,3	7,1	9,90	21,10	6	
12. Pest	26,3	4,4	16,7	11,50	43,70	8	
13. Somogy	29,3	4,6	15,8	10,90	37,50	7	
14. Szabolcs-Szatmár	21,0	2,8	13,3	7,20	34,20	6	
15. Szolnok	26,3	3,8	14,5	8,30	31,80	5	
16. Tolna	22,7	3,5	15,4	11,40	50,—	7	
17. Vas	31,1	4,6	14,8	8,60	29,10	6	
18. Veszprém	35,7	7,2	20,2	22,30	62,70	3	
19. Zala	28,7	4,1	14,2	12,80	44,60	3	
	27,8	3,2	11,4	10,—	36,30	116	
1. ÉDOSZ	32,0	5,6	17,6	9,70	30,40	4	
2. Építők*	35,1	3,4	9,7	8,20	23,40	2	
3. HVDSZ	45,1	6,0	13,4	7,10	15,90	7	
4. KPVDSZ	30,6	1,0	3,4	2,80	9,40	2	
5. MEDOSZ	28,0	3,6	13,0	12,40	44,—	3	
6. Textil	37,9	10,5	27,7	21,50	56,70	5	
7. Postás	36,4	6,1	16,7	9,80	27,10	3	
8. Orvos-Éü.	22,4	4,6	24,80	8,50	37,90	4	
9. Vasas	27,6	4,6	16,6	8,90	32,20	7	
10. Vegyész	27,8	3,7	13,4	8,20	29,20	3	
	31,6	4,6	14,5	8,50	26,80	40	
Megyék és Budapest átlaga	28,8	3,5	12,1	9,70	33,90		

* Csak a körzeti könyvtárak adatai, mivel a központi könyvtárnak nincsenek letéti könyvtárai.

Az irányelv szerint a letéti könyvtárban két kötet könyvnek kell jutnia egy dolgozóra. Mivel ezúttal központi könyvtárakat vizsgálunk, mégpedig olyanokat, amelyek a hálózat ellátását végzik, meg kell jegyeznünk: ahhoz, hogy megfelelő gyakoriságban cserélhessenek — és a letétekben is meglegyen a kívánt mennyiség —, *dolgozónként legkevesebb négy kötettel kell egy központi könyvtárnak rendelkeznie.*

A táblázatból kitűnik, hogy az egy dolgozóra, illetve az egy olvasóra jutó könyv-állomány és beszerzési keret nagysága a legtöbb hálózatban megfelelő, a működtetők jelentékeny összegeket fordítanak a könyvállomány fejlesztésére.

Az irányelvek megjelenési évének adataihoz viszonyítva az egy dolgozóra jutó kötettség országosan — és nemcsak a központi könyvtárak adatait számítva — 2,3-ról 4-re, a beszerzési összeg pedig 6,50-ról 9,75 Ft-ra emelkedett.

A SZOT-elnökség távlati fejlesztési követelményeinek több központi könyvtár mutatói már megfelelnek, vagy azokat megközelítik, sőt több helyen már túl is haladták. Néhány esetben azonban a könyvállomány és a beszerzési keret mutatói jóval az országos átlag alatt vannak, és a beszerzésre fordított összeg rendkívül alacsony.

A jelenlegi adatok szerint az SZMT központi könyvtárakban 3,2, a budapesti központi könyvtárakban 4,6 kötet jut egy dolgozóra. Ehhez azonban hozzá kell fűzni, hogy az adatok magukban foglalják a központi könyvtár teljes állományát, a kézi- és a segédkönyvtári kötetek számát is.

Ezek tehát országos átlagok. A hálózatok között nagyok a különbségek. Amíg például Veszprém megyében egy dolgozóra 7,2 kötet jut, addig Borsod megyében, az ország legtöbb munkást foglalkoztató megyéjében ez a szám csak 2,8. A szakmák összehasonlításában ennél még nagyobb eltérést is tapasztalhatunk (KÉPVD SZ 1 — Textilipar 10,5).

Jogosan tesszük fel a kérdést: miért a nagy különbség a hálózatok között? Hogyan jöhetett létre ez a szinte megmagyarázhatatlan állapot? A választ néhány mondatban megadni nem olyan egyszerű, de az alapvető okok felsorolása talán ad némi magyarázatot.

Már az induláskor lényeges különbségek voltak az „örökségben”, mind az állományok nagyságát, mind pedig összetételét tekintve.

Nem egyszerre, egy időben jöttek létre a hálózatok. Azok, amelyek 4—6 éves késsel fogtak a szervezet kialakításához, természetesen lemaradtak.

Azokban a megyékben (például Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Heves, Szabolcs-Szatmár stb.), ahol az ipartelepítés a legnagyobb volt, a központi könyvtárak ellátottsági viszonyai nem tartottak lépést az ipartelepítés ütemével. Magyarán mondván: a központi könyvtár költségvetési keretének megállapításakor nem vették figyelembe az újonnan létrehozott és a letéti rendszerbe kapcsolt üzemek ellátási igényeit.

Nem szabad tagadnunk azt sem, hogy a lemaradásban, de az előre ugrásban is néha közrejátszottak személyi — szemléleti — tényezők is, hiszen a támogatások mértékét emberek határozták meg.

Állománygyarapítás

A helyzet ismeretéből, elemzéséből logikusan következnek a továbbfejlesztés irányzata; a rosszabb helyzetű megyék fokozottabb támogatása. Sajnos, a könyvbeszerzési keretek alakulása, növelése nem minden esetben igazodik ehhez. Hiszen a táblázatból is világosan láthatjuk: az alacsony ellátottsági szinttel nem jár együtt okvetlenül a magasabb beszerzési keret. Különösen így van ez Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Heves és Szabolcs-Szatmár megye esetében. Az országos átlag az irányelvben egy dolgozóra megállapított 8 forintos könyvbeszerzési összeget már meghaladja (igaz, ezt az összeget az 1971-es árszint szerint határozták meg), az említett megyékben viszont még most sem éri el a nyolc forintot.

A helyzet alakulásában nem mindig a központi könyvtáraké volt és marad a döntő szó, hanem az őket működtető SZMT-ké. Mert például mivel lehet azt magyarázni, hogy amíg Tolna megyében a könyvtári állomány fejlesztésére majdnem 240 000 Ft-ot fordítanak (egy dolgozóra 11,40 Ft-ot), addig a nála lényegesen nagyobb megyék ennek az összegnek csak a felét adják, vagy még annyit sem juttatnak beszerzésre. Az egy dolgozóra számított központi támogatásból fedezett összeg nagysága Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár megyében 3 Ft.

Itt azonban valami mást is látunk kell! Az irányelv szerint a letétekkel ellátott munkahelyeknek dolgozónként 8 Ft könyvtárfejlesztési hozzájárulást kellene fizetniük. Ezt azonban vagy elmulasztják, vagy a központi könyvtárak az összeget nem a könyvállomány fejlesztésére használják fel.

Ugyancsak érdekes annak a kérdésnek a vizsgálata is, hogy az egy olvasóra fordított könyvbeszerzési összegben milyen különbségek mutatkoznak, bár ez összefügg az előbbiekkal. Itt most tekintsünk el attól, hogy a legalacsonyabb mérvű könyvtárhasználatot felmutató megyét a legmagasabbal hasonlítsuk össze (Borsod 17,1 százalék — 75,90 Ft, Nógrád 46,9 százalék — 21,10 Ft). Figyelemre méltó a különbség a csaknem azonos eredményességet mutató megyéknél is. Például Bács-Kiskun olvasónként 10,20; Hajdú-Bihar 22,10; Somogy 37,50; Zala 44,60 Ft.

A központi könyvtárak főfoglalkozású dolgozói

A nagyobb arányú fejlődés — különösen a közművelődési törvény megjelenése óta — leginkább ezen a téren tapasztalható. Örvendetes, hogy a működtető, felügyelő középvezetők (főleg az SZMT-k) döntési hatáskörük alapján csupán egyetlen év alatt is számottevő létszámnövelést értek el. 1976-ban a központi könyvtárak dolgozóinak a száma 129 volt, 1977-ben pedig 156, tehát egy év alatt 27 új könyvtárost kaptak.

A normatívák szerinti könyvtároslétszámmal azonban még nagyon kevés központi könyvtár rendelkezik. Nem lehet a kérdést megoldani sem részfoglalkozású dolgozókkal, sem nyugdíjas kisegítőkkal, bármennyire sokat segítenek, és bármilyen nagy elismerés illeti is őket munkájukért. Még legalább 3—3 főfoglalkozású munkatársra van szükség Bács-Kiskun, Békés, Csongrád és Komárom megyében, valamint a KPVDSZ központi könyvtárában.

A következő évek sürgető feladata, hogy a működtetők a központi könyvtárak létszámát tovább bővítsék, s a ma még hiányzó 60 könyvtárosi álláshelyet megszervezzék, illetve betöltsék.

A központi könyvtár dolgozóinak létszámát természetesen a hálózat nagyságának kell meghatározni. Nem elég azonban csak a letéti könyvtárak számából kiindulni (mert ezek között a könyvtárak között lényeges nagyságbeli különbségek is vannak), hanem figyelembe kell venni mindazokat a feladatokat, amelyek a következő években egy-egy központi könyvtárra hárulnak.

A központi könyvtár közvetlen ellátási területének és az egész hálózatnak — amely magában foglalja az önálló és a körzeti könyvtárak mutatóit is — adatai közötti összefüggésről megállapítható, hogy az önálló és a körzeti könyvtárak ellátottsági színvonaláé néhány megyében magasabb mint a központi könyvtáraké. Még jobban indokolt tehát a központi könyvtárak erőteljesebb támogatása. Ha a megyéket egyenként vizsgáljuk, nem egyforma képet kapunk, mivel több megyében — például Baranyában és Tolnában — fordított helyzettel is találkozunk; Budapesten azonban a hálózati adatai összességükben kedvezőbb képet mutatnak, mint a központi könyvtárak mutatói.

Az itt vázolt kép az országos helyzetre jellemző. A közölt táblázat, valamint a SZAKMA '77 (Szakszervezeti könyvtárak működési adatai 1977. OSZK KMK 1978) alapján azonban el lehet indulni a megyei, szakmai önvizsgálat útján is. Ezt viszont már a hálózatoknak és a fenntartóknak maguknak külön-külön kell elvégezniük.

André Miklós

Szabó Ervin-díjas könyvtárosok

DR. ARATÓ ANTAL

a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár igazgatója a fiatal közművelődési könyvtáro-

sok nemzedékének egyik legtevékenyebb, legtehetségesebb képviselője. A hatvanas évek elején a soroksári Szabó Ervin Könyvtár ifjúsági művelődési körében végzett társadalmi munkájára figyeltek fel a könyvtárosok, s ajánlották be hatóság munkatársnak az egyik erzsébeti könyvtár-fiókba. 1970-ben pályázat útján került mai beosztásába, ahol az egész város — sőt, több vonatkozásban a járás — szellemi életére kiható pezsgést indított meg intézményének felfejlesztésével. A „Kiváló” rangot háromszor is kiérdemlő jászberényi könyvtár a város valóságos kulturális központja, közművelődési és tudományos műhelye lett a jól megszervezett és publikációkban is testet öltő helyismereti - helytörténeti munka, az irodalompropaganda, valamint a művészetpropaganda (gazdag, kiállítások sorával is feltárt ex libris- és kisgrafika-gyűjtemény!) révén. Az egész járásban ismert és megbecsült képviselője a könyvtárügynek, kiváló kapcsolatokot épített ki a tanácsokkal, a szervezetekkel, a közgyűjteményi rokonintézményekkel, de a különféle könyvtárhálózatokkal és azok fenntartóival, különösen az üzemekkel és a vállalatokkal is.

Megszervezte a jászberényi könyvtárak (üzemek) összehangolt állománygyarapítását; kezdeményezésére a Hűtőgépgyár új klubházának építésével együtt a városi könyvtárat olvasóteremmel és zenei részleggel is bővít; szerkeszt és publikál (lapunkban is); szakfelügyelő; a Könyvtáros-egyesület egyik szakosztályának elnöke; tanít és tanul állandóan — igazi megtestesítője a korszerű könyvtárosi magatartásnak: a társadalomban véleményalkotóként mozgó, de a könyvtárban „megülni” is tudó, a részletekben, aprómunkákban elmélyedni képes, sokoldalú érdeklődésű és tájékozottságú szakember típusának.

FÜGEDI PÉTERNÉ

az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezetője az egyetem elvégzése, 1952 óta dolgozik a nemzeti könyvtárban. 1958-ban került a bibliográfiai osztályra, s annak újjászervezésében, a magyar nemzeti bibliográfia rendszerének kiépítésében főszerepet játszott. 1964-től fősztályvezetői kinevezéséig az osztály vezetőjeként tevékenykedett. Az utóbbi években olyan fontos munkálatok irányítása fűződik nevéhez, mint a magyar nemzeti bibliográfia számítógépes előállításának megszervezé-

se, annak szabványosítási előmunkálatai, továbbá a magyar könyvek és folyóiratok nemzetközi azonosítási számozásának bevezetésével kapcsolatos elvi és gyakorlati kérdések kidolgozása. Számos publikációja jelent meg — többek között lapunkban is —, s írásaival, bibliográfusi tevékenységével nemzetközi elismerésre, szakmai tekintélyre is szert tett. Mint az IFLA bibliográfiai szakbizottságának vezetőségi tagja és mint a Magyar Könyvtárosok Egyesületének alelnöke szintén igen értékes szakmai, illetve társadalmi tevékenységet fejt ki. Oktatási munkássága is értékes.

DR. HÉBERGER KÁROLY

a budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója 15 éve áll a nagy hírű könyvtár élén, ahova a műszaki felsőoktatásból került: a Műegyetemen tanított, illetve okta-

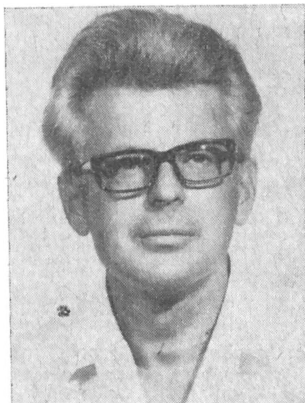

tásszervezőként a minisztériumban tevékenykedett. Gépészmérnöki és mérnök-közgazdász szakértelmét a könyvtár élén jól kamatoztatta: hazánkban úttörőként szervezte meg az egyetemi hallgatók könyvtárhasználati oktatását, s ennek eredményesebbé tétele végett más felsőoktatási könyvtárakban is jól használható

segédkönyvsorozatot jelentetett meg. A vezetése alatt álló könyvtár rendszeresen kiadja a magyar műszaki egyetemeken elfogadott diszsertációk jegyzékét, megjelenteti az európai országok műszaki egyetemeinek oktatási rendjét, felsőoktatási dokumentációs kiadványokat publikál. Mint az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács képzési és továbbképzési szakbizottságának vezetője sokat tett a könyvtárosképzés fejlesztéséért. Tankönyv-, szakkikk- és tanulmányírói tevékenysége szintén értékes: neve lapunk szerzői között is olvasható. Jó munkájáért sokszor részesült hivatalos elismerésben mind az oktatási, mind a kulturális kormányzat részéről, s birtokosa magyar kormánykitüntetésnek, valamint az NDK Marx-emlékérmének is.

PATAKI FERENC

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fősztályvezetője a felszabadulás utáni első közművelődési könyvtárosi generációhoz tartozik: húszéves korában, 1949-ben lépett a fővárosi hálózat kötelékébe, majd tudományos munkatársként a központi könyvtár különböző osztályain tevékenykedett. 1958-ban a propaganda- és bibliográfiai osztály vezetője lett, 1969 óta pedig az önálló bibliográfiai osztály

munkáját irányítja. 1972-től az FSZEK folyóiratának, a Könyvtári Híradónak felelős szerkesztői tisztét is betölti. A bibliográfiai tevékenység egyik országos műhelyévé fejlesztette osztályát, amely mindig tudatosan törekedett arra, hogy termékei valóban missziót teljesítsenek, igazi olvasói igényeket elégítsenek ki. A bibliográfiai osztály szinte valamennyi kiadványának szerkesztésében, lektorálásában részt vesz, illetve maga készít különféle publikációkat. (Fakszimilék a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára, Eseménynaptár 1971—1975, Így végződött... Képek a II. világháború befejezéséről, Vietnam-bibliográfia, Szabó Ervin-bibliográfia stb.) Kiemelkedő érdemeket szerzett az irodalmi archívum és az országos jelentőségű, sok könyvtárban használt irodalmi analitikus katalógus létrehozásában és gondozásában is.

DR. VARGA GYULÁNÉ

a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár igazgatóhelyettese, magyar—történelem szakos tanári pályáját cserélte fel a könyvtárosi hi-

vatással: 1955-ben lépett a Debreceni Megyei Könyvtár kötelékébe. Munkaterületén, az állománygyarapításban, a feldolgozásban és

a feltárásban végzett kiváló munkájáért rövidesen csoportvezetővé, majd 1966-ban igazgatóhelyettesé neveztek ki. Vezetői beosztásában sokat tett azért, hogy a megyei könyvtár kétszer is kiérdemelje a „Kiváló könyvtár” címet, s a megyei hálózatban négy éve szakfelügyelőként tevékenykedve a jó területi eredmények elérésében is jelentékeny érdemeket szerzett. Több szakmai publikációja országos szakkérdések megoldásához járult hozzá. Eredményes munkájáért 1967-ben „A szocialista kultúráért” kitüntetésben részesült. Nemcsak a szakmai munkából veszi ki részét, hanem a közösségi tevékenységben is átlagon felülit nyújt. A megbízásoknak, felkéréseknek mindenkor lelkiismeretesen eleget tesz; a Magyar Könyvtárosok Egyesületének helyi csoportjában a megalakulás óta dolgozik mint vezetőségi tag.

Kiváló népművelők

DOSZLOP MIKLÓS

a Tiszalöki Nagyközségi-Körzeti Könyvtár igazgatója 23 éve könyvtáros, s kezdettől fogva mai munkahelyén dolgozik. Az 1973-ban kezdeményezésére épült könyvtárat, amely az első

könyvtári célra tervezett és felépített járási könyvtár volt az országban, a nagyközség és a környező terület igazi kulturális központjává fejlesztette. Háromszor nyerte el intézménye a „Kiváló” címet, magas olvasói arányt (26,6 százalék) ért el, olvasótáborának fele kétkezi munkás. Kitűnő irodalom- és művészetnépszerűsítő tevékenységet fejt ki nemcsak a központi könyvtárban, hanem a körzet könyvtáraiban is. Tiszalökon zenei részleg, Rakamazon zenei részleg és kiscsaléria működik (ld. a Könyvtáros októberi számát is), Ibrányban az általános iskola és a könyvtár együttműködésének eredményeként irodalmi színpad tevékenykedik. Országos hírűek a rádió által közvetített tiszalöki folyóirat-estek is: a Kortárs

10. és 20. évfordulójával kapcsolatos irodalmi rendezvénynek Tiszalök adott otthont. Doszlop Miklós szakmai és társadalmi tevékenysége szintén kiemelkedő: elnöke a Hazafias Népfront községi közművelődési bizottságának, a megyei testület művelődési bizottságának; a megye legrégibb könyvtári szakfelügyelője, a Könyvtáros-egyesület megyei szervezeteinek egyik mozgatója, tanít a könyvtárostanfolyamokon, előadó a nyíregyházi tanárképző speciálkollégiumán, szakkikkeket ír, tudósítója a megyei lapnak, s dolgozik a helyi rádióknak is...

FAZAKAS ZSIGMONDNÉ

a Hatvani Városi Könyvtár igazgatóhelyettese tizenöt

éve dolgozik mai munkahelyén, ahol tiszteletdíjas gyermekkönyvtárosként kezdte, majd kiemelkedő

szerepet játszott a gyermekkönyvtár megszervezésében, illetve munkájának fejlesztésében. Volt feldolgozó, végzett tájékoztató munkát, jelenlegi beosztásában pedig az olvasószolgálat irányítása is feladatkörébe tartozik. Sokoldalú tevékenysége során vált a városi hálózat legképzettebb szakemberévé. Nevéhez fűződik a helyi általános iskolai és a közművelődési könyvtárak közös hálózatba szervezésével kapcsolatos módszertani útmutatás kidolgozása is. (A hatvani iskolai és tanácsi könyvtárak együttes munkájáról a Könyvtáros is közül majd beszámolót.) Fazakas Zsigmondné szakmai tevékenységében fontos szerepet játszanak az állományfeltáró bibliográfiák és a különféle közösségek részére tartott könyvtári ismertetések. A könyvtár által szervezett irodalmi sorozatok és szabadegyetemi jellegű ismeretterjesztő rendezvények országos hírettettek szert, némelyiküket a rádió is közvetítette.

FÜLEKI MIHÁLY

őrnagy, a Honvédelmi Minisztérium kulturális osztályának főinstruktorja igen

régóta, 1961-től foglalkozik a könyvtárakkal, s 12 éve munkaköri feladata a hadsereg könyvtárügyének felső szintű irányítása, tartalmi, szervezeti és fejlesztési koncepciójának kidolgozása az állománygyarapítástól kezdve a képzésig. Hogy munkáját kellő szakszerűséggel végezhesse, nem elégedett meg népművelő-magyar szakos egyetemi diplomájával, hanem a korszerű könyvtári ismeretek megszerzésére is törekszik: a közelmúltban

például elvégezte a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasószolgálati szaktanfolyamát. Különleges érdemeket szerzett az Olvasó népért mozgalom honvédségi megfelelőjének, a jelenleg is folyó „Az olvasó katonakért” akciónak megszervezésében és a néphadsereg új könyvtárszabályzatának kidolgozásában. A könyvtárosok számon tartják a lapunkban megjelent publikációit, és még jól emlékeznek a harmadik országos könyvtárügyi konferencián elhangzott felszólalására. Értékes és eredményes kulturális munkásságának megbecsülését jelzi, hogy 1964-ben elnyerte „A szocialista kultúráért” kitüntetést, az elmúlt években pedig kiérdemelte az MSZBT aranykoszorús jelvényét és a KISZ KB „Ifjúságért” érdemrendjét.

HALÁSZ BÉLA

a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese a fiatal könyvtárosnemzedék igen tehetséges képviselője. Másfél évtizede dolgozik a megyei könyvtárban; először tájékoztató könyvtárosként, később olvasószolgálati osztályvezetőként tevékenykedett; 1971-től működik jelenlegi beosztásában, e mellett vezeti a módszertani osztályt, de havonta egy alkalommal odaáll a kölcsönzőpulthoz is. A szakma számon tartja; tanulmányait, cikkeit szívesen közlik a könyvtáros folyóiratok és az országos szerkesztésű tanulmánykötetek; bevonják a központilag szervezett szakmai vizsgálatokba és szakfelügyeleti munkába. Több olvasásszociológiai vizsgálatnak volt résztvevője, illetve helyi irányítója, olvasómozgalmak összefogója.

Megyei szakfelügyelő. Társadalmi aktivitása szintén példás: a Veszprém megyei könyvtárosok szakszervezeti bizottságának titkára, s e feladatkörében határozottan és következetesen képviseli a könyvtárosok érdekeit. Társadalmi munkájának, közösségi magatartásának elismeréseként 1976-ban megkapta a „Veszprém megyéért érdemérem” arany fokozatát.

Az információs oktatás a szakkönyvtáros-képzésben

Magyarországon egyetemi szintű könyvtárosképzés csak az ELTE bölcsészettudományi karán folyik. Következésképp: ennek az intézménynek a keretében kell gondoskodni mind a közművelődési, mind a szakkönyvtárügy vezető munkatársainak a felkészítéséről. A szak bevezetése óta eltelt három évtizedben a könyvtártudományi tanszék mindvégig vállalta a kettős feladat ellátását — eleinte teljesen egységes és éppen ezért mindent magába foglalni törekvő, később a szakosodásnak fokozatosan teret engedő tantervek és szervezeti formák alkalmazásával, az életpálya változásaihoz igazodva.

A könyvtárosképzés hagyományai, az akkori szaktekintélyek tudományos érdeklődésének irányai és a nagy gyűjtemények szakembergárdájának felrészítésével járó kötelezettségek találkozásának eredményeként kezdetben az oktatás leginkább a hagyományos értelemben vett *tudományos könyvtáros kiképzését* szolgálta.

A következő, viszonylag hosszabb időszakban elsősorban a *közművelődési könyvtárak* érdekei szabták meg az oktatás feladatait, s ezeknek megfelelően a gyökeresen új tanterv — az időközben nemzetközileg fellendült könyvszociológiai kutatási irányzatok hatására is — háttérbe szorította a történeti tárgyakat, miközben az új szemlélethez kapcsolódó stúdiumokat azok számára is kötelezővé tette, akik szakkönyvtárakból jöttek, illetve oda tartottak.

A tudományos-technikai forradalom hatására megújuló szakkönyvtárügy fokozatosan a *szakkönyvtárosképzést* állította előtérbe. Minden látszat ellenére egyetemi oktatásunk lépéshátrány nélkül vette gondjaiba a szakkönyvtárosok képzését is. Sokak szeme előtt ugyanis homályban maradt, hogy ugyanaz a tanterv, amely az alapszigorlatig némileg egyoldalú szemléletű volt, tett lehetővé első ízben szakosodást: többek között a szakkönyvtárügy irányába. Jó ideje megindult az a folyamat, amelynek eredményeként a képzés ma már egyre inkább a szakkönyvtárosok felkészítését szolgálja, és kialakultak azok a szervezeti keretek, amelyek minden fontosabb szakágazat képzési kívánalmainak megfelelően. A tapasztalatok birtokában viszont azt is tudomásul kellett venni, hogy az igen nagy súlyú műszaki könyvtárügy szakemberekkel való ellátásának formáját nem, vagy nem csak az egyébként bevált tagozatok jelenlegi rendszerében kell keresni. Mai — a közművelődési és a szakkönyvtárosi kívánalmak teljesítésében köztudomásúlag egyensúlyozni köteles — képzési rendszerünk legnagyobb gondja éppen az, hogy *valamennyi szakágazat számára egységes szervezetben készíti fel hallgatóit*, s ezen a képtelen helyzetben csak enyhít, de lényegesen nem változtat a szakosodás burkolt bevezetése. Egyedül az információs képzés képvisel határozottabb szakirányt.

A képzés egységének és ugyanakkor az egyértelmű szakosodás lehetővé tételének kettős követelményét az egyetemi oktatás helyzeténél fogva kénytelen vállalni. A sok tapasztalat lehetővé teszi a megvalósítás legcélravezetőbb módozatainak kiválasztását. Remélhetőleg a küszöbönálló egyetemi reform teret enged az időszerűvé vált korszerűsítéseknek is.

A szakkönyvtárosok képzésének formái

A közművelődési könyvtárosok és a vékony réteget alkotó, gyakran számításon kívül hagyott könyvtörténészek képzésére a bölcsészkaron képviselt diszciplínák kedvező feltételeket teremtenek.

A szakkönyvtárossal szemben életpályája köztudomásúlag kettős követelményt támaszt: rendelkeznie kell könyvtáros felkészültséggel és az általa közvetített szakirodalomban a kiszolgálandó rétegekkel partneri kapcsolatot lehetővé tevő ismeretekkel. E *kettős felkészültség* megszerzéséhez a legjobb feltételeket a többlépcsős oktatási rendszer kínálja. Elvben a két vagy több szak párhuzamos hallgatását lehetővé tevő tudományegyetemi keretek is kiválóan szolgálhatják a kettős célkitűzést. Gyakorlatilag azonban a tudományszakok képviselőinek mértéke és esetenként a kétszakosság megvalósításának adminisztratív nehézségei erősen *korlátozzák a szakok kapcsolatát*. Az ún. *kiegészítő képzés*, amely tulajdonképpen diplomások számára ad lehetőséget újabb diploma megszerzésére, igen kedvező, de kétségkívül nagyon költséges forma. Előnyös, mert bármilyen szakpárosítást lehetővé tesz, többnyire tényleges szakember-szükségleteket fedez, a jelölt gyakorlati ismeretekkel, tanulmányi

tapasztalatokkal és — remélhetőleg — megalapozott hivatástudattal is rendelkezik, továbbá a szaktanszék keze nincs megkötve a szakok közti egyeztetésekkel. Hátránya, hogy időigényes, egzisztenciálisan nem kifizetődő minden értelmiségi réteg számára, továbbá az is, hogy általában levelező jellegű.

Magyarországon *többlepcsős képzés* — az eredeti értelemben — jelenleg *tulajdonképpen nincs*. De a tudományegyetemi szervezet kínálta lehetőségek sem kielégítők, mivel még a „legteljesebb” hazai tudományegyetem, az itt érdekelt budapesti egyetem sem képviseli a tudományágak viszonylagos összességét. Sohasem volt szerves része például a műszaki, mezőgazdasági, állatorvosi, közgazdasági képzés, orvosi karából pedig önálló egyetemet szerveztek. Tehát a szakkönyvtárosok kétszakos képzésében a második szakot illetően a választék jóval szűkebb a kívánatosnál. *Kivétel a társadalomtudomány*. A nappali tagozaton ugyanis a társadalomtudományok leg-többjével megvalósítható a szakpárosítás. Egyedül a nem tanár szakok párhuzamos hallgatása ütközik — szerencsére többnyire megkerülhető — akadályokba egy idejét-múlt rendelkezés miatt.

A természettudományokkal való szakpárosítás lehetősége a nappali tagozaton elvben ma is fennáll, gyakorlatilag azonban — adminisztratív okokból — a természet-tudományi karral közös szakok meghirdetése több éve szünetel. Ez az állapot tart-hatatlan, mivel a természettudományok, sőt bizonyos szakok (például kémia, biológia) esetében az alkalmazási területek (vegyipar, mezőgazdaság stb.) szakkönyvtá-rosi feladatköreinek ellátására kiválóan alkalmas szakemberek képzésének ez lenne a legkézenfekvőbb megoldása.

A kétszakos levelező képzésben második szaknak csak a magyar irodalom vagy a történelem választható, és a bővítésnek nincs valós esélye. A tagozat igazi jelen-tősége nem is a szakkönyvtárosképzésben van.

A *diplomások kiegészítő képzésének bevezetése* igazi nyeresége a hazai könyv-tárügynek. A tagozat iránt kezdettől fogva állandó az érdeklődés. A hallgatóság ösz-szetétele az eredeti diploma és főleg a munkahely jellege szerint igen változatos. Kül-lönösen az első idők tapasztalatai azt a látszatot keltezték, hogy ez a képzési forma megoldja a szakkönyvtárügy minden fontosabb területének szakemberellátási gond-ját. Bölcsészek, természettudományi végzettségűek, jogászok mellett közgazdászok, mez-őgazdák, mérnökök, sőt elvétve még orvosok is beültek a padokba. Minthogy azon-ban nem gondoskodtak megfelelően az újabb diploma megszerzéséhez kapcsolódó társadalmi megbecsülés intézményesítéséről, a munkaadók az önkéntesség követke-zésében a hároméves szellemi befektetéssel nem mindig arányban állóan honorálhat-ták alkalmazottaikat. Emiatt a hallgatóság összetétele nem a kívánt irányban alak-ult. A remélt eredmény elmaradásának magyarázata azonban távolabb, a szakmák bérszintjének egymás közötti arányait meghatározó bérpolitikában is kereshető. Kül-lönösen a műszaki könyvtárügyben dolgozó műszaki alapképzetségűek érdeklődésé-nek megszűnése mutatkozott tartósnak.

Az 1962. évi minisztériumi utasítás a *felsőfokú könyvtárosképző szaktanfolyamok* megszervezésének lehetővé tételével elsősorban e folyamat megállításaához járulhatott volna hozzá. A szaktanfolyam egyetemi vagy főiskolai oklevéllel és kétéves gyakor-lattal rendelkező könyvtári munkaerők számára teremtett csábító alkalmat egy-egy speciális munkaterület — a rendelkezés a dokumentációt, a bibliográfiát és az osztá-lyozást emeli ki példaként — szakismereteinek elsajátítására. Az első 108 órás kurzus (1963—1964) nevében és célkitűzéseiben is a *dokumentálóképzést* szolgálta. A tanrend még a szakirányultságot is figyelembe vette! Az első tanfolyam hallgatóinak munka-hely szerinti megoszlása a műszaki könyvtárügyre nézve igen kedvező volt: ezt a te-rületet 23, a társadalomtudományi gyűjteményeket 6, az orvosi és az agrárterületet 1—1 hallgató képviselte. Az eredeti végzettséget illetően viszont a bölcsészek vezet-tek (12 fő) a műszakiak (10 fő) előtt, míg a többiek közgazdasági, jogi, orvosi vagy agrár diplomával rendelkeztek.

A könyvtárak szakember-állományát és az érdekeltségi indítékok különbségeit ismerve az összetétel szempontjából utólag is kedvezőnek minősíthetjük az indulást.

A specializáció vagy olyan minőségi többletet jelent, amelyet a diploma megszer-zése után továbbképzés során lehet megszerezni, vagy amely egy szerteágazó szakma esetében az alapképzés keretében lehetővé tett szakirányú elmélyültségben valósul meg. Azzal a képtelenséggel, hogy csak a specializációt tanítsa, még az első, a legha-tározottabban szakosított tanfolyam tantervének az összeállítói sem azonosultak, noha a szaktanfolyamok célja kifejezetten az egy-egy munkakörre (!) való főkészítés volt. A munkaadók és a munkavállalók érdekei is ellentmondtak a szakosodás szűk látó-körü, csak a speciális ismeretek tanítására irányuló felfogásának. A későbbi, egyes nagy intézmények munkatársai számára szervezett tanfolyamok törzsanyagát pedig a valós szükségletekhez igazodva, egyre közelebb került a kiegészítő tagozathoz, anélkül azonban, hogy a képzési idő módosult volna. A tanfolyamok bírálatának is

fölfoghatjuk, hogy a Szegedi Egyetemi Könyvtár néhány kiváló munkatársa a tanfolyam után a kiegészítő tagozatot is elvégezte!

Az információs képzés jelentősége és tanulságai

A szakma történetét szemügyre véve úgy tűnik, hogy annak — az információs bázis kiterjesztésében, illetve a megközelítési módok finomításában kifejezésre jutó — időnkénti megújulása *belső válságok árán ment végbe*. Hajdanán a könyvtáros farkasszemet nézett a gyűjteményi korlátokon átlépő bibliográfussal, akinek tartós uralmát a tájékoztatásban viszont a dokumentáló zavarta meg azzal, hogy nem a dokumentumokat, hanem a bennük levő közlemények tartalmát írta le. A gyorsuló idő jeleként már másfél évszázadot sem kellett várni az újabb trónkövetelőre, az információs szakemberre, akinek figyelmét a közleményekben rejlő érdemi információk összegyűjtésének, tárolásának és célzott visszajuttatásának a gondjai kötik le.

A szakmánk művelőitől nem idegen konzervativizmusban bizonyára az a nagyon is érthető félelem fejeződik ki, hogy minden újabb rendszer évszázadok során *finomra csiszolt munkamódszereket kérdőjelezhessen meg* és évtizedek kinos-keserves munkájával létrehozott termékeket küldhet a művelődéstörténet lomtárába. Nem véletlen jelenség viszont az sem, hogy a reformerek sorai a felhasználói területről átsodródó *elvtársakkal* erősödnek meg, akik hasznos, ám gyakran méltánytalan türelmetlenséggel kezelik a korábban kifejlődött szakmai területek művelőinek a nézeteit. Idővel természetesen nyilvánvalóvá válik, hogy az egyes területek ugyanazt a társadalmi folyamatot szolgáló rendszer egymásból kifejlődött, egymást feltételező, egymáshoz szorosan illeszkedő részei, addig azonban a szakmai közélet s az oktatás is kritikus pillanatokot él át.

A hazai felsőoktatás fejlesztését szerencsére nem keresztezthette a munkamegosztásnak az a csalóka felfogása, amely az információ nagyszerű palotájának a felépítésében a könyvtárosra az anyagbeszerző-raktáros, a bibliográfusra a segédmunkás, a dokumentálóra a kőműves szerepét osztja, s amelyben az informátor a pallér, aki többnyire jelen sincs az építkezésen. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság kezdeményezésére ugyanis az Oktatásügyi Minisztérium az ELTE könyvtártudományi tanszékét bízta meg az információs szakoktatás megvalósításával. (A kezdetekről I. Szepesváry Tamás: Információs szakemberek képzése az ELTE könyvtártudományi tanszéken. Könyvtáros, 1976/5. sz.)

Az információs szakképzésnek a könyvtártudományi tanszékhez való kapcsolása *elvi jelentőségű*, mivel egyrészt szavatolja a tágabb értelemben vett szakma szemléleti egységét, az alapismeretek azonosságát, másrészt a szakosított oktatás alternatíváját mutatja fel az eddig jogilag egységessé merevített általános képzéssel szemben.

Az információs tevékenység elkülöníthetőségét, a rá vonatkozó ismeretek rendezhetőségét elismerve is el lehet gondolkodni azon, hogy Magyarországon a munkamegosztás és az egzisztenciális kilátások szempontjából olyan mértékben önálló életpálya-e a szakinformátorság, mint azt szakoktatásának önálló meghirdetése sugalmazza. A gyakorlatban persze az oktatás kellő figyelmet fordít a szakma egészébe való beilleszkedés feltételeinek megteremtésére, ami elől egyébként az eredeti tantervi elképzelés sem zárkózott el.

A műszaki előképzettségük fokozottabb érdeklődése a pálya iránt és a kedvező oktatási feltételek (pl. az előadások hallgatására igénybe vehető kéthetenkénti két teljes munkanap) mellett nyilván az OMF B erkölcsi támogatása is hozzájárult ahhoz, hogy már az első „tanfolyam” hallgatóságának majdnem kétharmada nemcsak munkahelyét, hanem eredeti végzettségét illetően is *műszaki kötődésű volt*, tehát műegyetemi vagy azzal egyenértékű diplomával rendelkezett. Nem titok különben, hogy a kezdeményezés legfőbb kiváltó oka is a műszaki tájékoztatás munkaerő-gondjainak a megoldására való törekvés volt. Társadalomtudományi karon folyó információs képzésből azonban a társadalomtudományi tájékoztatókat kizárni elvileg is helytelen, gyakorlatilag pedig kivihetetlen lett volna. Az oktatás természetesen a hallgatóság többségének érdeklődését tartja szem előtt, de a kisebbségbe szorult — akkor egyötödnyi — társadalomtudományi tájékoztatók érdekeit sem hagyhatta figyelmen kívül. Így például a filozófia szakosok a döntéselőkészítő szintű tájékoztatási módszerekkel foglalkoztak, míg a műszakiak a művészeti tájékoztatás forrásaival is. Ezen a helyzeten az 1977–78-as tanévtől érvényes, módosított tanterv sem tudott változtatni.

Az információs szakképzés bevezetése előtt nem tisztázták a két kiegészítő forma egymáshoz való viszonyát, s ez jelenleg az oktatási célkitűzések végrehajtása szempontjából nem eléggé ésszerű munkamegosztáshoz vezet, ráadásul igazságtalan is. A hároméves képzési idő csökkentését a tanszék már javasolta, az oktatási célok

összehangolása azonban csak az egyetemi könyvtárosképzés teljes rendszerének alárendelve valósítható meg.

Az oktatási tapasztalatok, a munkáltatók igényei és a hallgatóság érkei többnyire olyan rendszer irányába mutatnak, amely közös törzsanyagra épül, s ugyanakkor az eddiginél jóval határozottabb szakosodást tesz lehetővé. A közművelődési könyvtáros és a hungarikaprogram kivitelezője, a könyvmuzeológus sajátos képzési követelményei önmagukban is vizsgálhatók. A szakkönyvtárosképzés azonban kettős vetületű: lehet területre vagy tárgyra irányuló.

A nappali, a hároméves kiegészítő és — társadalomtudományi vonatkozásban — a kétszakos levelező tagozat (amennyiben a hallgató az első szigorlat után ilyen szakosodást választ) szakkönyvtárosképzés a szó tágabb értelmében, tehát mind a négy működési területre fölkeleszt a jelölt előképzettségére, szakpárosítására, munkahelyére való tekintet nélkül, míg az információs képzés a nevében is a negyedik terület műveléséhez nyújt ismereteket, függetlenül a hallgató végzettségétől és munkahelyétől. A tárgyra irányuló szakosodás viszont azt jelentené, hogy a természettudományi és műszaki könyvtáros, informátor és a társadalomtudományi könyvtáros, informátor képzése az általánosan közös könyvtáros törzsanyagon kívül ugyancsak közös szakkönyvtárosi bevezető és integráló (pl. szakkönyvtártan) tárgyakban is találkozna, viszont a bibliográfia (forrásismeret), a dokumentáció és az informatika ismeretanyagát már külön-külön tenné hozzáférhetővé. (Természetesen nemcsak a saját szakterületi forrásanyag feldolgozásának, hanem a hagyományosabb vagy újabb megközelítési szintek megismertetésének is a valósághoz igazodó hangsúlyt adva.)

Az információs szakemberképzés tanterve időközben elkészült. Az illetékes szakbizottság által 1978 áprilisában elfogadott új tanterv a korszerű ismeretek olyan rendszerezett foglalata, amely *nemcsak szemlélete miatt figyelemre méltó, hanem egyben a szakosodás utóbbi változatához is támpontul szolgálhat.*

A szervezeti és tartalmi kérdéseknek az információs szakképzés végleges beillesztésével járó átgondolása ilyenformán az egyetemi könyvtárosoktatás egész rendszere számára is hasznossá válhat.

Szelle Béla

Integráció — kérdőjelekkel

A közművelődési könyvtárak szervezeti kérdései iránt megnőtt az érdeklődés. (A Könyvtáros szeptemberi számában például két cikk — *Tuba Lászlóé és Pacsai Lászlóé* — foglalkozott ilyenekkel, sőt T. L. cikkéhez bő irodalomjegyzéket is csatolt.) Látjuk és tapasztaljuk, hogy a hálózati kapcsolatok lazulnak, a közigazgatási átszervezések, a helyi tanácsok nagyobb hatásköre és a fejlődő könyvtári szolgáltatások új megoldásokat sürgetnek. Több szakmai publikációban olvastam, hogy a módszertani gondozás, „instruálás” hagyományosan kialakult formáit a szolgáltatások révén egymásra utalt hálózatnak kell felváltania. Könyvtárügyi jogszabályunk szerint a hálózatba tartozó könyvtárak egyenjogúak, egymásnak mellrendelten működnek. Ugyanakkor munkájukat „egybehangoltan végzik”. A hálózatban való működés a könyvtár felügyeletét ellátó szerv jogait és kötelezettségeit nem érintheti.

Egymás mellé rendelt intézmények esetében hogyan valósítható meg az „egybehangolás”? A zenekar élén karmester áll, irányítás nélkül nincs összhang. A tanácsi könyvtárak körében a járási székhelyeken működő városi, nagyközségi könyvtáraknak, illetve a megyei könyvtáraknak kellene eljátszaniuk a karmester szerepét, de pillanatnyilag erre nincsen felhatalmazásuk. *Késik a hálózati központok hatáskörét, feladatait megfogalmazó jogszabály.*

A községek jelentékeny hányadában tiszteletdíjas könyvtáros áll az intézmény élén. A nagyobb könyvtárakban is legtöbbször egyetlen könyvtáros dolgozik, közöttük sok a képesítés nélküli, akinek szakmai gyakorlata is kevés. A hálózati központok közreműködése nélkül nem lehet a községi könyvtárak szolgáltatásait fenntartani és fejleszteni. A kis intézmények elszigetelten, önmagukra utalva nem működhetnek. Nemcsak szolgáltatást kell kapniuk a nagyobb könyvtáraktól, hanem rendszeres szakmai irányítást is.

A könyvtárak működéséhez rendelkezünk ugyan szakmai alapelvekkel, kötelező szakmai előírásaink azonban nincsenek. Az önállóságra érett könyvtári intézményekben ez nem okoz gondot, a rendszer alsó lépcsőin azonban igen. (Természetesen ez a megállapítás nemcsak a könyvtárakra vonatkozik.) A szakmai integráció általános társadalmi jelenség. A szakfelügyelet megszervezése, illetve működtetése sem oldotta

meg a gondokat. A gyakorlati tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a jegyzőkönyvekben feltárt szakmai hiányosságok megszüntetését nem kéri számon az intézményektől, nincs következménye az el nem végzett munkának. A helyi tanács, illetve a közvetlen felügyeletet ellátó vezetők maguk sem tudják megítélni, mit sürget a szakfelügyelő vagy a járási módszertani könyvtáros. Számukra ez részkérdés, belső szakmai probléma, nincs idejük, módjuk a rendszeres ellenőrzésre.

Heves megyében is tapasztaljuk, hogy a tanácsok természetesnek tekintik az anyagi gondoskodást, tudják, hogy ez feladatuk. Szemléletük és lehetőségeik következményeként viszont más-más szinten működnek könyvtáraik. A könyvtári élet hétköznapijait alig ismerik, illetve csak általánosságban tudják, milyen munkát kell végeznie az általuk kinevezett vagy szerződéssel megbízott könyvtárosnak. Itt kezdődnek a személyzeti gondok. A kiválasztás nem tudatos, s az alkalmazás előtt sem tájékoztatják a jelöltet feladatairól, a követelményekről. Nem tudom, más megyékben mi a gyakorlat, Hevesben állandó harcot kell folytatnunk azért, hogy a könyvtárosok kiválasztásába a hálózati központok beleszólhassanak. A pedagógusok száma csökken a tiszteletdíjasok között, s az új könyvtárosi álláshelyeket nem pályázat útján töltik be a községekben. Tudjuk, hogy az utánpótlás a városokban is nehéz, de a pályázat lehetőséget adna arra, hogy többen tudomást szerezzenek a könyvtárosi munkahelyekről, s ily módon legyen választási lehetőség.

A szervezeti egyesítéshez szakmai munkamegosztást!

Több településen kísérleteznek az intézményi integrációval. A klubkönyvtárak létrehozása indította el ezt a folyamatot. Napjainkban a közművelődési intézmények és az iskola szervezeti egyesítése került napirendre. Az irányításban és a gyakorlatban dolgozók egyaránt érzik, hogy szervezeti korszerűsítésre van szükség. A vita akkor kezdődik, amikor az elvi egyetértés után a megvalósítás mikéntjéről kell dönteni. Az „új intézményeknek” vannak lelkes apostolai, akik a szervezeti egyesítéstől mint csodaszertől várják az eddigi gondok megoldását. Szinte divattá vált az átszervezés. S az a furcsa az egész mozgásban, hogy a városokban, nagyközségekben is kísérletezni kezdenek, ahol pedig a hagyományos szervezet jól funkcionál.

A minisztériumi irányelvekkel összhangban a szerepkör nélküli településeken és a kisebb lélekszámú alsó fokú központokban indokolt a szervezeti korszerűsítés. A klubkönyvtárak kialakítása nem oldotta meg a gondokat. Bonyolította a pénzügyi, statisztikai adatszolgáltatást, ráadásul megtartotta a kis intézmények gyermekbetegségeit is. A könyvtári és más közművelődési tevékenység között a szervezeti egyesítés önmagában nem teremtett kapcsolatot.

Megyénkben a könyvtári és a művelődési otthoni szakfelügyelet közös vizsgálatot végzett azokon a településeken, ahol a közművelődési intézményt (klubkönyvtár) vagy intézményeket (könyvtár, művelődési otthon) egy főhivatású szakalkalmazott igazgatja (13 község). Megállapította, hogy a két feladattal az újonnan függetlenítettek nem tudtak megbirkózni. Könyvtári munkájuk is alatta maradt annak a színvonalnak, amit a feltételek elérhetővé tettek volna. Esetükben nemcsak a szakképzettség hiánya okozott gondot, hanem az is, hogy más személyi adottságokat kíván az egyik, s másfélüket a másik tevékenység. Egy-egy rendezvény előkészítése miatt zárva maradt a könyvtár. A központi munkaértekezletek, továbbképzések is gyakoribbá váltak, s így a helyi munkában rés keletkezett, sok lett a kiesés. A függetlenített dolgozók szinte mindenütt terhesnek érezték a könyvtári és az egyéb közművelődési feladatok munkaköri összevonását. Ezt akkor is hangoztatták, ha teljesítményük alapján túlterhelésről nem beszélhettek. A követelmények, igények különbözősége önmagában is feszültséget okozott.

Több községben az *iskola és a közművelődési intézmények összevonásával* kísérleteznek. Megyénkben Sarudon, Besenyőtelken, Nagyúton és Poroszlón alakult ki elsőként az új szervezeti modell, később a szakigazgatási szervek még négy községet jelöltek ki a tapasztalatszerzésre (Detk, Feldebrő, Mezőtárkány, Gyöngyössolymos). A sarudiak munkájáról több cikk jelent meg a könyvtáriügyi és a népművelési sajtóban, sok szakembert pedig helyben tájékoztattak az elért eredményekről.

Életképesnek bizonyul-e a községi intézmények integrációja? Előbb-utóbb választ kell adni a gyakorlat által felvetett kérdésekre, mert nem néhány településen, hanem országosan kell megoldanunk a szervezeti korszerűsítést. Egy munkabizottság összeállította a módosításra szoruló jogszabályok jegyzékét. Ha ezt figyelmesen végigolvassuk, rádöbbenünk arra, hogy a történelmileg kialakult szervezeti kereteket nem lehet egyik napról a másikra felborítani.

Mi változott az oktatásban és a közművelődésben az említett községekben? Több helyen az iskolaépületek szűkössége miatt kézenfekvőnek találták az oktatási funk-

ciók áttelepítését a művelődési otthonokba. Ez a megoldás növelte az épületek kihasználtságát, de csökkentette a felnőttek fogadására alkalmas tereket. Az iskolavezetés a tanulók szabad idejének, mozgalmi tevékenységének színtereként „felfedezte” a közművelődést szolgáló épületet. Mivel az iskolák vezetőitől várták a könyvtárak, művelődési otthonok „benépesítését”, e feladatukat legkönnyebben az említett módon oldhatták meg.

Az iskolai és a közművelődési könyvtárak egyesítése lényegében azt jelentette, hogy a nagyobb gyűjteménnyel rendelkező közművelődési könyvtár nemcsak a gyakorlatban, hanem hivatalosan is az általános iskolai oktatás könyvtári bázisává vált. Abból indultunk ki, hogy a helyi intézmények fenntartója a községi tanács, tehát neki kell eldöntenie, hogy a közművelődési könyvtárak könyvbeszerzését az általános iskolai költséghelyről történő átcsoportosítással vagy egyéb módon növeli-e. Az átszervezés előtt is volt arra példa (Feldebrő), hogy a pedagógusként működő tiszteletdíjas könyvtáros az iskola szomszédságában épült közművelődési könyvtárat természetesen módon iskolai könyvtárnak tekintette. Mezőtárkányon, Sarudon, Gyöngyösolymoson, Nagyúton sem elvi problémák akadályozták a kettős funkció kialakulását, hanem a tárgyi feltételek megteremtése késett.

Meggyőződésem, hogy az oktató-nevelő munkához fejlett könyvtári szolgáltatásokra van szükség, s a települések nagysága éppen a tanulók ellátásában nem vezethet indokolatlanul nagy különbségekhez. Fontosnak tartom a könyvtári szolgáltatások gyors elérhetőségét, sokkal kevésbé lényegesnek azt, hogy a könyvtárakat ki üzemelteti. A községekben éppen az előbbi követelmény indokolja a centralizációt, illetve a szervezeti egyesítésnek akkor van értelme, ha a könyvtári szolgálat mindig „jelen van”. Sarudon a tantestület tagjai és — felügyeletükkel — a gyermekek bármikor, a könyvtáros jelenléte nélkül is használhatják a könyvtárat. Arról ugyan még nem rendelkezünk tapasztalatokkal, hogy az állomány védelme nem sínyle meg ezt a megoldást, de használati előnyei kétségtelenek.

Sarudon az oktató-nevelő munka igazi segítőjévé vált a könyvtár. A tantestület élt a kínálózó lehetőséggel. Közrejátszott ebben az országos figyelem, az elvárás, az új könyvtár varázsa, a tantermek és a könyvtár közelsége, az állománygyarapításhoz kapott jelentékeny támogatás is (1976–77-ben a költségvetésből 28 ezer forintot, költségvetésen kívüli forrásokból 69 ezret fordíthattak új művek vásárlására). Megjegyzem, hogy a közművelődési könyvtár korábbi használatát nem lehet összehasonlítani alapul venni, mert a mostoha körülmények miatt a minimális szolgáltatásokra sem volt képes, s a korszerű könyvtár megnyitásával egyidőben került sor az új szervezet kialakítására. Feldebrőn viszont a nevelési központ hivatalos megszervezése a gyakorlatban nem hozott változást, mivel az iskola és a könyvtár „szemléleti egysége” már korábban kialakult.

Besenyőtelken épül az első — erre a célra tervezett — oktatási-közművelődési célépület. Könyvtára magától értetődően kettős funkciót lát el. A sarudi könyvtárat abban haladja meg, hogy nagyobb alapterülete jóvoltából osztályfoglalkozásoknak is otthona lehet. Azokat az órákat lehet itt tartani, melyek könyvtárhasználatot igényelnek. Azt előre meg lehet jósolni, hogy a gyermekek hamar otthonra találnak a könyvtárban. A felnőtteket viszont bizonyára meg kell győzni arról, hogy az az épület, melybe gyermekeik járnak, az ő számukra is nyitva áll.

Nagyúton az integráció eredményeként könyvelhették el a könyvtárvezetés szakmai színvonalának növekedését. Mivel azonban az általános iskola körzetesítése ismét napirendre került, a jó megoldás átmenetinek ígérkezik. Poroszlón az iskolavezetés nem ösztönzi a sarudihoz hasonló erővel a könyv- és könyvtárhasználatot. A könyvtári feltételek is mostohábbak.

Mezőtárkányban, Gyöngyösolymoson, Detken, Poroszlón még nem változott a könyvtári munka tartalma, illetve az iskolavezetés csak az integráció tényét vette tudomásul, a tartalmi kapcsolatok kiépülésére várni kell.

A felsorolt településeken nem volt életképes iskolai könyvtár. Ezek a kisközségek egyébként sem tudnák gazdaságilag vállalni két — szervezetenként elkülönült — könyvtár fejlesztését. A könyvtár szakmai gondozását is könnyebb megoldani, ha nem kell külön iskolai és külön közművelődési könyvtárossal gondoskodni. Mivel a községekben a közművelődési könyvtárak használatának legnagyobb csoportját a gyermekek alkotják, s az oktatáshoz fűződik a legerősebb „könyvtári érdek”, továbbá mert a jelenlegi helyzetben a könyvtárak csak helyi irányítással működhetnek, az iskolához kapcsolott könyvtári szolgálat a rendszeres és folyamatos szakmai tevékenységet eredményezheti.

Lényegében az történik, hogy a közművelődési könyvtár gyűjteménye iskolai szervezetbe kerül, és „iskolai könyvtárként” kell ellátnia közművelődési feladatokat. A könyvtári törvény lehetőséget ad arra, hogy egy könyvtár több funkciót is elláthasson. Az oktatási jogszabályok azonban az iskolai könyvtárat nem tekintik „nyil-

vánosnak”, bárki számára hozzáférhetőnek. Ha a nagyobb közművelődési (városi, nagyközségi) könyvtárak működőképes, az iskolai érdekekhez is igazodó fiókkönyvtárakat működtethetnének a kisebb községekben, a kettős funkció ellátása nem ütköznék jogi akadályba. A közigazgatási határokat átlépő könyvtárigazgatás jogi feltételei azonban hiányoznak.

Gazdálkodásban, a személyzeti gondok megoldásában, a könyvtárhoz kapcsolódó oktatási érdekek tudatosításában előrelépés lehet az integrációnak ez a formája, a könyvtár működésének szakmai alapjait, ez utóbbi tervszerű fejlődését azonban nem szavatolja. A könyvtári munkához nincs „tanterv”, a kötelező előírások száma csekély, a követelmények a gyakorlatban születnek meg. Ma ezeket a módszertani központok közvetítik, a szakfelügyelet csak a minősítő, értékelő szerepet vállalhatja, jelenlegi formájában nem veheti át a módszertani központok szerepét.

A szakmai irányítás megoldatlansága

A községi könyvtárügy legnagyobb gondjának éppen a szakmai irányítás megoldatlanságát tartom. A hálózati központoknak nincsenek jogilag is szabályozott feladataik, lényegében a szakmai felelősség és a „ráció”, a kialakult szokások és a területi tanácsok „elvárásai” tartják életben a módszertani gondozást, illetve a különféle elnevezésű szakmai irányítást. Az iskolai, illetve közművelődési könyvtári integráció a kétféle szakfelügyelet és a nem azonos módszertani gondozó szervek között megszóló „törődés” miatt újabb gondokat okoz.

A jelenlegi felemás állapotot hosszú ideig nem lehet fenntartani. A jog, kötelezés, felelősség következmények nélkül nem különíthető el egymástól. Nem kisebb térről van szó, mint a községi könyvtárügy elért eredményeinek megőrzéséről, a szolgáltatások fejlesztéséről. Ha a megyénkben működő „komplex intézmények”, „nevelési központok” könyvtári eredményeit nézem, egyértelműen megállapíthatom, hogy a hálózati központok ösztönző, ellenőrző, szolgáltató tevékenysége nélkül itt is veszélybe került volna a szakmai munka, tehát az ellátás színvonala is. Különösen fontos ezt hangsúlyoznunk a szakképzett könyvtárosokkal való ellátottságot, a kötelező könyvtári normatívák hiányát ismerve, mert az iskolavezetőknek éppúgy nincsenek fogódzók az irányításban, mint a tanácsi tisztviselőknek.

Az intézményi integráció szükségességét elismerem, de nézetem szerint a helyi intézmények szervezeti összevonását a területi elv szerint felépített szakmai irányítással kell összekapcsolni. Ha az új szervezet vezetője csak régi tevékenységéhez ért, hiába vonjuk össze a különböző funkciókat ellátó intézményeket, az irányítás névleges marad. A könyvtár működését éppen az említett problémák miatt nem lehet a tantárgyi szakfelügyelethez hasonlóan ellenőrizni, irányítani.

A közművelődési könyvtári hálózatban a gyakorlat során kialakultak a kisebb könyvtárak összefogásának, szakmai irányításának módszerei. A szakfelügyelet megszervezésekor az országos irányítás elvetette a legtermészetesebben kínálkozó megoldást, a hálózati központok szakfelügyeleti jogosultságának kimondását. Ugyanakkor megszűntek a járási tanácsok, és a hálózati alközpontok a helyi tanácsokhoz kerültek.

Fenntartó tanács, általános közművelődési felügyelet, szakfelügyelet, módszertani központ — velük, ennyi tényezővel kell jelenleg számolnunk a községi könyvtárak felügyeletében, irányításában. Feladataik, kötelezettségük s így jogaik elhatárolása nem egyértelmű. A fenntartók esetében inkább a jogokról, a módszertani központok esetében a kötelezettségekről esik gyakrabban szó, noha összefüggésük nyilvánvaló.

Érdemes lenne munkatanulmányt készíteni arról, miben őrlődik fel a hálózati munkát végző könyvtárosok vagy könyvtárvezetők energiája, mit végeznek naponta (hetente, évenként) módszertani munka címén, s milyen hatásokkal. Vállalnia kell-e a hálózati központnak a rossz személyzeti munka miatt ismétlődő könyvtárátadások terheit, a leltárkönyvek gyakori rendbetételét, a községi könyvtáros által el nem végzett szakmai feladatok pótlását stb.? A sort folytathatnám. Gyakran találkozunk olyan esetel, hogy a helyileg is megoldható szakmai feladatok a módszertanos könyvtárosok munkáját szaporítják, mert az intézkedésre helyben illetékesek, de a könyvtári ügyek ott a perifériára szorulnak, s a sokféle gond között a tanács időnként terhesnek is érzi a hálózati központ „ügybuzgalmát”.

Összegezeként: *A nevelési központok létrehozásával sem kerülhetjük meg a szakmai integráció, a szakmai irányítás megoldatlan problémáit!* A központi könyvellátás megszervezése (l. veszprémi kísérlet) jelzi az új út keresését, de önmagában nem oldja meg a községi könyvtárügy neuralgikus kérdéseit, s mivel személyi fejlesztést igényel (ezt a területi tanácsok jó szándékára bízták), országosan egységes bevezetése elhúzódhat. A könyvtár az állampolgár számára helyi intézményként jelenik meg, ugyanakkor a területi könyvtári rendszer egyik tagjaként kell működnie, hogy ne szegényes népkönyvtár, hanem modern közintézmény legyen.

Orosz Bertalan né

Látogatás az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban

Az olvasóteremben olvasni vágyó, a katalógusokban vagy a tájékoztató szolgálatnál felvilágosítást kereső olvasók inkább a Múzeum utca felől lépnek be a meghitt hangulatot árasztó előcsarnokba, ahol a volt főúri palotákra oly jellemző, faragványokkal ékes falépcső méltóságteljesen ível az emeleti helyiségekhez. E műemlék épület, Ferdinand Fellner és Hermann Helmer építészek alkotása, nyújt — egyre inkább kinőtt — otthont a csaknem százszázéves könyvtárnak, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központnak, népszerű nevén: az OMKDK-nak.

A hivatalos látogató azonban — ezúttal e sorok írója is — szívesebben fordul be az intézmény Reviczky utcai kapuján, ahol modern — bár szűkös — elrendezésű előtér, gyorslift várja. Itt található a „hivatalos szárny”, ahol dr. Lázár Péter főigazgatóval, Benedek Jenővel, a könyvtár igazgatójával és Mátyán Gyula osztályvezetővel beszélgetünk e nagy múltú intézmény múltjáról, jelenéről és jövő feladatairól. Bevezetőben Lázár Péter szól az intézet feladatairól.

— Intézményünk összetett neve létrejöttének körülményeire és feladatainak sokoldalúságára egyaránt utal. Mint könyvtár 1883-ban kezdte meg működését a Technológiai Iparmúzeum intézeti könyvtáraként. Ebből fejlődött ki a Központi Technológiai Könyvtár mint önálló műszaki könyvtár, amelyet a Minisztertanácsnak a könyvtárügy fejlesztéséről 1952-ben kiadott határozata Országos Műszaki Könyvtár néven a műszaki termelési könyvtári hálózat központjává emelt. Jogosan ünnepeltük tehát 1958-ban intézményünk fennállásának 75. évfordulóját...

— ...és nyerték el a Munka Vörös Zászló Érdemrendet!

— Tevékenységünk másik köre, a dokumentációs (információs) ágazat nem a könyvtári tájékoztatási feladatokból vált külön műszaki-tudományos tájékoztatássá, hanem kormányintézkedésre létesült 1949-ben, előbb önálló Műszaki Dokumentációs Központként. Ezt azonban — szintén főhatósági intézkedéssel, hogy munkájához közvetlen szakirodalmi bázissal rendelkezék — 1952-ben egyesítették a könyvtárral. Tíz évvel később aztán az információs ágazat létét az intézmény nevében is kifejezésre juttatták: azóta viseljük az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ nevet.

— Azt hiszem, hogy ez a szervezeti összevonás a maga korában is fontos lépés volt.

— Valóban korszaknyitó kezdeményezésnek tekinthető, amely hamar követőre talált az orvos- és agrártudomány területén is. Óriási előnyei mindenütt gyorsan megmutatkoznak, mert így a hagyományos könyvtári munka túlléphet az általános könyvtári feladatokon. Hasonló szervezeti megoldásokat talál-

tunk Bulgáriában, Csehszlovákiában és a Szovjetunióban is.

— Miben jelölnék meg az OMKDK keretein belüli könyvtári funkciók sajátosságait?

— Két irányban várnak tőlünk korszerű szolgáltatást — veszi át a szót Benedek Jenő. — Az egyik hagyományos könyvtári feladatnak tekinthető: kölcsönző szolgálatunk a hozzánk fordulókat igyekszik a legfrissebb kiadványokkal ellátni, olvasótermünk nyitva áll az érdeklődők előtt, részt vállalunk a hazai és a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésből stb. A másik feladatkörünk — bár ennek teljesítése során is találkozunk hagyományos elemekkel — már szorosán kapcsolódik intézményünk szervezéséhez: mi szolgáltatjuk a „nyersanyagot” az információs munkához. Úgy is mondhatnám, hogy könyvtárunk első olvasói az intézmény belső és külső munkatársai. Minden forrásanyag — könyv, folyóirat, egyéb kiadvány — a könyvtárba áramlik be, a könyvtár állományába kerül, a külső érdeklődők számára ott válik hozzáférhetővé, de elsőként „belső olvasóink” veszik kézbe információs és dokumentációs munkájukhoz.

— Nem rejt ez magában ellentmondásokat?

— Bizonyos esetekben kétségkívül, még házon belül is. Arra gondolok, hogy például egy folyóiratszám anyagára egy időben több szolgáltatásunknak van szüksége, s közben olvasók is kereshetik. Ez bizonyos feszültséget okoz a jelen körülményeink között, amikor hagyományos könyvtári technikánk nem képes lépést tartani a korszerűsödő szolgáltatások által támasztott igényekkel. Nem tudunk még olyan nyilvántartást vezetni, amely nem napra, de percre készen

„üzembiztos”. Ezért, ha bizonyos bázisanyagot egyszerre többet keresnek, némi akadozás jelentkezik munkánkban. Nyilvánvaló, hogy ezeket a kérdéseket csak a könyvtári munka gépesítése és automatizálása révén oldhatjuk meg, mivel az egyes dokumentumok több példányban történő beszerzése ésszerűtlennek tűnik.

— *Milyen megoldásokra gondolnak?*

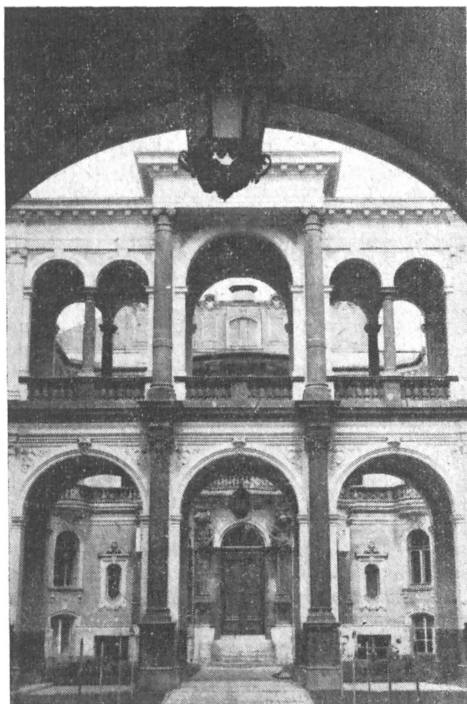
— Egyrészt — válaszol *Mártván Gyula* — reprográfiai gépparkunk gazdagítását, különféle gyorsmásoló berendezésekkel történő gyarapítását, reprográfiai szolgáltatásaink szélesítését tervezzük, mely eleve kiküszöbölne a raktározási gondjainkat is növelő másod- és harmadpéldányok vásárlását. Másrészt viszont a hagyományos könyvtári munkák számítógépes automatizálására gondolunk, olyan nyilvántartási rendszer meghonosítására, amelynek segítségével a beérkezett dokumentumokat az előrendelés pillanatától kezdve végleges raktári elhelyezésükig, illetve olvasótermi vagy kölcsönzési forgalmukig figyelemmel kísérrénk. Természetesen tudjuk, hogy mindkét szándékunk jelentős anyagi ráfordítást feltételez és igényel.

— *Ezzel kapcsolatban talán másokban is felmerült a gazdaságosság kérdése...*

— Az automatizálás, gépesítés kétségkívül drága dolog, ebben az esetben azonban mégsem helyénvaló a gazdaságosságot számon kérni. A számítógépet nem lehet a hagyományos módszerekkel összevetni: mást tud és másképpen! Csak bizonyos munkamennyiségen felül érdemes és szabad számítógépet igénybe venni. És helyesen kell megválasztani az általa elvégzendő feladatokat is, mert az ésszerűen megválasztott munkaterüteken sokkal gyorsabban és nagyobb biztonsággal végzi el a kijelölt munkafolyamatokat, mint ahogyan azok hagyományos módszerekkel elvégezhetők volnának. A mi területünkön például a külföldi kutatási jelentések számítógépes regisztrálása, feltárása mutatkozik ilyen — tipikusan számítógépre teremt — feladatnak. Tudjuk azonban, hogy a könyvtári munkák automatizálása nem oldható meg egy csapásra, a korszerűsítésben csak lépésenként haladhatunk.

— *És mi a helyzet a reprográfiai fel-szereltség terén?*

— A könyvtári munka korszerűsítésének fontos fejlesztési követelménye a reprográfia módszeres, állandó, következetes megújítása, bővítése. Erre egyaránt kényszerít a már-már krónikussá váló — és az egész magyar tudományos könyvtárügyre nyomasztóan nehezedő — helyhiány és szolgáltatásaink korszerűsítésének igénye. Égető raktárhiányunk enyhítésére már régebben azt a megoldást választottuk, hogy — ahol ez lehet-

A székház udvara

séges volt — az eredeti dokumentumok helyett azok mikrofilmen, mikrokártyán rögzített anyagát vásároltuk meg. Ez például az előbb említett nagyszámú kutatási jelentés esetében lényeges helymegtakarítást eredményez. Viszont könnyen belátható, hogy olvasóink csak abban az esetben használhatják e korszerű módon tárolt információkat, ha kellő számú és minőségű olvasókészülékkel, illetve másolóberendezéssel sietünk segítségükre. A reprográfiai eljárások másik alkalmazási területe lehet az, ha az értékes állományrészeket, dokumentumokat mi fényképeztetjük filmre, kártyára, s úgy tároljuk és adjuk az olvasók kezébe. Ez természetesen szintén költséges módszer, s csak nagy mennyiség esetében kifizetődő.

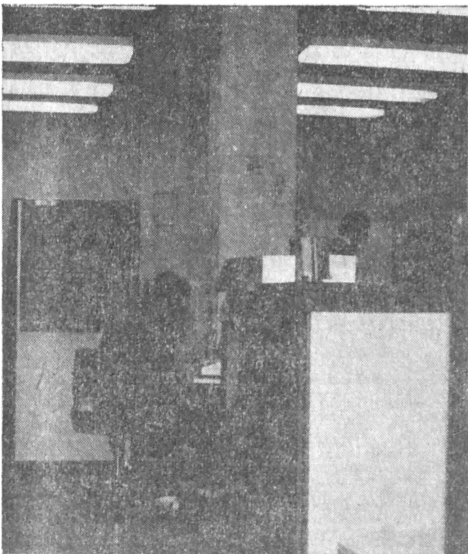
— *Az OMKDK nevében viseli a „műszaki” jelzöt, érdemes hát az állományról is szólni.*

— Annál inkább, mivel a könyvtár profilja egyre szélesedik. Az intézmény könyvtári igazgatóságaként működő *nyilvános könyvtár* valóban az ország egyik leggazdagabb műszaki, műszaki gazdasági és természettudományos szakirodalmi gyűjteményével rendelkezik. Állományának gazdagságát nemcsak a mennyiségi adatok jelzik, hanem az a tény is, hogy gyűjteményeink jellegét a legutóbbi évtizedek műszaki és tudományos fej-

lódéséről, eredményeiről számot adó hazai és külföldi dokumentumok határozák meg. Az állomány folyamatos gyarapítását ugyancsak a legkorszerűbb termelési, kutatási és fejlesztési igények szabják meg, valamint az a szándék, hogy ezeket az információkat a legrövidebb átfutási idővel közvejtésük. Tudatosan törekszünk állománygyarapításunk korszerű kiszélesítésére, ezért nemcsak bizonyos fajta tudományos ismeretterjesztő, tudománynépszerűsítő művek, valamint természettudományi (alaptudományi) munkák, hanem — s talán ez a legnagyobb „nyitásunk” — az alkalmazott gazdaságtudományok művei is szerepelnek gyarapodási jegyzékeinken (munkaügyi, szociológiai, üzemgazdaságtani és üzemszervezési kiadványok stb.). Igen értékesek különleges gyűjteményegységeink is. Bizonyos ENSZ-szervezetek és bizottságok (mint például a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség és az UNIDO) anyagának letéti könyvtára vagyunk. Gyűjtjük az Európai Gazdasági Bizottság összes dokumentumait is. Az ENSZ-dokumentumok gyűjtése és feldolgozása terén kitűnő együttműködés alakult ki az Országgyűlési Könyvtár és intézményünk között. Ezekről a dokumentumainkról kéthavonta megjelenő dokumentációs gyorsjegyzékben és a fél-évenként számítógéppel kumulált kiadványunkban adunk hírt.

— *A könyvtár használóinak körében jó híre van a könyvtári referenz-szolgáltatásnak...*

— Valóban jól működik: értékes szakbibliográfiákat állít össze, s az olvasók

Az R-20-as számítógép

„ad hoc” kérdéseire gyors, pontos válaszokat ad. A közönséggel azért jó a kapcsolata, mert a munkatársai szívesen, örömmel és szakértelemmel látják el feladatukat. Ez a munka azonban nem tévesztendő össze dokumentációs és információs feladatainkkal: ezt a dokumentációs igazgatóság munkatársai végzik.

— *Szólnának erről is?*

— Annál is szívesebben, mert meggyőződésünk hogy a korszerű könyvtári törekvések egyre inkább az ilyen szolgálatot részesítik előnyben. Erre utalnak azok az adatok is, melyek intézményünk információs ágazatának fejlődését mutatják. Nem terheljük a *Könyvtáros* olvasóit számadatokkal, inkább — röviden — arról az útról szólnuk, melyet ez az ágazat tett meg 1949-ben történt megszervezése óta. Az idő tájt a dokumentációs feldolgozó és közreadó tevékenység a szakfolyóiratokban megjelenő cikkek referálásából, az elkészült referátumoknak referáló-folyóiratokban és ún. kartonszolgálatban való közreadásából, szakirodalmi források címeinek saját kezdeményezésre vagy külső megkeresésre végzett felkutatásából (tehát ún. irodalomkutatásból) állt. Ezeket a munkákat azóta is végezzük, de ez dokumentációs munkáknak csak egyik része. A teljesség igénye nélkül említjük meg kezdeményezéseink közül a már a Dokumentációs Központ alapításától működő *fordítási osztályunkat* és az *Országos Fordításnyilvántartás* szervezetét. A fejlesztés során 1957 és 1960 között három fő típusba sorolható új dokumentációs szolgáltatást is bevezettünk. A differenciált igények kielégítésére szerveztük *témafigyelésnek* nevezett szolgáltatásunkat. Csaknem 2200 témából évente több mint 200 ezer szakirodalmi tételt állítunk össze, s küldünk megrendelőinknek. Az OMKDK évente mintegy 5000 folyóiratot „fogad”, ezek mintegy 60 százalékát szolgáltatásaink részére is feldolgozzuk. A referált anyag — kiegészítve a külső szakemberek által figyelt 6—700 féle folyóiratról készített referátumokkal — egyaránt szolgálja *témafigyelésünket* és referáló lapjaink igényeit. A *Műszaki Lapszemle* című kiadványunknak 16 szekciója jelenik meg. A harmadik, a teljesebb tartalmi tájékoztatást nyújtó szolgáltatásaink körébe tartozó kiadványok esetiek vagy időszakosak. A feldolgozás módszerét tekintve ezek elemző vagy szintetizáló kiadványok; az első csoportba sorolhatók a *Műszaki Információ* és a *Műszaki-Gazdasági Információ* című havi sorozatok, valamint a *Téma-dokumentációs Kiadványok* című, nem időszaki sorozatunk, a másodikra például a *Műszaki Gazdasági Tájékoztató* c. folyóirat, a *Műszaki Fejlődési Áttekintések* és a *Műszaki-Gazdasági Fejlődés Fő*

Irányai című sorozatunk kötetei említ-
hetők, amelyekben a feldolgozás során
több eredeti közlemény felhasználásával
készül egy-egy újabb szakirodalmi ta-
nulmány.

— *És milyen új eredményekről adhat-
nak számot e munkaterületen?*

— Intézményünk az MSZMP KB ih-
formációs és tudománypolitikai irány-
elvei, valamint a Gazdasági Bizottság is-
mert irányelvei által felvetett új infor-
mációs követelményekre figyelemmel, il-
letve azok egyikének-másikának kielégít-
ésére új információs szolgáltatásokat is
kidolgozott és bevezetett. Ilyenek például
a *gyorsindexek*, melyek több szakterület-
ről gyorsan adnak gépi úton előállított
információkat. De ide sorolható az *or-
szágos kutatásnyilvántartás* is, amely
nem külföldi információk közlésével, ha-
nem a kezdetben csak a műszaki terüle-
ten, 1974-től pedig a természet-, az ag-
rár-, az orvos- és a társadalomtudományi
területeken folyó hazai kutatások regisz-
trálásával is segíti a kutatások irányí-
tását és tervezését. S talán megemlíthető
a közép- és a felső vezetők érdeklődé-
sére számot tartó, *Korszerű Vezetés* cí-
mű vezetésmentodikai információs folyó-
iratunk vagy a *Gazdaságpolitikai Infor-
mációk* című havi folyóirat is — ezeket
az MTI-vel közösen adjuk ki.

— *Melyek ennek a széles körű tájé-
koztatásnak legfontosabb bázisai?*

— Elsősorban a külföldi referáló és in-
dexelő lapok. Igyekszünk ezt a bázis-
anyagunkat minél teljesebbé tenni, mert
csupán úgy lehet véges a gyors tájéko-
zódás, hogy a „nyom” feltalálása után
minden eszközt (telex, telefon) felhasz-
nálva minél rövidebb idő alatt megsze-
rezzük az eredeti dokumentumot. Ter-
mészetesen erre csak a kölcsönösség elve
alapján van lehetőségünk: külföldi part-
nereink kérésére mi is igyekszünk gyors
és pontos vizontszolgáltatásokat nyúj-
tani.

— *Van-e igény hazánkban ilyen nagy
apparátust foglalkoztató információs szol-
gálatra?*

— Nagyrészt eleve megvan, mégpedig
körülbelül egyforma mértékben a kutató-
intézetek és az ipari üzemek részéről. Ez
nagyon jó dolog! Másrészt: meggyőződé-
sünk, hogy nekünk kell az igények elé
mennünk, tehát olyasmiről is kell infor-
mációkkal szolgálnunk, ami még újdón-
ság számba megy hazánkban. Ez az ál-
landó fejlődés feltétele, ebben a könyv-
táraknak, a dokumentációs és információs
intézményeknek élen kell járniuk.

— *Úgy vélem, eddigi eredményeik mel-
lett a további fejlesztésre is gondolnak.*

— Említettük már azt, hogy szolgálta-
tásaink fejlesztésekor „számítógépben
gondolkodunk”. Ez érvényes mindenek-
előtt dokumentációs-információs mun-

kánkra. A világon már jelenleg is meg-
bízhatóan üzemel mintegy 2—300 mág-
nesszalagos információs szolgálat. Ezek
közül a Veszprémi Egyetemi Könyvtár-
nak a *Chemical Abstracts Condensates*-re
épített szolgáltatásához hasonlóan — az
OMKDK az INSPEC és az INIS mág-
nesszalagos adattárakra alapozva építette
fel a TIGIT (Témára Irányított Gépesít-
ett Információterjesztés) rendszerét
(együttműködve a Központi Fizikai Ku-
tatóintézettel). A szolgáltatás témakörei:
fizika, számítástechnika, elektrotechnika,
valamint az atomenergia békés felhasz-
nálása. Ez a fajta szelektív információs
szolgálat mind az intézmény, mind az
igénylő számára kedvező. Ilyen kísérle-
tek a VINITI, a szovjet központi tudomá-
nyos tájékoztatási intézmény keretein
belül is folynak. Ennek mágnesszalagjait
is használni fogjuk. A gépi feldolgozás
bővítése azonban attól is függ, hogy meg-
levő R—20-as számítógépünk mellé mi-
lyen számítógépes fejlesztést tudunk
kapni. Nyilvánvaló, hogy a további lé-
pés — hasonlóan a nemzetközi fejlődés-
hez — az lesz, hogy a megrendelő — in-
tézményének „termináljára”, leolvasó ké-
szülékére — maga „hívhatja le” a kért
tájékoztatást, mégpedig közvetlenül, az
eredeti anyag kézhezvétele nélkül. Per-
sze tudjuk, hogy ez csak a távoli jövő-
ben valósulhat meg nálunk.

— *E kérdéscsoporttal azonban már az
OMKDK fejlesztési tevékenységéhez ér-
keztünk.*

— Az OMKDK fejlesztési és szervezési
igazgatóságának munkatársai számára
jelenleg a legfontosabb feladat a részvét-
el szakmai információs rendszerünk, az
OSZIR új koncepciójának kidolgozásá-
ban. A koncepció kialakítása az *Országos
Műszaki Fejlesztési Bizottság* irányításá-
val folyik. A *Szakmai Információs Tár-
cáközi Bizottság* és a *Szakmai Infor-
mációs Konzultatív Bizottság* ennek a kon-
cepciónak főbb irányelveit már jóvá-
hagyta, végleges szövegtervezete 1978 vé-
gére készül el, majd megvitatás végett a
Tudománypolitikai Bizottság elé kerül.
Az OMKDK számítógépes fejlesztési
problémáinak megoldását segíti elő a
kezdetben a fejlesztési és szervezési igaz-
gatóság kereteiben létrehozott számító-
központ, amely 1978-ban önálló *számítás-
technikai főosztállyá* alakult át. Ennek
feladata, hogy megvizsgálja: miként al-
kalmazhatjuk leggazdaságosabban intéz-
ményünkben a számítástechnika legfris-
sebb eredményeit.

— *Az új koncepciók, az új tervek, a
fejlesztés csak megfelelő szakember-
utánpótlással oldhatók meg. Nem jelent-
keznek e téren nehézségek?*

— Nem megnyugtató saját intézmé-
nyünk és a műszaki társkönyvtárak ellá-
tottsága középfokú felkészültségű mű-

szaki könyvtárosokkal. Intézményünk keretei között évtizedeken keresztül folyt az utánpótlás képzése; de ez a képzési forma „kihalásos alapon” megszűnik. Pótlásáról egyelőre nem történt intézkedés. Erre a képzési formára van igény, s mi vállalnánk is, ha lehetőséget kapnánk rá...

— *Könyvtári látogatásaink során eddig azt vizsgáltuk — s ezekről a Könyvtáros olvasói a lapban 1977. júniusa óta megjelent írásokból tájékozódhattak —, hogy egyes nagy tudományos könyvtárainkban milyen „műhelymunka” folyik. Eddigi beszélgetőpartnereink mindig megemlítették a könyvtáruk keretein belül folyó kutatómunkát...*

— S nem erről beszélünk mi is? Az OMKDK munkatársai számos kutatási témában dolgoznak, de ez könyvtári feladatkörökön belül jelentkeznek. Úgynevezett kutatónapja egyikünknek sincs, de soha nem volt olyan munkatársunk, aki arra panaszkodott volna, hogy nem kapott lehetőséget „agymunkát” végezni. Igaz, saját intézeti munkájától független,

ún. „hobby-kutatásokat” nem támogatunk, nem kívánunk támogatni a jövőben sem. De örömmel támogatjuk azokat a kutatókat, akiknek munkája kapcsolódik intézményünk feladataihoz, problémáihoz, belső-külső szolgáltatásaihoz.

— *Az OMKDK közeledek jogelődje alapításának századik évfordulójához. E csaknem százéves intézménynek, melyek jelenleg a legnagyobb gondjai?*

— Elsősorban a helyszűke, mind az állomány, mind a munkahelyek szempontjából. Igaz, két beruházásunk is folyamatban van: Törökbálinton tároló- és szolgáltatóraktárunk épül, a budai Gyorskocsi utcában pedig hamarosan elkészül új szolgáltatóházunk. Ide kerül majd a reprográfiai, a számítóközpont és a nyomdaüzem.

— *Reméljük, hogy a nagy múltú és sok feladatot vállaló Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ századik születésnapját már új helyiségeiben is ünnepelheti!*

Végh Ferenc

Hírek

LADÁNYI ANTAL okleveles mérnök, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának nyugalmazott igazgatója életének 78. évében, szeptember 27-én elhunyt. Több mint ötvenöt évet dolgozott könyvtárosként: 1922-ben mint egyetemi hallgató került a Műegyetemi Könyvtárba, 1957-től 1963-ig az intézmény igazgatója volt, de nyugdíjba vonulása után is egészen a tavalyi évig folyamatosan tevékenykedett a könyvtárban. Munkásságáról 75. születésnapja alkalmából 1976. májusi számunkban emlékeztünk meg.

A „KELL A JÓ KÖNYV” olvasópályázat keretében szeptember 23-án zajlott le a Csongrád megyeiek irodalmi vetélkedője a szegedi Somogyi Könyvtárban. Az MSZBT országos titkársága, a HNF Csongrád megyei könyvbarát bizottsága, a Somogyi Könyvtár és az

SZMT Központi Könyvtár rendezésében tíz csapat (HÓDGÉP, ÉDOSZ, SZMT I., SZMT II., TEXTIL, ÁSOTTHALOM, SZEGED, MAKÓ, HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, SZENTES-CSONGRÁD) mérte össze tudását, s adott számot a szovjet irodalomban való jártasságáról. A 6 fordulás vetélkedőt, amelyet Vágó István, a Magyar Televízió munkatársa vezetett, az SZMT II. csapata nyerte (tagjai *Kotencz Károlyné* adminisztrátor — *Ruhagvár; Fekete Ilona* szabásznő — *Pannónia Szörme Váll.; Glemba Jánosné* laboráns — *Tejipari Váll.*), s ezzel megszerezte a jogot ahhoz, hogy a megyét képviselje a kecskeméti területi versenyen. A vetélkedőben eredményesen szereplők a megyei tanácstól pénzjutalmat, a Hazafias Népfronttól pedig könyvjutalmat kaptak. (B. E.)

NAGYSZABÁSÚ KRÚDY-EMLEKKIÁLLÍTÁS nyílt szeptember 21-én Miskolcon, a József Attila városi fiókkönyvtár kiállító termében. A könyvtár sok éves kitűnő kiállítási programjainak sorába szervesen illeszkedő nagyszabású bemutató, amelyhez színvonalas plakát és meghívó is készült, csaknem száz dokumentumot tekinthettek meg az érdeklődők.

MŰVÉSZETI TÁBORT SZERVEZETT az Úttörőszövetség Bács-Kiskun megyei elnöksége a Katona József Megyei Könyvtárral együttműködve Balatonfenyvesen, az irodalom, a zene és a képzőművészetek iránt érdeklődő 7—8. osztályos tanulók részére. A már másodízben megrendezett tábor programja a komplex művészeti nevelést igyekezett szolgálni. Megvalósításában a gyermekkönyvtárosokon kívül ze-

nészek, fiatal költők, képzőművészek vettek részt. A pájtások *Tandy Lajossal*, a *Kincskereső* című folyóirat szerkesztőjével és *Tóth András* dzsessz-együttesével is találkoztak. Jól sikerültek a reggeli zenei félórák, amelyeken a gyerekek első-sorban népdalokkal ismerkedtek meg, továbbá az irodalmi és a zenei csoportok bemutatkozásai, valamint a rajzfilmvetítések is.

A Bács-Kiskun megyéből érkezett csaknem 70 pájtás új élményekkel, ismeretekkel tért haza a kétéhetes táborozásból, amelyhez hasonlóra — a tervek szerint — jövőre újból sor kerül. (R. M.)

TATAROZÁS, FELÚJÍTÁS UTÁN megtörtént a *műszaki átadása a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 11-es számú kerületi könyvtárának és az új helyiségbe költözött 21/1-es fiókkönyvtárának. Jelenleg tatarozási munkálatok folynak a Messter utcai (26-os), a Csepel-Királyerdei (30-as), a József Attila lakótelepi (48-as) könyvtárban és a XIII. kerületi (2-es) gyermekkönyvtárban is. — A Dózsa Művelődési Házban, a XVII. kerületi Pesti u. 113. sz. alatt, egy kis helyiségben megnyílt a 36/5-ös számú FSZEK-fiókkönyvtár. (Z. I.)*

A CSONGRÁD MEGYEI MKE-SZERVEZET szakmai találkozózt rendezett, amelyen nagy számban vettek részt Szeged város és a megye könyvtárosai, elsősorban a Magyar Könyvtárosok Egyesülete nemrég alakult Csongrád megyei szervezetének tagjai. A találkozózn *dr. Tóthpál József*, a Kulturális Minisztérium köz-művelődési főosztályának helyettes vezetője Köz-művelődésünk időszerű kérdései címmel tartott előadást, *dr. Szelle Béla*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tan-székének adjunktusa pedig a könyvtárosokat ma leginkább érdeklő új címle-

írási szabályzatot ismertette, majd az eddig ideiglenes vezetőséggel működő MKE-szervezet három évre szóló megbízáttal végleges vezetőséget választott. A megyei szervezet elnöke *dr. Hajdú Géza*, a Somogyi Könyvtár módszertani osztályának vezetője lett. A vezetőségben a tanácsi könyvtárakon kívül képviselőket kaptak a felsőoktatási könyvtárak (Szegedi Egyetemi Könyvtár, az Orvostudományi Egyetem könyvtára, a Tanárképző Főiskola könyvtára), valamint a szakszervezeti könyvtárak is. A taggyűlésen megválasztották a Könyvtáros-egyesület országos vezetőségválasztó közgyűlésére utazó 13 Csongrád megyei küldöttet is. (G.—N.)

VÁROSAINK KULTURÁLIS ÉPÍTÉSZE címmel szeptember 18-án szakmai tanácskozást rendezett Egerben a Heves megyei Tanács és a megyei könyvtár. A képzőművészeti világhét alkalmából szervezett összejövetelen Granasztói Pál Ybl-díjas egyetemi tanár tartott vitaindító előadást, a kiegészítő referátumok előadói pedig a következők voltak: *Kerényi József kecskeméti, Dézsi János miskolci Ybl-díjas építészek, Szinyei Béla Nógrád megyei főépítész, Papp István igazgató (OSZK KMK), Takács Miklós általi díjas igazgató (Szombathelyi Megyei Könyvtár).*

HUSZONÖT ÉVVEL ez előtt került az Országos Széchényi Könyvtár kezelésébe a zirci apátsági könyvtár. Azóta a 60 000 kötetes *Reguly Antal* műemlékkönyvtár évente sok ezer látogatót fogad két gyönyörű termében. A jubileum alkalmából megkezdődött a *harmadik, a barokk terem helyreállítása is. A terembe — a Bakony fának felhasználásával — a korabeli állványzatot helyezik vissza. A helyreállítás után 5000 kötet kerül a barokk*

terembe, amelyet a jövő tavasszal nyitnak meg a nagyközönség számára.

Az asztalosmunkákat a Zirci Vegyesipari Szövetkezet mesterei vállalták, csakúgy, mint a korábbi években, amikor is a könyvnyező fagomba kártevésétől mentették meg a könyvtár értékes berendezését. (G. B.)

A HATVANI VASÚT-ÁLLOMÁSON közös fenntartású könyvtárat alakított ki a vasutas-szakszervezet és a városi könyvtár. A 4000 kötetes könyvtár nemcsak a MÁV-dolgozók rendelkezésére áll, hanem az állomáson várakozók is használhatják. A könyvtár előtti kiállítási tér berendezésében a szocialista brigádok is részt vettek.

EGYHETES BENTLAKÁSOS TANFOLYAMOT szervezett szeptember elején a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Heves megyei szervezete három megye (Heves, Nógrád, Szolnok) középfokú képesítéssel rendelkező könyvtárosainak. A 46 résztvevőt budapesti, egri, szolnoki előadók készítették fel a különböző általánosvizsgára. A Heves és a Nógrád megyeiek költségeit területi szervezetük megtérítette a megyei tanácsok támogatásából. (S. I.)

FOLYTATJÁK A KÖSZEGI VÁROSI KÖNYVTÁR új otthonának építési munkálatait, amelyeket a mélyalapozás elégtelensége miatt hosszabb időre meg kellett szakítani. Miután az egykori várak talajába a korábbi 67 cölöp mellé még 37-et beépítettek, immár remélhető, hogy még az idén elkészül a három szintre tervezett épület alsó szintje. A 16 millió forintos építkezés előreláthatólag 1980-ban fejeződik be, s akkor a jelenleg 140 négyzetméteres alapterületű helyiségében szorongó könyvtár csaknem tízszer nagyobb alapterületű székházhoz jut.

A Zeneműkiadó újdonságai

A BUDAPESTI FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG ZENEKARÁNAK 125 ESZTENDEJE (Szerkesztette: Breuer János)	73,-
GÁBOR István A VIGADÓ TÖRTÉNETE	43,-
BETZ, Albrecht HANNIS EISLER	kb. 48,-
BREUER János 13 óra KADOSA PÁLLAL	14,-
ERHARDT, Ludwik BRAHMS	42,-
FLÓRIÁN László–VAJDA János REINITZ BÉLA	78,-
GÁDOR Ágnes SCHUBERT LEVELEI	15,-
GÁL Zsuzsa AZ ÉN ZENESZERZŐM SCHUBERT	22,-
HAYDN ÉLETE DOKUMENTUMOKBAN (Szerkesztette: Bartha Dénes és Révész Dorrit)	44,-
LÁSZLÓ Zsigmond–MÁTÉKA Béla LISZT FERENC ÉLETE KÉPEKBEN ÉS DOKUMENTUMOKBAN	160,-
WHITE, Eric Walter BENJAMIN BRITTEN ÉLETE ÉS OPERÁI	68,-
FEUER MÁRIA PILLANATFELVÉTEL – Magyar Zeneszerzés 1973–78 (Zeneélet)	14,-
DONINGTON, Robert A BAROKK ZENE ELŐADÁSMÓDJA	kb. 66,-
GALAMIAN, Ivan A HEGEDŰJÁTÉK ÉS -TANÍTÁS ALAPJAI	32,-
GONDA János JAZZ (átdolgozott kiadás)	kb. 85,-

ZENEMŰKIADÓ

„Gyermekkönyvvel egy jobb világért”

Ismeretes, hogy az ENSZ az 1979. esztendő t nemzetközi gyermekévvé nyilvánította. Az évet előkészítő magyar nemzeti bizottság felhívása mellett az előmunkálatok fontos eseménye volt az az országos konferencia is, amelyet a *Magyar Könyvtárások Egyesülete*, a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ*, valamint a tatabányai *József Attila Megyei Könyvtár* a gyermekkönyvtárások részvételével rendezett szeptemberben, a *Komárom megyei könyvtári hét* keretében. Ennek főbb gondolatait ismertetjük a következőkben.

A tanácskozás résztvevői azzal a tudattal végezték munkájukat, hogy az olvasó nép megtisztelő és rangot jelentő címéhez az olvasó gyermekben keresztül vezet az út. Az ember jellemét, személyiségét nem kis mértékben olvasmányai alakítják, és a könyvek a fiatal lélek formálásának leghatásosabb eszközei közé tartoznak.

Olvasni azonban meg kell tanítani az embereket. Ez a feladat az anyanyelvi oktatás keretében az iskolákra vár. Az általános iskola alsó tagozatában a tanulókat megtanítják az olvasás technikai minimumára, a felső tagozatban ezt tudatos készséggé fejlesztik, nyelvtani és némi stilisztikai alapozással látják el. Erre az alapra épít a középiskola — amikor a magasabb szintű olvasást tanítja — logikailag, lélektanilag is értelmezve az olvasott szövegeket. *Babits Mihály* szavaival: *Gondolkodni és beszélni megtanítani, egész iskolai tanításunknak ez a célja.*

Szinte már közhelynek számít az a megállapítás, amelyet azonban nem lehet elégszer ismételni, hogy a legifjabb nemzedék olvasóvá nevelése akkor kezdődik, amikor a gyermek még nem is tud olvasni. Az altatók, tapsoltatók, állatmondókák, amelyeket évszázadok óta mondogatnak az egymást követő nemzedékek, tulajdonképpen irodalmi „műfajok”, s a szöveg nélküli képeskönyvek, leporellók és lapozgatók — miközben a gyermekkel megismertetik a környező világot és esztétikai érzéküket is fejlesztik — megbarátkoztatják őket magával a könyvvel.

Sajnos, a képeskönyvekben gyakran találkozunk ötlettel, sívár tanmesékkel is, amelyekben a didaktikai szándék képzavarral, ritmustalansággal párosul.

Mit lehetne és kellene tenni, hogy a líra, a gyermekvers is életeleme legyen az ifjú olvasónak? *Csanádi Imre* a népköltészet alkotásaira hívja fel a figyelmünket. *Nemes Nagy Ágnes* pedig azt vallja, hogy a gyermeknél a költészet alapjában véve életfunkció. Mindegyik „csinál” verset, rigmust, mondókát, szívesen kíséri ezeket mozgással is. A kimondás örömét keresi benne, ezért kell többet bízni a ritmusra, az ismétlésekre, a versszerkezetekre. *Weöres Sándor* szerint utólag tulajdonképpen minden olyan vers gyermekverssé nyilvánítható, amely nem elvont, nem komplikált, ellenben dallamos és dinamikájával hat.

Mintegy összegezésül hadd álljon itt a néhány éve elhunyt *Gergely Márta* szép megállapítása: „A jó gyermekirodalom sohasem csonkította meg a valóságot, még csak nem is egyszerűsítette, az egyszerűség, a világosság, a közérthetőség csak az előadásmódban kötelező, mint ahogy Beethoven vagy Schumann, ha gyermekszonátát írt, tekintettel volt arra is, hogy a kicsi kezek még nem érik át az oktávot. Ez azonban nem szegényítette a dallamkincset”.

Az olvasóvá nevelés fő feladata az általános iskolákra vár, amelyek csak a jól szervezett és kiépített könyvtárakkal tudnak megfelelni kötelezettségüknek. A konferencia résztvevői részletesen foglalkoztak az általános iskolai nevelés és oktatás tervével, amely fokozatosan lép életbe. Ez a legnagyobb mértékben épít a könyvtárak segítségével. Az anyanyelvi oktatás tervében már az *első osztálytól* követelmény, hogy a tanuló látogasson el az iskolai, a községi vagy a városi könyvtárba. A tanterv komplex irodalmi foglalkozásokat ír elő: mesék, történetek bemutatását, az illusztrációk és a tartalomjegyzék tanulmányozását a *második osztályban*, a *harmadikban* pedig a könyvek főbb adatainak: író, cím, kiadó, a kiadás éve, előző fel- és megjegyzését, a mesék hangulati aláfestését illusztrációk készítésével és zeneválogatással. Ugyanebben az osztályban már ismeretterjesztő szövegeket kell keresniük

a Bölcs Bagoly, a Búvár, a Gyermekenciklopédia sorozatból, a Kisdobosból. A *negyedik osztályban* irodalmi műsorok összeállítása, „Ki mit tud a nyelvről, irodalomról?” versenyekre való felkészülés, könyvek ismertetése is követelmény. A környezetismereti órák tananyagában szerepel a könyvtárak és az egyéb közművelődési intézmények megismerése, a helytörténeti dokumentumok használata.

Az *ötödik osztályos* tanulóknak el kell sajátítania a szótári jelöléseket, ismernie kell az értelmező szótárt, a szaklexikonokat, tisztában kell lennie a szakkatalógus használatával. Mindebben könyvtárosi—tanári segítséggel kell eligazodnia. Az ajánlott olvasmányok jegyzéke is bővül: egy gyermekverseskönyv (*Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Rákos Sándor*) mellett *Mándy Iván: Csutak és a szürke ló, Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg, Dickens: Twist Olivér és Eric Knight: Lassie* című könyve található a listán.

A *hatodik osztályos* tanulóknak ismernie kell az új könyvekről való tájékozódás lehetőségeit (könyvismertetések, prospektusok, lapszemlék), ismernie kell továbbá egy enciklopédiát, s használnia a könyvtár folyóiratait. Az ajánlott olvasmányok köre itt is tágul, mégpedig *Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember, E. Kästner: A két Lotti, Május 35, Mark Twain: Huckleberry Finn kalandjai* című könyvével.

A *hetedik osztályosok* a művészeti lexikonokat, antológiákat forgatják. Alkalmilag könyvismertetést, kritikát olvasnak. Eligazodnak a könyvtárakban. Ajánlott olvasmányaik jegyzékén pedig olyan könyvek szerepelnek, mint *Mikszáth: Tót atyafiak, A jó palócok* című művei és *Mándy Iván: Robin Hoodja*.

A *nyolcadik osztályban* ismerni kell a különféle zsebkönyveket, irodalomjegyzékeket kell összeállítani, tisztában kell lenni az anyaggyűjtés, idézés, jegyzetelés fogalmával, feladatával és munkamenetével. A tanulóknak ismernie kell egy-egy folyóiratot a fogalmát is. Az ajánlott olvasmányok sorában pedig a regényeken kívül (*Móra: Aranykoporsó, Tamási: Abel a rengetegben, Anna Frank naplója, Steinbeck: Lement a hold, Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér, Hemingway: Az öreg halász és a tenger*) nagyobb választékban jelennek meg a drámai művek is (*Shakespeare: Vízkereszt, Molière: Scapin furfangjai, Beaumarchais: A sevillai borbély, Szigligeti Ede: Liliomfi, Csiky Gergely: Buborékok, Déry Tibor: A talpsimogató*).

Az anyanyelvi oktatás mellett a szaktárgyak számára is tantervi követelmény a vonatkozó ismeretterjesztő irodalom, az osztályfőnöki órák terveiben pedig a kézikönyvek, periodikumok használata (Földünk országai, A kultúra világa, Idegen szavak és kifejezések szótára, a Statisztikai zsebkönyv), továbbá a *Könyvvilág* és az *Ifjú-sági Magazin* forgatása.

Az itt csak vázlatosan ismertetett célkitűzések, követelmények mindenki számára világossá teszik, hogy a könyvkiadásnak és a könyvtárosoknak is fel kell készülniük a feladatok végrehajtására.

Könyvkiadásunknak továbbra is szem előtt kell tartania a nagyon fontos igazságot: „A gyermekkönyvek nemzetközi nyelve a grafika”, továbbá azt is, hogy a szép könyv ízlésformáló ereje óriási. Hiszen a könyv az a műtárgy, amely a legkönnyebben megszerezhető, és amelyik a legtöbb helyre eljut. A könyvek pusztán tipográfiai megformálásukkal is szépek lehetnek. Gyermekkönyvek esetében különösen fontos igény a tartósság.

Ügyelni kell arra, hogy a gyermekkönyvek példányszámaiban ne visszaesés — mint jelenleg —, hanem inkább egyenletes emelkedés legyen tapasztalható. A tantervi követelményekben szereplő kézikönyvek nagy példányszámú további kiadása is sürgető feladat, mégpedig a szerény költségvetésű iskolai és gyermekkönyvtárak számára is elérhető áron.

A kívánt célok elérésében a pedagógusok mellett a könyvtárosokra vár a legnagyobb feladat. Minden könyvtárosnak fel kell készülnie arra, hogy sokoldalúan tudjon eleget tenni a gyermekolvasók igényeinek. Ehhez elsősorban a gyermekirodalmat kell jól ismerniük, hogy könyvajánló tevékenységükben a rutin helyett a szakszerűség uralkodjon, s adott esetben a legjobb műveket ajánlják. Fel kell készülniük a komplex igények (zene, művészetek, természettudományos ismeretek) kielégítésére is, miközben játékmesterekké is kell válniuk, s érteniük kell a játékkészítéshez, bábozáshoz, színjátékok, szellemi vetélkedők, nyílt tanítási órák szervezéséhez, levezetéséhez.

Ez a könyvtárosokra háruló nagy felelősség további megfontolásokra készíthet. A könyvtárosok igen fontos pedagógiai munkát végeznek: ehhez ugyanúgy fel kell készülniük, mint a pedagógusoknak. A fejlődés együtt jár a nyitvatartási idők fokozatos emelésével, a feldolgozandó könyvanyag állandó szaporodásával, a könyvtárosok részére mégis időt kellene teremteni a „feltöltődésre”, a lépéstartásra — egyebek között továbbképzések rendezésével, segédanyagok kiadásával, de a munkaidőnek arányos elosztásával is.

Az ifjú nemzedék olvasóvá neveléséről, a gyermekirodalom minőségi javításáról beszéltünk a konferencián. Ma is igazak *Móricz Zsigmond* 1931-ben írott sorai: „A gyermekek számára valóban csak a legnemesebb és a legbölcsebb íróknak volna szabad írni. Azoknak, akikben megvan az isteni szikra, hogy az életet a legfinomabb és a legmagasabb szempontok szerint nézzék”. Szó volt a jó irodalom közvetítőinek feladatairól is, hogy ez a nemes irodalom mindenkire eljusson és hatni tudjon. Valóban igaz: nem lesz állni kell a gyermekekhez, hanem felemelkedni. Tudnunk kell, hogy a gyermek minden, a lelken átmenő olvasmányban ragyogó példaképeket keres, akikkel a könyv olvasása után is azonosulni tud. Bornemissza Gergelyként játssza, tehát éli át Eger védelmét, timurista csapatokat szervez, az emberiség nagy céljainak szolgálatában szeretne jó lenni mindhalálig és szeretné, ha az ő nevét is csupa nagybetűvel írják be valami nemes cselekedet után egy könyvbe, mint a felejthetetlen Nemecek Ernőét.

Kötelességünk segíteni őket céljaik elérésében!

Csukly László

Kérdezz — felelek

Öregségi nyugdíjra jogosult könyvtárosok kérdezik:

„Ha az öregségi nyugdíjra jogosultság megszerzése után — a nyugdíj megállapítása nélkül — a teljes munkaidőben tovább dolgozunk, milyen mértékű pótszabadság illet meg bennünket?”

Válasz:

Az Mt. V. [a Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtására kiadott 34/1967. (X. 8.) Korm. számú rendelet] 53. §-ának — a 49/1977. (XII. 21.) MT számú rendelet 1. §-ával megállapított — (3) bekezdése az alábbiak szerint rendelkezik:

„Annak a dolgozónak, aki öregségi nyugdíjra jogosultságának a megszerzése után — a nyugdíj megállapítása nélkül — teljes munkaidőben tovább dolgozik, az első évben három, a második évben hat, a harmadik évben kilenc, a negyedik és minden további évben tizenkét munkanap pótszabadság jár.”

Az utóbb említett rendelet értelmében ez a pótszabadság „a dolgozót az egyéb címen járó pótszabadságon felül és az évi 12 munkanapos határon túlmenően is megilleti.”

Az idézett szabályok természetesen a könyvtárosi munkakörben foglalkoztatott dolgozókra is vonatkoznak. Az a könyvtáros tehát, akit naptári évenként 24 munkanap rendes szabadság illet meg, és aki az öregségi nyugdíjra jogosultság megszerzése után — a nyugdíj megállapítása nélkül — teljes munkaidőben tovább dolgozik, az első évben 27, a másodikban 30, a harmadikban 33, a negyedik és minden további évben 36 munkanap rendes szabadságra jogosult.

Az említett, úgynevezett továbbdolgozási pótszabadság a 49/1977. (XII. 21.) MT számú rendelet hatálybalépésétől, 1978. január 1. napjától jár. Kérdés, hogy

a) az ebben az időpontban már továbbdolgozók milyen mértékű pótszabadságra jogosultak, továbbá, hogy

b) a pótszabadságra jogosító évként a naptári évet vagy a nyugdíjjogosultság megszerzésének időpontjától számított évet kell-e figyelembe venni?

Az előbbieken ismertetett kérdéseket a Legfelsőbb Bíróság munkaügyi kollégiumának 108. számú állásfoglalása dönti el. Eszerint

a) a továbbdolgozási pótszabadság mértékének megállapításakor a nyugdíjjogosultság megszerzése után, a nyugdíj megállapításának igénylése nélkül, a teljes munkaidővel munkaviszonyban töltött időt kell alapul venni. Az 1978. január 1-én már továbbdolgozók pótszabadságát tehát valamennyi továbbdolgozásnak számító idő figyelembevételével kell megállapítani. Például azt a könyvtárost, aki 1975. márciusában szerzett öregségi nyugdíjra jogosultságot, 1978-ban — mint a továbbfoglalkoztatás negyedik évében — 12 munkanap továbbdolgozási pótszabadság illeti meg;

b) a továbbdolgozás első, második stb. évén naptári évet kell érteni, s ennek megfelelően a továbbdolgozási pótszabadság naptári évenként jár. A nyugdíjjogosultság évközi megszerzése esetén — mint első évben — a dolgozót a pótszabadság időarányos része illeti meg. Azt a könyvtárost például, aki 1978. szeptember 1-én szerzett öregségi nyugdíjra jogosultságot, ha az említett feltételek szerint tovább dolgozik, 1978-ban egy munkanap továbbdolgozási pótszabadság illeti meg, de 1979-ben már hat munkanap továbbdolgozási pótszabadság jár számára.

Szerkesztők nemzetközi értekezlete

Hat éven belül másodízben találkoztak a dokumentalista, könyvtáros és levéltáros folyóiratok szerkesztői: ezúttal az UNESCO rendezett számukra szimpóziumot a Német Demokratikus Köztársaság UNESCO Bizottságával együttműködve Berlinben, 1978. szeptember 4-től 7-ig.

E tanácskozás fő célja az volt, hogy számba vegye, milyen előrehaladás történt a Párizsban, 1972-ben tartott első összejövetel ajánlásai nyomán, különös tekintettel az érintett folyóiratok tartalmára és formájára, valamint a terület referáló szolgálataira.

A megbeszélések alapjául szolgáló munkadokumentumot, amelyet a mintegy ötven résztvevő részletesen megvitattott, NDK-beli szakemberek készítették elő. A fő témakörök a következők voltak:

1. A dokumentalista, a könyvtáros és a levéltáros folyóiratok együttműködése nemzeti, regionális és nemzetközi szinten, valamint szerepük az UNESCO általános tájékoztatási programjának végrehajtásában;
2. Cikkek, jelentések, információs anyagok cseréje két- és több oldalú megegyezések alapján;
3. A szakmai folyóiratok alakai kérdései;
4. Annotációk, referátumok és könyvismertetések, mint az információ szétsugárzásának eszközei;
5. A szekunder információs szolgáltatások helyzete; egymás közti, illetve a primér folyóiratokkal való együttműködésük javításának lehetőségei;
6. A fejlődő országokban megjelenő szakmai folyóiratok támogatása;
7. A nemzetközi folyóiratok egymás közti, valamint a nemzeti folyóiratokkal való együttműködése.

Természetesen a szimpózium-forma nem alkalmas arra, hogy döntések vagy megállapodások szülessenek, amelyek köteleznék a résztvevőket az általuk követett gyakorlat megváltoztatására. Mégis, a tanácskozáson elhangzott vélemények alapján azt lehet remélni, hogy az érdekeltek lépéseket fognak tenni az együttműködés terén olyan irányokban, mint például a szakterületünkön megjelenő nagy nemzetközi referáló lapok munkájának és tartalmának egyeztetése, a nemzetközi szakfolyóiratok szerkesztési politikájának, profiljának pontosabb körülhatárolása, az olvasói szempontok figyelembevétele a folyóiratok formai kialakításában stb.

Ez utóbbi témát oly fontosnak tartotta a szimpózium, hogy az UNESCO-nak munkacsoport felállítását javasolta azzal a feladattal, hogy a nemzetközi szabványügyi szervezet, az ISO vonatkozó szabványai alapján dolgozza ki a folyóirat-szerkesztés szakmai irányelveit.

A véleménycsere során az a javaslat is elhangzott, hogy a jövőben a főlösleges párhuzamosságok kiküszöbölése végett esetleg az IFLA keretében működő szerkesztői kerekasztal — mint szilárdabb szervezeti forma — vegye át az eddigi szimpóziumok feladatait, feltételezve továbbra is az UNESCO támogatását. E kérdésben azonban a levéltáros lapok szerkesztői aggályukat fejezték ki: lehet-e és hogyan egy könyvtári-információs szervezetben kellőképpen érvényesíteni a sajátos levéltári szempontokat?

A magyar szaksajtónak csak az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által kiadott folyóiratai képviseltették magukat a tanácskozáson, ennek tanulságait azonban szakterületünk minden folyóiratának érdemes figyelembe vennie.

Csak néhányat a javaslatok közül:

- a vonatkozó ISO-szabványok betartása (gyűjteményes kötetük tavaly jelent meg: Information transfer. Handbook on International Standards governing information transfer. ISO, UNESCO, 1977. X. 516 l.);
- tartalmi kivonatok közlése legalább egy világszerte elismert nemzetközi szakmai közönség tájékoztatására, a másodfokú információs szolgáltatások munkájának segítésére;
- az egyes számok tartalmának olyan tálalása, hogy az olvasó könnyebben és gyorsabban fogadhassa be az információkat;
- a szerkesztőségek országon belüli együttműködésének előmozdítása (például a szerkesztők tanácsának megalakításával).

* * *

Az UNESCO-szimpózium munkadokumentuma és egyéb anyagai a KMK könyvtártudományi szakkönyvtárában használhatók.

A tanítóképző főiskolákon folyó könyvtárosképzésről

Urosevics Daniló a Könyvtáros áprilisi számában közzétett cikkében a tanítóképző főiskolákon folyó könyvtári szakkollégiumi képzés leglényegesebb gondjaira, tennivalóira hívja fel a figyelmet, s ennek örülnöm kellene. Hogy mégsem szolgált örömomre írása, annak két oka van. Az egyik, hogy a cikk véleményem szerint néhány lényeges tárgyi tévedést és többnyire csak részigazságokat tartalmaz. (Ezek miatt félok, hogy az alig három éve folyó képzésről — az arról egyébként is csak kevésbé tájékozott könyvtárosok s a folyóirat más olvasói — helytelen következtéseket vonnak le.) Elégedetlenségem másik oka, hogy a cikkíró a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársaként nem „belülről”, hanem „kívülről” bírálja a képzést. Ez azért érthetetlen számomra, mert úgy tudom, hogy a szakkollégiumi képzés előkészítésében és tantervének kidolgozásában a KMK is részt vett.

Nem szeretnék abba a hibába esni, amibe Urosevics Daniló, tudniillik, hogy részinformációk, szűk körű tapasztalatok alapján vonjak le általános érvényű következtetést az új rendszerű képzésről, ezért hangsúlyozom, hogy néhány *elvi kérdésben* vitatom a szerző álláspontját. Nyilván ezzel együtt a Kaposvári Tanítóképző Főiskolán szerzett tapasztalataimat is kifejezem.

1. A képzési keretszámokról szóló fejtegetései során a szerző idézőjelbe teszi a „legtermelékenyebb” jelzőt, holott éppen ő hivatkozik néhány sorral lejjebb arra, hogy a tanítóképzők könyvtári szakkollégiumainak nappali és levelező tagozatán 1038-an tanulnak. Talán kevesli ezt a számot? (Megjegyzem, hogy célszerűbb lett volna az 1977/78-as tanévi létszámot közölni, hisz ez jóval magasabb, mint a cikkíró által közölt 1976/77. tanévi hallgatólétszám.) Abban is téved a szerző, hogy az 1977/78-as tanévtől főiskolánként csak 25 hallgató választhatja a könyvtári szakkollégiumot.

2. Nem vitatható az a megállapítása, hogy néhány főiskolán nem kielégítő a könyvtári szakkollégium oktatóinak képzettsége, s hogy több helyen egyetlen tanár tanít minden tárgyat. Természetesen ellenpéldák is akadnak. Tanszékünkön — s tudom, másutt is — két, egyetemet végzett, könyvtár-tanár szakos, 10–12 éves könyvtárosi, illetve oktatói gyakorlattal rendelkező szakember tanít. Oktatóink nem túlterheltek, hisz heti 8–12 órában tanítanak, s munkájukat a külső gyakorlatvezetők is segítik.

3. A közművelődési (s nem népművelő-könyvtáros!) tanszékek vezetői valóban mindenütt népművelők. Helyesebb talán így fogalmazni: közművelődési szakemberek, akik több éves vagy évtizedes szakmai gyakorlattal rendelkeznek. E tény csak azok hiúságérzetét sértheti, akik még ma sem tudnak szabadulni attól az arisztokratikus, szűk látókörű szemlélettől, amely merev válaszfalat emel a könyvtárosi és a népművelői tevékenység közé. Tanszékvezető kollégáimat ismerve állíthatom, hogy szemléletünket a közművelődés egészéért érzett szakmai, politikai felelősségérzet befolyásolja. Felesleges tehát attól tartani, hogy a tanszékeken belül a könyvtárosképzés hátrányos helyzetben van.

4. „A szakkollégium részére semmiféle tankönyv nem készült, és jelenleg sem készül... a szakmai alapkönyvek is csaknem hiányoznak” — írja Urosevics Daniló. E megállapítása szintén csak részben igaz. De hadd kérdezzem meg, hogy e valóban súlyos mulasztásért a KMK nem érez felelősséget?

5. A levelező képzésről szóló fejtegetéseivel több tekintetben nem értek egyet. E képzési forma létjogosultságát a mai szakemberhiány alapvetően indokolja. Vitathatatlan, hogy a levelező hallgatók könyvtári gyakorlatainak megszervezése gondot okoz a képző intézményeknek, de ez sem megoldhatatlan probléma. Négy megyére kiterjedő beiskolázási körzetünk könyvtárai, könyvtárosai készségesen segítik levelező hallgatóink gyakorlatainak megszervezését.

6. Meggyőződésem, hogy a nappali tagozatosok gyakorlati képzését a főiskolák székhelyén levő könyvtárak mindenütt vállalják. Az „A”- és „B”-típusú intézmények a tantervben előírt gyakorlatok nagy részének lebonyolítására alkalmasak, az iskolai könyvtári gyakorlatok viszont kétségtelenül gondot okoznak, mert jól felszerelt iskolai könyvtárakat ugyan találunk, de szakképzett iskolai könyvtárosokat alig.

7. Nyitott kapukat döngtet a cikkíró, amikor külső szakembereknek a képzésbe való bevonását javasolja. Az Oktatási Minisztérium ugyanis minden tanítóképző számára a költségvetésben külön összegeket irányzott elő oraadói és gyakorlatvezetői tiszteletdíjakra, továbbá a hallgatók gyakorlatokra történő utaztatására. A szakkollégiumi hallgatók létszámától függően (a népművelési szakkollégiummal együtt)

1978-ra a főiskolák 40—120 000 forint közötti összegeket kaptak. A minisztériumi támogatás a külső gyakorlatvezetők munkájának tisztességes elismerése mellett a meghívott előadók díjazására is elegendő.

Nyilván a könyvtárosok nem elsősorban a tiszteletdíjért vállalják a gyakorlatok vezetését. A Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója és munkatársai példás igyekezettel, előadások tartásával, gyakorlatok vezetésével, segédkönyvek, szakmai és módszertani kiadványok rendelkezésre bocsátásával kezdettől fogva készségesen segítik munkánkat. A megyei könyvtárban rendszeresen 40—50 hallgató folytat gyakorlatot az ott dolgozó könyvtárosok irányításával.

Figyelemre méltóak a cikkírónak a tankönyvtárakra vonatkozó javaslati és azok a kissé ugyan megkésített tervek, amelyek tankönyvek, szöveggyűjtemények és feladatgyűjtemények kiadását helyezik kilátásba. Befejezésül csak annyit: bizonyos vagyok abban, hogy a könyvtárak és a módszertani intézmények egyre inkább társaik lesznek a tanítóképző főiskoláknak a könyvtárosképzés gondjainak enyhítésében, a kisgyermekkorát élő — s emiatt a gyermekbetegségektől sem mentes — képzési forma személyi és tárgyi feltételeinek mielőbbi megteremtésében.

Gulyás József

közművelődési tanszékvezető, Kaposvári Tanítóképző Főiskola

A Sárospataki Tanítóképző Főiskola tapasztalatai

„A tanítóképző főiskolán folyó könyvtárosképzés” és „A tanítóképző intézetek és gyakorló iskolák könyvtárai” című írások (Könyvtáros 1978/4. sz.) elolvasása ösztönzött arra engem is, hogy beszámoljak saját törekvéseimről, tapasztalataimról.

A Sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskolán 1976-ban vezették be a differenciált képzést, abban az évben indult meg a könyvtári szakkollégium, s alakult meg a közművelődési tanszék is. Az indulás pillanatától fogva nagy erővel törekedtünk az általános és a differenciált képzés összhangjának megteremtésére. A szakkollégiumi rendszer önmagában is — magas óraszám, kiscsoportos forma, könyvtári gyakorlat, tanulmányi kirándulások — sok értékes nevelési lehetőséget kínál, ezek hatékonyságát is igyekeztünk jól kihasználni. A tartalmi korszerűsítés szintén állandó és folyamatos. A tantárgyak egyszeri oktatása során felhalmozódott tapasztalatok birtokában félevenként újra meg újra átdolgozzuk a már kipróbált tematikákat.

A könyvtári szakkollégiumban nyújtott hallgatói teljesítmény mégis alatta marad a kívánt eredménynek. S ez a tény nemcsak a levelező, hanem a nappali tagozatos hallgatóknál is tapasztalható. Az okok nem az oktatási, nevelési módszerekben, hanem az alábbi hiányosságokban keresendők:

— Eltekintve a kevés kivételtől — azoktól, akik a későbbiekben a tanárképző főiskola könyvtár szakán kívánják tanulmányaikat tovább folytatni, illetve akik már a felvételi előtt legalább egy évet könyvtárban töltöttek, s akik tudatosan készülnek a könyvtárosi hivatásra — a nagy többség nincs tisztában a könyvtári szakkollégium követelményrendszerével. Választásuk indoka: „szeretek olvasni!”

— Elkészerítő a jegyzethiány, különösen a könyvtárban esetében. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a főiskola könyvtárában a tankönyvként használható szakmai könyvek, folyóiratok nagy része nem vagy igen kevés példányban található meg. Rendkívül hiányos egy-egy tudományterület tájékoztató apparátusa, különösen a bibliográfia tekintetében. Ezekhez a hallgatók legtöbbször a lakóhelyükhöz legközelebb eső „A”- vagy „B”-típusú közművelődési könyvtárakban jutnának hozzá, felkeresésükre viszont csak az érdeklődőbbek szakítanak időt.

— A főiskola könyvtárának nincs megbízható katalógusrendszere, korszerűtlen a kölcsönzött kötetek nyilvántartása.

— A gyakorló általános iskola könyvtára 550 kötetes letéti állománnyal rendelkezik, helybenolvasási lehetőséget nem nyújt. Pillanatnyilag ez a „tankönyvtárunk”, tiszteletdíjas könyvtárossal. A helyzet remélhetően megváltozik, ha elkészül a jelenleg épülő új gyakorló iskola. Elkészerítő azonban az a tény, hogy modern, korszerű könyvtárban sem lesz függetlenített iskolai könyvtáros.

A levelező hallgatók száma a második év végére harmadára csökkent. Ennek egyik oka az, hogy nehezen birkóztak meg a tantárgy nehézségeivel, másik oka pedig az, hogy a többség tavaly, amikor lehetősége nyílt az egyik választott szakkollégium elhagyására, a könyvtári szakkollégiumtól vált meg.

A konzultációs óraszám kevés (ez általános jelenség), gyakoroltatásra (osztályozás, katalogizálás, referenz-kérdések megoldása) alig van lehetőség. A konzultáción való részvétel nem kötelező, így sokan a számukra adott kevéske alkalmat sem használják ki.

Nagyobb segítségre volna szükség a területileg illetékes megyei könyvtárak részéről is. A hallgatók kéréseire nem minden esetben a készséges útbaigazítás, támogatás a válasz. Túrelmetlenül várjuk a kiegészítő taneszközök, segédletek kiadását (szöveggyűjtemény, feladatgyűjtemény), mert remélhetőleg mind a nappali, mind a levelező tagozaton megkönnyíti a hallgatók felkészülését.

Az elmúlt tanévben az országos közművelődési alapból kapott anyagi támogatás felhasználásával fejlődött eszköztárunk. A képzés sajátosságainak megfelelő szemléltető eszközökre, oktatófilmekre, diákra volna szükségünk, de ezek még nem léteznek. Ez ügyben a közművelődési szakbizottság intézkedését várjuk. A hiányzó szakkönyvek beszerzése sem pénzkérdés, hiszen a főiskolai vezetéstől minden támogatást megkapunk, ezek a könyvek azonban nem vásárolhatók meg antikváriumokban sem.

Reménységgel tekintünk az új tanév elé, amely valószínűleg megoldja a mai gondok nagy részét.

Balácsi Zoltánné

a Sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola tanársegéde

A KÖNYVTÁROS KISLEXIKONA

Számítógépes szakkifejezések

SZÁMÍTÓGÉP. Angol elnevezése: computer. Számítógépnek nevezünk általában minden elektromos vagy mechanikus berendezést, amely számtani műveletek végrehajtására képes. *Szűkebb értelemben* csak az elektronikus programvezérlésű berendezéseket hívjuk számítógépnek. Az első ilyen gépet az Egyesült Államokban, a pennsylvániai egyetemen készítették a II. világháború idején.

A számítógép-gyártás fejlődése során három ún. generáció különböztethető meg. Az első generációhoz tartozó berendezésekben elektroncsövek ezreit alkalmazták. E gépekre jellemző a lassú üzemmód és a gyakori meghibásodás. A legelterjedtebb ilyen típusú számítógép az IBM 650 volt. A második generációba azok a számítógépek tartoznak, amelyek elektroncsövek helyett már tranzisztorokkal működnek. Ezzel a berendezések helyigénye lényegesen csökkent, és az üzemeltetés biztonságosabbá vált. A legszélesebb körben használt ilyen számítógép az IBM 1401. A harmadik generációhoz tartozó gépek integrált áramkörökből épülnek fel. Az üzembiztonságot ezzel tovább növelték, és a méretek is jelentősen lecsökkentek.

A számítógép logikai működésében szintén megkülönböztethető három generáció. Az első generációs gépek egy időben csak *egy műveletet* voltak képesek végrehajtani, így a programozás rendkívül egyszerű volt. A második generációba tartozó gépek már *párhuzamosan végezhetik* a beolvasás—kiíratás műveletét és a számításokat. A harmadik generáció gépei *több program egyidejű végrehajtására* képesek. Ezt a programok egymásba ékelésével érik el, így a számítógép központi egysége maximálisan kihasználható.

Ismertebb számítógép-márkák: IBM, IRIS, HONEYWELL. Magyarországon a Videoton a KGST együttműködés keretében gyárt kis teljesítményű számítógépeket.

PROFIL. Gépi adathordozón (például mágnesszalagon) található könyvtárakban történő visszakereséskor használnak úgynevezett keresőprofil. A dokumentumok tartalmi feltárása vagy indexelése tárgyszavak, kulcsszavak, deskriptorok stb. segítségével történik. A keresőprofil nem más, mint matematikai-logikai (Boole-féle algebra) kapcsolatban levő kulcsszavak, tárgyszavak vagy deskriptorok, amelyek egy témát körülhatárolnak. Elengedhetetlen követelmény, hogy a keresőprofil felépítése és a dokumentumok feltárása, indexelése ugyanazon a szótáron alapuljon. Egy profil általában négy-hat ismérvet tartalmaz, de a tényleges logikai kapcsolattal ennél jóval több ismerv rendelkezik. A keresőprofil úgy működik, hogy a természetes vagy mesterséges szavakkal körülhatárolt téma legáltalánosabb fogalma az első keresési szempont, és mikor a számítógép elérte az ilyen dokumentumokat, a további keresés alapja

a profil szerkezetének következő szava. A kereső programot úgy állítják be, hogy bizonyos tűrési határral keresse a számítógép a dokumentumokat. A keresőprofilhoz a dokumentumok és azok ismérvei invertált file-on található. (Lásd: *file, rekord.*)

HARDWARE. Eredetileg ezzel a szóval jelölik az angol nyelvben a vas- és fémárut. A számítástechnikában hardware-nek nevezzük egy elektronikus adatfeldolgozó berendezés összes műszaki egységét. A legfontosabb hardware berendezések a következők:

Központi egység (processzor). A processzor a tulajdonképpeni feldolgozó, amely a vezérműből, a számológéből és az operatív tárból áll. A *vezérmű* feladata az operatív tárból levő programutasítások sorrendjének vezérlése, az utasítások módosítása (például átindexelés), jelek adása, amelyek működésbe hozzák a berendezés egyéb részeit, a különböző programokban megadott feltételek teljesítésének vizsgálata stb. A *számológé* végzi el a matematikai feladatokat. Az aritmetikai műveleteken kívül szimbolikus algebrai feladatokat, lépéseket, összehasonlításokat, kerekítéseket stb. is végez. Az *operatív tárból* a feldolgozás programja és a feldolgozandó adatok található.

Perifériás művek (p-művek). A periféria felosztható input művekre, output művekre és tárákra. *Input* művek például a lyukkártyaolvasó, lyukszalagolvasó, billentyűzet, bizonylatolvasó. *Output* művek például a sornyomtató, képernyő, kártyalyukasztó. *Tárak*: mágnesszalagos tár, mágneslemezes tár stb.

A perifériás művek általában nem közvetlenül, hanem a vezérlő egységeken keresztül kapcsolódnak a számítógép központi egységéhez.

SOFTWARE. Míg a hardware egy számítógép összes műszaki egysége, a software kifejezésen az összes, a számítógéppel együtt rendelkezésre álló *programokat* értjük. Megkülönböztetünk rendszersoftware-t és felhasználói software-t. A rendszersoftware az adatfeldolgozási rendszer üzemeltetéséhez nélkülözhetetlen, segítségével hozzáférhető a meghatározott működésbe a számítógép részei. A rendszersoftware a szervezőprogramokból, (például futtatásvezérlő), a fordítóprogramokból és programnyelvekből, valamint a kiszolgáló programokból (például különböző tesztelő programok) áll. A felhasználói software jellegénél fogva felhasználói területenként más és más. Vannak általános problémamegoldó software-ek és vannak szakirányú (például raktárkészletgazdálkodás) software-ek.

Egy számítógép műszaki meghibásodását értelemszerűen hardware hibának is nevezzük, a programokban előforduló hibákat pedig software hibának.

INPUT. Az angol eredetű szakszóval (jelentése: bemenet-bemeneti) jelöljük azokat az adatokat, amelyeket a számítógépbe táplálunk feldolgozásra. Inputnak nevezzük a bemeneti adatok hordozóit és a számítógéphez csatolt bevívó műveket.

Az input adathordozók a következők: papírszalag, lyukkártya, mágnesszalag, mágneslemez.

Az adathordozó fajtáját a feldolgozás módja határozza meg, amely lehet sorrendi vagy tetszőleges feldolgozás. Így például a lyukkártyákat tetszőleges sorrendben lehet feldolgozni, és a feldolgozás előtt szükségtelen az adatok rendezése, míg mágnesszalagok esetében a feldolgozás csak sorrendi lehet, ezért az adatokat előzetesen rendezni kell.

Az input adathordozók közül a papírszalag és a lyukkártya kevésbé tartós, hosszabb tárolásra alkalmatlan, könnyen rongálódik. A mágnesszalag és a mágneslemez tartós adathordozó. Sajátos adatbeviteli forma a billentyűzet segítségével történő adatátvitel.

Az input berendezések az adatok számítógépbe „olvasására” szolgálnak. Három csoportra oszthatók:

— Géppel olvasható adathordozókon rögzített adatok bevitelét végző berendezések (szalagolvasók, lyukkártyaolvasók stb.).

— Kézi adatbevitelre alkalmas berendezések (billentyűzet és képernyő).

— Számítógépi tárból levő adatok automatikus bevitelére szolgáló berendezések. Az ilyen külső tárok mágnesszalagos tárok, mágneslemezes tárok stb. lehetnek.

Az input berendezések egy része adatkihozatalra is alkalmas, például arra, hogy az adatokat képernyőn megjelenítse.

OUTPUT. A szó magyar megfelelője: kimenet-kimeneti. Outputoknak nevezzük azokat az adatokat, amelyeket a számítógépes feldolgozás során nyerünk, illetve azokat a berendezéseket, amelyekkel az adatok „kiírása” történik.

Az output berendezések három csoportra oszthatók, aszerint, hogy az adatok továbbítható feldolgozásra kerülnek-e.

- A további feldolgozásra nem kerülő, vizuálisan érzékelhető formában megjelenő output adatok kiírása sornyomatón vagy *képernyőn* (*display*) megy végbe. Az előbbi írószerkezet, amely a program szerinti formában folyamatosan írja ki az adatokat. Ezeket az output berendezéseket használják akkor is, ha a további feldolgozás nem géppel történik.
- Az adatok további számítógépes feldolgozásra kerülnek. Ebben az esetben az adatokat géppel olvasható adathordozókra (lyukkártya, mágnesszalag stb.) viszik. Lehetséges, hogy egy adat egyidőben több outputra kerül.
- Az előző két eset kombinációja: szükséges az adatok vizuális érzékelése, ugyanakkor az adatok további feldolgozásra kerülnek. Ilyen esetben az adatok mind a sornyomatón, mind pedig valamilyen gépi adathordozón megjelennek.

A sornyomatóra vagy valamilyen adathordozóra történő kiírás a számítógép működési sebességéhez képest viszonylag lassú művelet, ezért az adatok a kiírás előtt külső tárbá kerülnek. A számítógéphez speciális feladatokra alkalmas output berendezések is csatlakoztathatók. Ilyenek például a rajzolókészülékek, amelyek bonyolult grafikai ábrázolásokra képesek vagy az adatokat mesterségesen előállított, beszélt szavakká átalakító berendezések.

PROGRAM, PROGRAMNYELVEK. Az egy-egy meghatározott feladat megoldásához szükséges utasítást vagy utasítássorozatot programnak nevezzük. A számítógép a feladat megoldásakor az utasításokat sorrendben vagy a kívánt lépésenként hajtja végre.

A *szubrutin* a programok olyan része, amely a feladat megoldásához többször felhasználható, mindez csökkenti a programozási munkát és a program kisebb helyet foglal el a központi tárban. A programokat részben a számítógépet gyártó cég készíti, és a számítógéppel együtt megvásárolhatók, részben a felhasználók készítik. Ez utóbbit nevezzük programozási munkának. A programkészítés valamilyen programnyelven történik. A programnyelvek lehetnek gépre és feladatra szerkesztettek.

A gépre alkotott nyelvek utasításai megegyeznek a használt berendezés gépi nyelvek utasításaival. Ez a nyelv számítógéptől függően más és más.

A feladatra orientált, szerkesztett nyelvek azok a programnyelvek, amelyekkel egy-egy speciális feladat megoldásához a lehető legpontosabb utasításokat lehet megfogalmazni. Ilyen programnyelvek például a főleg ügyviteli feladatokra kifejlesztett COBOL, a műszaki-tudományos célokat szolgáló ALGOL és FORTRAN.

Akár gépre, akár feladatra alkotott nyelvet használnak, ezek közvetlenül nem használhatók a számítógépen. Az utasítások ugyanis már bizonyos összevonásokat tartalmaznak, amelyeket a számítógép működéséhez a legelőkelőbb lépésekre kell lebontani. Ehhez azonban minden számítógép ún. fordítóprogrammal rendelkezik. A gyártó cég a számítógéppel együtt szállítja a fordítóprogramokat, amelyekről függ, milyen programnyelvek használhatók.

FILE, REKORD. Az angol file szó eredeti jelentése akta, iratgyűjtő. A magyarban nem tilos a kiejtés szerint írás — *fájl* — sem.

A számítástechnikában a file olyan egymással kapcsolatban levő információegységek összessége, amelyet egy egységként kezelünk. Az *információegységek* (*rekordok*) maguk is egységként kezelt adatelemeknek az összességei. A könyvtári gyakorlatban például *célszerű egy bibliográfiai leírást rekordnak tekinteni*, s ekkor a leírások összessége képezi a file-t.

A file-nak két alaptípusa van: a rekord típusú file és az invertált file. (A továbbiak a transzponált file és a struktúra file.) A *rekord típusú file*-ban a dokumentum alapján keresik annak ismérveit (tulajdonságait). Az *invertált file*-ban az ismerv a keresés alapja azokra a dokumentumokra vonatkozóan, amelyek ezzel az ismervvel bírnak.

A file-okkal szembeni legfőbb követelmény az egységes szerkezet, mivel ugyanazt a file-t programtól függően többféleképpen lehet feldolgozni. A file-okat megkülönböztethetjük aszerint is, hogy az adatok milyen hordozón vannak. Legismertebbek a mágnesszalagos, mágneslemez file-ok. A file az adatokon kívül utasításokat is tartalmaz a számítógép számára, ilyenek a kezdő és a befejező címek. A *file-on az adatokat csoportosítva, ún. rekordokban tárolják, amelyeket azonosító címkével látnak el. Logikai rekordnak* nevezzük az adatoknak logikailag összetartozó csoportját, *fizikai rekord pedig az az adatmennyiség, amelyet egyszerre olvas be a gép.*

A file-on belüli adatrendezést *file-szervezésnek* nevezzük. A file-okat öt különböző módon lehet szervezni, ezek: sorrendi, felosztott, indexelt-szekvenciális, közvetlen, távolsági. Ezek a szervezési módok a rekordok elérésében és elrendezésében különböznek egymástól, s különböző feldolgozási sebességet és adatsűrűséget eredményeznek.

Az összetartozó file-ok *file-rendszert* alkotnak, amelyet *adatbanknak* is nevezünk.

BIT, BYTE, SZÓ. Az adatfeldolgozó rendszerekben a számokat és a betűket bináris formában (kettes számrendszerben) ábrázolva lehet feldolgozni. A tízes számrendszerű számjegyeket a bevitelnél először bináris számjegyekké kell átalakítani. A *bit* egy bináris adat legkisebb eleme, amely két értéket vehet fel; a bináris nullát (0) és a bináris egyet (1). Maga a szó a *Binary Digit* (bináris szám) kifejezésből származik. A bit tehát a jelek — mérhető információk — legegyszerűbb, legkisebb egysége. A *byte* az adatfeldolgozás leggyakrabban használt egysége. 8 bitet foglal magában, és kiegészülhet egy kilencedik ún. ellenőrzőbittel. A byte három módon hozható létre, szaknyelven kódolható.

1. Tiszta bináris kód. Mind a nyolc bit egy tízes számrendszerű számjegyet fejez ki. Legnagyobb értéke 255 lehet. A tiszta bináris kód teszi lehetővé a legjobb helykihasználást.

ellenőrző bit	2 ⁷	2 ⁶	2 ⁵	2 ⁴	2 ³	2 ²	2 ¹	2 ⁰
1	1	1	1	1	1	1	1	1
$128 + 64 + 32 + 16 + 8 + 4 + 2 + 1 = 255$								

Ha a tiszta bináris kódban minden bit bináris egy értékű, akkor az 255 decimális számnak felel meg.

2. Tetrádban megadott forma. A 8 bit két tetrádra oszlik. Egy tetrádra 0-tól 9-ig valamennyi decimális szám elhelyezhető. Így egy byte-ban 2 decimális szám fejezhető ki. Például:

ellenőrző bit	2 ³	2 ²	2 ¹	2 ⁰	2 ³	2 ²	2 ¹	2 ⁰
0	1	0	0	1	0	1	1	1
$8 + 0 + 0 + 1 =$				$0 + 4 + 2 + 1 =$				
9				7				

Mint az ábrán látható: a 97 decimális számot nyolc bittel fejeztük ki.

3. Alfnumerikus kódolás. Ebben az esetben a byte tízes számrendszerű számjegyek mellett betűk és más jelek kódját is tartalmazhatja. Az első négy bit (jobbról) számot fejez ki, a második tetrád betűket vagy jeleket. Például

ellenőrző bit	2 ³	2 ²	2 ¹	2 ⁰	2 ³	2 ²	2 ¹	2 ⁰
0	1	0	1	1	0	1	0	1
valamely betű vagy jel kódja					$0 + 4 + 0 + 1 =$			
					5			

Ha van ellenőrzőbit, az a „0” vagy „1” értéket úgy veszi fel, hogy a kilenc helyen levő bináris egyesek száma páratlan.

A szó olyan bitsorozat, amely a számítógép segítségével feldolgozható. A szó hossza lehet állandó és változó. A fix hosszúságú szavakban a bitek száma állandó. (Ez nem jelenti azt, hogy a szó nem lehet hosszabb ennél, de egyszerre csak fix hosszúságú része dolgozható fel.) Változó hosszúságú szavakban a bitek száma utasításonként változik. Egy szó általában 16, illetve 32 bitből áll, de ennél nagyobb bitszámú szavak is használatosak.

Gyakori az olyan számítógép, amely mind fix, mind változó hosszúságú szavakkal dolgozik.

Szabó László

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Derús válogatások, jó beszélgetések ízére emlékszem

BAJOR NAGY ERNŐ hírlapíró

Nyolcéves koromban tudtam meg, hogy van könyvtár. No, nem az Asszurbanipal bőkezűségéből létesült legendás nívói könyvtár vagy a Széchényi Ferencről elnevezett hazai bibliotéka tanított meg arra, hogy mi is az. Szigeti Manó kispesti könyv- és papírkereskedő magán kölcsönkönyvtára ismertetett meg a jó szédülettel, amit a sok könyv között való zabolátlan turkálás lehetősége kínált. Pedig Szigeti úr állománya aligha lehetett több mint 6–800 kötet. Ráadásul a könyvek többsége zsiros, agyonolvasott saláta volt. Szigeti mester csak amúgy balkézről foglalkozott a kölcsönzéssel. Ő is, mindig álmos, mindig rosszkedvű felesége is, főként azzal kereste a kenyerét, hogy csomagolópapírt vágott ívméretre, zacskót ragasztott, s a közeli Kossuth tér kofáinak készített makulatúra csomagokat a jóég tudja milyen célra.

Heti húsz fillérért naponta akár öt kötetet is cserélhettem a jeles intézményben. En akkor is cseréltem — és mindig öt könyvet —, ha még csak elején tartottam az új olvasmánynak. Így, többszöri nekifutással Szigeti kincstárából ol-

vastam el az Egri csillagokat, de Nick Carter kalandjait és Max Brand sárga köntösben közreadott cowboyregényeit is.

Talán fölösleges mondanom, hogy Manó bácsi nem volt esztéta. Mégis befolyásolta érdeklődésemet. Tőle hallottam először Karinthy nevét. Azt mondta róla: „Ügyes”. Mikszáthot így kínálta: „Nem egy hülyeség”. Szép Ernő verseskönyvét ezzel adta a kezembe: „Ő is Ernő, ráadásul szép”.

Utóbb valakitől azt hallottam, hogy Szigeti Manó életében nem olvasott el egy könyvet sem. Mégis mindmáig eleven bennem iránta a hála. Vagy hat éven át naponta könyvet adott a kezembe, s meggyökerezett bennem a tudatot: nem kell vagyon vagy útlevel ahhoz, hogy az ember gyereke akár May Károllyal, akár D'Amicisszel, akár a száműzött Kossuthal diskuráljon.

Külvárosi középiskolákba jártam. Valamire való könyvtára egyiknek sem volt. Ráadásul — legalábbis így emlékszem — körülményes volt a könyvtárak használata. Így érettségiig az én szememben a Szigeti Manó-féle könyvtár jelentette a szellemi örömök kincsestárát. A háború kellős közepén fejeztem be a középiskolát. Egy ipari üzembem lettem műszaki tisztviselő. Napi tizenkét órát kellett töltenem az esztergapadok és présgépek közé állított íróasztal mellett, további négy órát utaztam lakásom és munkahelyem között. Abban az időben nem jutottam hozzá, hogy könyvtárba járjak. Talán az az időszak ültette el bennem annak a törekvésnek a magvát: ha csak lehet, vásároljak meg minden könyvet, amire csak szükségem van, vagy szükségem lehet.

Már a felszabadulás után, huszonekét esztendő koromban tettem be először a lábamat a mai Szabó Ervin Könyvtár központi kölcsönzőjébe, s ott láttam első ízben olvasótermet is. Nem röstellem bevallani, egyszerre éreztem zavart és áhítatot. Zavart, mivelhogy egyetemista barátaimhoz képest sután mozogtam a katalóguscédulákkal zsúfolt szekrények előtt; nem ismertem a könyvtári címléírasi szabályokat; egyszerűen arabusul volt számomra az osztályozási rendszer; azt sem tudtam, mit jelent a szó — bibliográfia. Viszont áhítatot váltott ki belőlem a rend, a jó csönd s az a készség, ahogyan a könyvtárosok sete-suta kérelmeimnek eleget tettek. A fiatal, aki ma kerül kapcsolatba egy közkönyvtárral,

talán nevésségesnek is találja, hogy mi fordult meg akkor az elmémben. Korábban hallottam egy angol szociológustól származó gondolatot, mely szerint a kapitalista társadalomban a nagyvárosok nyilvános utcai vízeldéi a kommunizmus csirái, mivel azokat minden férfi szükségleteinek megfelelően, ingyen használhatja. Nekem ott eszembe ötlött: és a nyilvános könyvtárak, amelyekben lényegében csak jelképes összeg a beiratkozási díj? És azért a semmi krajcárért nekem beszerzik, katalogizálják, mindig hozzáférhető helyen tartják, kívánságomra előkeresik, kihozzák, kartonomra bevezetik a könyvet.

Gondolom, természetes, hogy egyetlen akkori könyvtáros nevére vagy arcára sem emlékszem ennyi idő múltán. Viszont nagyon határozottan előttem van ma is egy férfi, aki az olvasóban könyvre vártakozva mellettem ült az asztalnál. Szóke volt és kövér, mint egy testes cipó. BSZKRT egyenruhát viselt, és szuszogva arról beszélt, hogy ő ugyan csak kalauz, de bejár ebbe a palotába olvasni is, kölcsönözni is. Bár akkor már jól tudtam, hogy Budapesten a XX. század elején sem volt szenzáció, ha egy munkás vagy kalauz olvasott, mégis belémivódott az öröm, annak láttán, ahogyan az az ember használta a barokk eleganciájú könyvtárpalotát. S nem nehéz emlékezni a kalauzra azért sem, mert még tavaly is találkozottam vele valamelyik antikváriumban. Még mindig kövér volt, de most már összes és szemüveget viselt. Elmondta: régés-rég újságíró, ha jól emlékszem, a Népköztársaság útja és a Csengery utca sarkán van a standja.

Az ötvenes évek elején gyakori vendég voltam a fővárosi nagy könyvtárakban. Különösen a Széchenyi Könyvtár hírlap-tárát és a Szabó Ervin Könyvtár Budapest gyűjteményét látogattam sűrűn. Később az Országgyűlési Könyvtár, majd — ha jól emlékszem — ötvennyolc-ötvenkilenc körül a Statisztikai Könyvtár adott sok segítséget munkámhoz.

Sajnos, amikor kezdtek mikrofilmre venni a keresetebb újságokat a Széchenyi Könyvtárban — no meg a tárolási nehézségek is szerepet játszhattak ebben —, mind kevesebb lehetőség nyílt arra, hogy az ember még aznap megkaphassa a kért anyagot. Ez a hosszabb távú kutatómunkának aligha volt kerékkötője. A gyors, a mindennapi lapzártaától zaklatott riporterri tevékenységgel már kevésbé

egyezettethető össze. Ezért lassan elmaradtam a hírlaptár olvasójából. A Szabó Ervin Könyvtártól pedig egy másik fölismerés távolított el. Azoknak a műveknek nagy része, melyeket újságírói munkámhoz kölcsön szerettem volna kérni, jobbára csak ott helyben volt olvasható. Márpedig nekem elsősorban a késő esti vagy éppen éjszakai órákban van időm arra, hogy egy-egy riportoz, cikkhez „hozzáolvassak”.

Így aztán kikoptam lassan abból a barokk könyvszékesegyházból is... Nem tehetek mást, amennyire jövedelmem engedi, megvásárolok minden olyan könyvet, amire munka közben szükségem lehet. Ez szinte oda vezetett, hogy mindenkor lakásom méretét a könyvállományom szabja meg. Magyarán: otthonomban a könyveim laknak — én csak meghúzom magam.

Amit valaha a Széchenyi Könyvtár hírlaptára jelentett számomra, azt helyettesíti valamelyest a Hírlapkiadó Vállalat sajtódokumentációs központja és a Lapkiadó Vállalat ugyanilyen intézménye. Ezen a két helyen — ha a régi idők újságjairól nem is, de a mai lapokról — gazdag cikk-katalógus áll az újságírók rendelkezésére, sőt az ember rövid úton fénymásolatot is kaphat az őt érdeklő publikációkról. A két intézmény mellett működő könyvtárak sok-sok kézikönyve pedig a nyilvános közkönyvtáraknál gyorsabban és rugalmasabban képes segíteni a mindig határidő-zavarokkal bajlódó újságírókat.

Szépirodalmi művet már legalább két évtizede csak a saját könyvtáramból olvasok. Van annak majd harminc éve, hogy a Szabó Ervin Könyvtár Szilágyi Dezső téri fiókjából hordtam az ilyen jellegű olvasnivalót. Akkor ott dolgozott Nyíri Tiborné és Krúdy Zsuzsa. Az ő barátságuk — e hasznos könyvtári újítást sok évvel megelőzve — számomra lényegében szabadpolcossá tette a gyűjteményt. A derús válogatások, a jó beszélgetések izére még ma is emlékszem. De azóta az én életutam is elkanyarodott a Vízivárosból, Zsuzsák sem könyvtárosok többé. Néha, amikor arra megyek, eszembe jut: mégiscsak el kéne olvasnom végre Stendháltól a Vörös és fehérét, mert egy elefántcsontszínű budai öregember azt mondta nekem ott annak idején: „Nagyot mulaszt kedves uram, ha ezt elszalasztja.”

Bizonyos, hogy igaza van.

A KÖNYVTÁROS egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közszélszolgáltatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők

Trócsányi Zoltán

1886—1971

Trócsányi Zoltán 1886. december 25-én született Sárospatakon. A könyvek iránti vonzódást — testvéreivel együtt — könyvkereskedő apjától örökölte. A gimnáziumot szülővárosában végezte el, az egyetemet Budapesten az Eötvös-kollégium tagjaként. 1908-ban avatták bölcsészdoktorrá. Kitűnő nyelvtelenség volt, könnyen tanulta meg a latint, valamint az angol, a finn, a francia, a német, az orosz és a spanyol nyelvet.

Sok mindennel foglalkozott. Volt szépíró, műfordító, könyvterjesztő, egyetemi tanár, szlavista, néprajzkutató, újságíró, irodalom- és művelődéstörténész, de elsősorban magyar nyelvész és könyvtáros.

Az Akadémia könyvtárától a Széchényi Könyvtárig

Az egyetem elvégzése után az Akadémia könyvtárában dolgozott; 1913-tól 1921-ig az Akadémia főtítkári irodáját vezette. 1906-ban belépett a Magyar Nyelvtudományi Társaságba, itt hamar jobbkézre lett Szily Kálmán elnöknek, segített az adminisztrációban, és 1914-től a pénztárosi tisztséget is viselte. 1921-től újságírással foglalkozott, és Király Györggyel együtt szerkesztette a *Kétnyelvű klasszikus könyvtárt*. 1925-ben alapította és 1928-ig igazgatta a Magyar-ság Könyvterjesztő Vállalat nevű irodát. Ezután átvette az *Új Barázda* című napi-

lap szerkesztését. (1932-ben a lap *Pesti Friss Hírek* címmel jelent meg.) 1934—35-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban dolgozott mint tanügyi tanácsos, 1935-ben pedig főkönyvtárosként az Országos Széchényi Könyvtárba került.

A könyvtári feladatok közül a legjobban az olvasókkal való foglalkozást kedvelte. Abban az időben külön tájékoztató osztályokat nem állítottak fel a magyar könyvtárak, de Trócsányihoz bárki bizalommal fordulhatott. Készséggel segített, ha a katalógus nem adott kellő felvilágosítást, járatlanokat indított el a tudományos kutatás vágányain, de a szakmájukban otthonosoknak is adott tanácsokat a különféle forrásokról, őket érdeklő irodalomról.

Sürgette, hogy ne csak referenz-, hanem dokumentációs szolgálatot is szervezzenek. Hangoztatta a bibliográfiák fontosságát, utalt azonban arra is, hogy bibliográfiát a könyvtáron kívüliek csak nagyon fáradságos munkával tudnak összeállítani.

A Magyar Könyvszemle szerkesztője

1937-ben átvette a Magyar Könyvszemle szerkesztését, s ezt a lapot igyekezett minél érdekesebbé, változatosabbá tenni. A szigorúan tudományos-történeti tanulmányok mellett a folyóiratban helyet adott minden közérdekű könyvtári kérdésnek. Munkatársakul túlnyomórészt demokratikus gondolkozású, a humanista eszmékért lelkesedő tudósokat kért fel, olyanokat, akiknek nagy része 1944-ben üldözötté vált.

Sokoldalú érdeklődésére az általa írott cikkek vetik a legélesebb fényt, ezek száma a Könyvszemleiben megközelíti a százat. Lássunk közülük néhányat!

Felhívta a figyelmet a Széchényi Könyvtár muzeális hivatására. Az egy példányban meglévő műveket ne kölcsönözze ki senkinek; ezt éppúgy nem kívánhatják meg, mint az olimpiai Zeus szobor kölcsönadását.

Harcoljunk a ponyva ellen! — hirdette, de a nemzeti könyvtárnak ezt is be kell szereznie, hiszen az ilyen és egyéb „baga-tell” értékeknek a megőrzése épp annyira felelős feladata, mint a régi könyvek gondos óvása.

Mint újságíró jól tudta, hogy bizonyos hírlapszámokból nagyon gyakran készülnek variánsok, „mutációk” a később nyomtatandó példányoknál „menet közben” kicserélik a szedés egyes részeit, hogy helyet adhassanak az időközben befutott friss híreknek, szenzációknak. Ezeknek a mutációknak, variánsoknak a gyűjtése is a Szechenyi Könyvtár fontos feladata.

Sok apró cikkében érdeklődött arról, hogy bizonyos, csak katalógusokból, halálomból ismert könyvnek, folyóiratpéldánynak ismeri-e valaki a lelőhelyét: Ki tud a Szentpétervároftt 1880-ban megjelent magyar lapról, az *Ungarische Oekonomische Zeitung*ról, András Sámuel egyik munkájáról...

Könyvtárosaink foglalkozzanak a különféle árverési és egyéb katalógusokkal, írta, hogy állandóan tájékozva legyenek a ritkaságok áráról. Követendő példaképpen Hellebrant Árpádot említette. Felhívta a figyelmet a pusztuló, töredező régi újságokra, sürgette, hogy a hírlapokat óvják a napfénytől, felhívta a figyelmet a kiállítások okozta károsodásokra, és a mikrofilm-másolatok készítését tanácsolta.

A régi újságok böngészése közben kiírta mintegy nyolcvan, vidéken, a XVIII. század végén és a XIX. elején dolgozó könyvkötőmester adatait. Áttekintést készített a XV—XVI. századi magyar és szláv nyomdákról... A Trócsányi-cikkek témáinak felsorolását még hasábokon át lehetne folytatni.

A könyvtörténetés

Az impresszum nélküli őnyomatványok kiadójának, megjelenési idejének meghatározására nagyon alkalmas a Konrad Haebler által kidolgozott betűtípus-összehasonlítás. Gyakran elég a meghatározáshoz, ha a kérdéses nyomtatvány betűit összevetik a típusrepertórium által közölt alakokkal. A XVI. századi és a későbbi műveknél ez a módszer nem használható, mert egyre jobban szaporodnak az egymáshoz megtevesztésig hasonlatos betűtípusok. Trócsányi ehelyett más módszert ajánl, nevezetesen azt, hogy a meghatározandó nyomtatvány betűi mellett ennek helyesírását, nyelvét hasonlítsuk össze más, datált nyomtatványok betűivel, helyesírásával, nyelvvel.

Számos olyan tanulmányt írt, amelyben a nyelvész felkészültségével nyújt segítséget a könyvtörténetésnek. Ilyen már egyetemi disszertációja is: *A XVI. századbeli nyomtatványok e-jelölése*; és ugyan csak ilyenek a következő munkái: *A XVI. századbeli nyomtatványokban i és j betűk hangértéke* (1916); *Irodalmi nyelvünk fejlődéstörténetéből* (1918); *Régi magyar*

nyomtatványok meghatározása (1919); *Régi magyar nyomtatványok nyelve és helyesírása* (1934); *A XVIII. század magyar nyomtatványainak meghatározása* (1938); *A XIX. század első három évtizede magyar nyomtatványainak meghatározása* (1943); *Impresszum nélküli nyomtatványok és töredékek meghatározása* (1959).

Ezekben az írásokban aprólékos és fárasztó munkával sorra vette a régi magyar nyomdákat, és leírta, hogy a különböző betűket, az e-t, i-t, j-t, ö-t, ó-t, ü-t, ú-t hogyan írták, miként jelölték a c, cs, ty, zs hangokat, valamint azt, hogy az etimológikus, a fonetikus vagy a kevert helyesírás közül melyiket használták. Példákat hozott fel arra, hogy ugyanazon szerző ugyanazon művét mennyire más helyesírással szedték például a debreceni és a pozsonyi vagy a nagyszombati és az egri nyomdákbán. Mindez felbecsülhetetlen értékű segédeszköz az impresszum nélküli művek kiadási helyének meghatározásához.

Ezeknek a tanulmányoknak különös jelentőségük van napjainkban, amikor a *Régi Magyarországi Nyomtatványok* újabb köteteit készítjük elő kiadásra, és folytatjuk a XVIII—XIX. századi magyar könyvekre vonatkozó gyűjtőmunkát.

De nemcsak a nyelvész támogatta ilyen módon a könyvtörténetészt, hanem fordítva is így áll a dolog. A XVIII. századi magyar nyelvű nyomtatványok mint nyelv-történeti emlékek című tanulmányában Trócsányi rámutatott arra, hogy a lenézett XVIII. századi nyomtatványok szövegeinek hangtana milyen nagy figyelmet érdemel. Példának említett egy 1743-ban kiadott könyvet, amely a rábaközi nyelvjárás első nyomtatott emléke.

Zúzdába küldött és elrabolt könyvek

1944-ben, a Sztójay-kormány idején több ízben felszólalt a „zsidónak minősített könyvek” zúzdába küldése ellen. „A tiltott könyvek ismerete nélkül a magyar szellemi élet utolsó 50 évéről teljes és átfogó képet adni nem is lehet — írta egy tiltakozó írásában. *A magyar irodalomtörténet esetleg kénytelen lesz Londonba utazni, hogy a British Museum-ban kutassa fel valamely itthon nem található magyar könyvet.*”

A német hatóságok 1944 közepén 22 antikváriumot kutattak végig, s innen rengeteg könyvet harácsoltak össze. Az elvitt anyag nagy része olyan mű volt, amelynek forgalmát semmiféle rendelet sem korlátozta. Trócsányi felhívta erre az akkori kormány figyelmét. Kezdeményezése eredménnyel járt, mert vezetése alatt megbízták egy magyar bizottságot az elrekvirált művek felülvizsgálatával, leltározásával. A munka 1944. október 19-én

fejeződött be. Az 51 765 kötetből a tárgyalások után a német parancsnokság csak 7114-re tartott igényt. A többi elszállításához a bizottságnak sikerült egy magánautót szereznie, de a könyveket nem lehetett megmenteni: Buda ostroma alatt egy lebombázott épületben néhány mű kivételével mind elpusztult.

A történész, néprajzos, író és műfordító

Trócsányi fáradhatatlanul olvasta, kutatta, böngészte a régi folyóiratokat és könyveket. Kitűnő szeme volt az érdekeségek, furcsaságok meglátására. Ilyen tárgyú könyv-, irodalom- és művészet-történeti kisebb cikkeinek, rádióelőadásainak a száma sok száza rúgott, talán az ezret is elérte. Ennek az érdeklődésnek köszönhetőek történelmi könyvei, a *Magyar régiségek és furcsaságok* hat kötete (1924—28), *A magyar falu* három kötete (1933), a *Kirándulások a magyar múltba* (1937), *A történelem árnyékában* (1936) és a *Régi világ, furcsa világ* (1958) című műve.

Mint néprajzos sokat foglalkozott a rokon népekkel, könyvet írt a tundrák nomádjairól (*Észak nomádjai*, 1936). *Finnországi levelek* címmel összegyűjtötte és magyarra fordította a finn tudósoknak magyar barátjaikhoz írt leveleit. Az *Ethnographiában* 1911—19 közt rendszeresen ismertette a finn nyelvészeti irodalom eredményeit. 1910-ben vogul szójegyzéket adott közre.

A két világháború közt divatosak voltak az irodalmi breviáriumok, egy-egy

írónak, tudósnak műveiből összeállított szemelvénygyűjtemények. Trócsányi két ilyen breviáriumot állított össze Dosztojevszkij és Mereskovszkij műveiből, és szerkesztette *A régi magyar irodalom breviáriuma Gyöngyösiig* című művet.

Páratlan nyelvteljesége tette lehetővé, hogy sokat fordítson oroszból (Csernisevszkij, Dosztojevszkij, Gogol, Goncsarov, Kaverin, Mereskovszkij, a két Tolstoj, Turgenyev), németből (E. T. A. Hoffmann, Gottfried Keller), franciából (Balzac, Maupassant) és finnből (novellák). Maga is írt elbeszéléseket, ezeket többnyire álnevén jelentette meg. Gyűjtés anonim-lexikona 9 álnevét ismeri (Csányi Zoltán, Erdő Gábor, Hosszú Gáspár, Gittárfy Zoltán, Objektív Pál stb.). Legismertebb műve az archaizáló nyelven írt *Az ördög meg a lánya*.

Az egyetemi tanár. A pálya vége

1939-ben a könyvtörténet egyetemi magántanára lett, de ilyen tárgyú előadásait nem tudta megkezdeni, mert megbízták az orosz nyelv és irodalom oktatásával. A kultuszminiszter 1943-ban e tárgy rendkívüli tanárává nevezte ki, és ezzel egy időben a Könyvszemle szerkesztésén kívül egyéb könyvtári munkája alól felmentette. Rendes tanári kinevezését 1946-ban kapta meg.

Új megbízásának minél jobban eleget akart tenni, s ezért behatóbban kezdett foglalkozni az orosz irodalommal. Ezt bizonyítják az első magyar nyelvű orosz nyelvtanról és az orosz nevek átírásáról írt tanulmányai, *A XVII. és XVIII. század orosz irodalma* című egyetemi jegyzete és *Az orosz irodalom kincsháza* címmel szerkesztett antológiája.

Rendkívül sokoldalú, minden iránt érdeklődő ember volt. Semmi sem bírhatta rá, hogy az általa igaznak tartott dolgokról megváltoztassa véleményét. Szelíd természete miatt maga sem akart rávenni másokat véleményük megváltoztatására, nem szeretett vitatkozni. Ám szelíd természete ellenére — vagy talán éppen ezért — hevesen gyűlölte az erőszak minden fajtáját, a háborút, a fasizmust, a diktatúrát. Sok jó barátja volt, köztük szellemi életünk olyan kiválósága is, mint Kodály Zoltán.

1950-ben nyugdíjazták. Ettől kezdve teljesen visszavonulva élt. Alig publikált valamit, noha szellemileg haláláig teljesen friss volt. A ceruzát sohasem adta ki kezéből — a tollat nem szerette, ceruzával írt —, mindennap dolgozott legalább 2—3 órát. Kéziratot hagyatékát negyven dobozban a Széchényi Könyvtár kéziratára őrizi. Erdemes lenne ezt át tanulmányozni, mert bizonyára sok érdekes, kiadni való anyag található benne.

Vétesy Miklós

Kósa Bálint

Kósa Bálint az erdélyi magyar exlibris-művészek középgenerációjához tartozik. Ahhoz a generációhoz, amelyik *Deák Ferenc*, *Feszt László*, *Karancsi Sándor* és mások személyében ismét jeles művészegyéniségeket adott Európa kisgrafikai művészetének. Ezek az alkotók nemcsak a nagy elődök — mint például *Gy. Szabó Béla*, *Kós Károly*, *Mottl-Román Pál* — művészi értékeit mentették át a mának, de úgy teremtettek maradandó képi világot, az ex librisen keresztül pedig kifejezetten intellektuális grafikát, hogy hagyományörző s ugyanakkor korszerű művészetükkel példaképül, de legalábbis fogódzól szolgáljanak a nyomukba lépő fiataloknak.

Kósa Bálint nem hivatásos művész, a művészet mégis hivatása. E paradoxon voltaképpen annyit jelent, hogy Kósa Bálint ugyan nem a művészetből él, de — amikor csak teheti — a művészetnek. És ez nem kevés. Sorsa más pályára kényszerítette, de tehetsége, alkotó szándéka, kikívánczó és megvalósulásra váró művészi mondanivalója mindig ébren tartotta benne a művészt is.

Olaszteleken született, 1932-ben. Közpiskoláit Baróton és Sepsiszentgyör-

gyön végezte, majd a kolozsvári Bolyai Egyetem hallgatója lett, ahol kémia—természettudomány szakot végzett. Ma már felelős állást tölt be az iparban, a művészetre csak szabad idejéből áldozhat. A technikai fogásokat autodidaktaként sajátította el, de ennek nyoma sincs alkotásain. Csaknem 300 olajfestménye, 200 fa- és linómetszete, 250 rajza, 240 ex librise és egyéb kisgrafikája már számszerűségével is tiszteletet parancsol. Bár munkái majd harminc romániai és külföldi kiállításon szerepeltek, és 1976-ban elnyerte Bukarestben az országos grafikai kiállítást második díját is, ismertségét, művészi hírnevét elsősorban ex libriseinek és kisgrafikáinak köszönheti. E területtel egyébként főként 1970 után kezdett foglalkozni, ekkor sajátította el a fametszés fortélyait. Könyvjegyművészetének idáig a caracali (Románia) kiállítás első díja volt a legkiemelkedőbb eredménye.

Ami Kósa Bálint könyvjegyművészetének témaköréit illeti, elsősorban a hazai táj és történelem az, amelyből merít. Komor fenyvesei friss levegőt árasztanak, s a kopjafák, a székelly kapuk néprajzi érdekessége mögött mindig ott érezni az embert, aki gyakran meg is jelenik a színen. Hol táltos képében, a mitológiai múltat idézve, hol harisnyás székelly parasztként, aki nemcsak az eke mellett, de másutt is megállja a helyét. A történelmet megidézve pedig nemcsak az eseményeket rögzíti, de tanulsággal is szolgál. És úgy tud lapozni a természet képeskönyvében, mint aki nemcsak szereti, de ismeri is a halakat, a lepkéket, a madarakat és a virágokat. A fenyő gyakran szerepel háttérként (például *Ex libris Dr. Virágh Zoltán* stb.), és ez természetes is ott, ahol a fenyő sors és szimbólum egyszerre: bölcső és koporsó, hajlék és az otthon melege. Portré-exlibrisein a fotografikus hűségre való törekvés néha megtöri ugyan a belső lendületet, ám illusztratív jellegük nem vonható kétségbe.

Grafikai nyelve egyszerű, világos, közérthető. Az egyszerűség azonban bonyolult világot takar: a világosság mögött gondolatok, érzelmek, érzékelések maglyája lobog, a közérthetőséget pedig százas tapasztalatok születték. Vonal és folt, kép és felirat, pepecselő részletezés és nagyvonalú összefogottság egyformán hangsúlyos kifejezési eszköze; metszőtechnikájának változatossága pedig nem a megállapodottság hiányának jele, hanem a témához való nagyfokú alkalmazkodás következménye. Már túl van a kísérletezések korszakán, egyénisége minden alkotásán átsüt. Keresi és legtöbbször meg is találja a harmóniát. A harmóniát, amely mindenkié.

Galambos Ferenc

Kérdezz — felelek

A terhességi-gyermekágyi segélyre jogosultságról kérdezi egy könyvtárosnő:

„1976. szeptember 1-én tanárképző főiskola nappali tagozatán kezdtem el tanulmányaimat. Az első félév végén egy tárgyból félév-ismétlésre utasítottak. 1977 augusztusában férjhez mentem, és augusztus 16-tól kezdődően egy könyvtárban könyvtárosi munkakörben munkaviszonyt létesítettek velem. Munkaidő-beosztásom lehetővé tette, hogy a főiskolai tantárgy előadásait és szemináriumait látogassam. 1977. december 31-ével munkaviszonyomat megszüntettem, mert úgy terveztem, hogy a vizsga eredményes letétele után folytatom tanulmányaimat. Vizsgám nem sikerült, és töröltek a hallgatók közül. 1978 februárjában az előbb említett munkahelyen és munkakörben újabb munkaviszonyt létesítettem, és jelenleg is ott dolgozom. Közben terhes lettem. A szülés várható időpontjában kb. 13 hónapos munkaviszonnyal rendelkezem. Kérdezem, hogy jogosult leszek-e a szülési szabadságra? Ha igen, a teljes vagy csak a részleges időtartamára? Kaphatok-e gyermekgondozási segélyt?”

Válasz:

A 20 hetes szülési szabadságra minden munkaviszonyban álló szülő nő, tehát a levélíró is jogosult. A szülési szabadság időtartamára terhességi-gyermekágyi segély jár. Ennek mértéke az anya napi átlagkeresetének teljes összege, ha a szülést megelőző két éven belül legalább 270 napon át biztosított volt. Ennél kevesebb, de legalább 180 napi biztosítás esetén a terhességi-gyermekágyi segély a napi átlagkereset 65 százaléka. Ha tehát a levélíró által említett két munkaviszony — a szülést megelőző két éven belüli időre eső — napjainak száma együttesen eléri vagy meghaladja a 270-et, a szülési szabadság tartamára járó segély a napi átlagkeresetének (amelyet az 1977. évben elért keresetét alapul véve kell megállapítani) teljes összege. Ha viszont a két munkaviszony — a szülést megelőző két éven belüli időre eső — napjainak száma együttesen nem éri el a 270-et, a segély a napi átlagkeresetének 65 százaléka. A levélíró a szülési szabadság letelte után gyermekének három éves koráig jogosult a gyermek gondozása céljából járó fizetés nélküli szabadságra. Gyermekgondozási segélyt is fog kapni, mivel a szülést közvetlenül megelőző másfél éven belül 12 hónapnál hosszabb ideig állt munkaviszonyban.

Egy könyvtáros írja az elmaradt szabadság kiadásával kapcsolatban:

„1976. július 1-től szülési szabadságon voltam. A szülési szabadság letelte után azonnal megkezdtem a gyermekgondozási szabadságot. Amikor közöltem a könyvtár igazgatójával, hogy 1978. november 1-től újból munkába kívánok állni, kértem elmaradt szabadságom kiadását is. Tudomásom szerint ugyanis a gyermekgondozási szabadság idejére összesen egy évi szabadság jár, ezen felül jogosult vagyok az 1976. évi szabadságom időarányos részére is. Ez utóbbi — tekintettel arra, hogy a szabadságom mértéke naptári évenként 18 munkanap — 9 nap, amelyből még 1976-ban letöltöttem 3 napot, így marad 6 nap. Az igazgató az egy évre járó szabadság kiadásával egyetért, de az 1976-ban ki nem vett 6 napot nem akarja kiadni azzal az indokolással, hogy arra nem vagyok jogosult. Úgy tudom, hogy az akadályoztatás miatt ki nem vett szabadságot az akadályoztatás megszűnésétől számított 30 napon belül ki kell adni. Kérdezem, hogy valóban nem vagyok jogosult az említett 6 nap szabadságra? Ha pedig mégis, az arra vonatkozó igényemet hogyan tudom érvényesíteni, és az elmaradt szabadságomat mikor kaphatom meg?”

Válasz:

A levélíró több szabadság illeti meg, mint amennyire számít. A szülési szabadság húsz hete és a gyermek gondozása céljából kivett fizetés nélküli szabadságból egy évi időtartam után jár ugyanis a rendes szabadság. Ha tehát a levélíró szülési szabadságát 1976. július 1-én kezdte meg, az — a húsz hetet öt hónapra átszámítva — 1976. november 30-ig tartott. Gyermekgondozási szabadságát ennek megfelelően 1976. december 1-én kezdte meg. A gyermekgondozási szabadság első éve tehát 1977. november 30-án telt le. Ebből következik az, hogy a levélíró az 1976. évre teljes (18 munkanap) szabadságra, az 1977. évre pedig a teljes szabadságnak az 1977. január 1-től november 30-ig terjedő időre eső arányos részére, 16,5, kerekítve 17 munkanapra volt jogosult. Az 1976. évre járó szabadságából annak idején kivett 3 napot, maradt

tehát 1976-ra 18—3=15, 1977-re 17, összesen 32 nap elmaradt szabadsága. A hatályos rendelkezések értelmében, ha a szabadságot az esedékesség évében akadályoztatás miatt nem lehetett kiadni, azt az akadály megszűnésétől — levélírónk esetében újbóli munkába állásától — számított 30 napon belül kellett megkapnia. Megjegyezzük, hogy a levélíró 1978-ra — november és december hónapra — is jogosult 3 munkanap rendes szabadságra. Ha szabadságát nem a fentieknek megfelelően adják ki, felülvizsgálati kérelemmel fordulhat a könyvtár munkaügyi döntőbizottságához.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A jövő esztendőben, 1979 tavaszán lesz ötven éve annak, hogy a magyar könyv népszerűsítésének legfontosabb akciója, az ünnepi könyvhét (korábban Magyar Könyvhét, Magyar Könyvnapok) először került megrendezésre.

A könyvnapok 50. évfordulója tiszteletére a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ

PÁLYÁZATOT HIRDET

könyvesbolti dolgozók, könyvtárosok, népművelők, illetve minden könyvbarát részére. A pályázat célja a magyar könyvnapok, könyvhetek történetének, elsősorban kevésbé ismert eseményeinek feldolgozása. A pályázók mindenekelőtt egy-egy (vidéki) város vagy nagyobb tájegység könyvnapjainak, könyvheteinek történeti áttekintését — a kezdetektől 1978-ig — dolgozhatják fel (esetleg illusztrálva). Ehhez felhasználhatók a helyi (vagy országos) sajtóban megjelent közlemények, levéltári anyagok, írásos vagy nyomtatott dokumentumok, személyes visszaemlékezések is, a források pontos megjelölésével.

Egy-egy pályamunka terjedelme legfeljebb 20 gépelt oldal lehet.

A legjobb pályamunkák között a bíráló bizottság az alábbi díjakat osztja ki:

1. díj 5000 Ft
2. díj 3000 Ft
- 3—4. díj 1500—1500 Ft
- 5—10. díj 500—500 Ft értékű könyvutalvány

Közlés esetén a pályázatok szerzőit a szokásos szerzői honorárium is megilleti.

A pályázatok a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése címére küldhetők be „50 év” jelzéssel (1367 Budapest, Pf. 130)

1979. február 15-ig.

Eredményhirdetés az 1979. évi ünnepi könyvhéten.

MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS
KÖNYVTERJESZTŐK EGYESÜLÉSE

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS
MÓDSZERTANI KÖZPONT

Lapozgató

● **A KRÚDY GYULA BUDAPESTJE** című könyv méltó centenáriumi megemlékezés a nagy íróról. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest gyűjteményének immár hagyományos kiadványai ezek a jubileumi szöveggyűjtemények, amelyek egy-egy nagy alkotó írásaiból vett részletekkel mutatják be a várost, annak letűnt életét. A Devecseri Lászlóné által összeállított és 1000 példányban kibocsátott kötet a pesti vonatkozású életrajzi bevezető után a szemelvényeket öt fejezetben közli, minden fejezet élén rövid eligazítást is adva. A fejezetek címe: I. A nagyvilágias korát élő Budapest; II. A „csodálatos nagyváros” közelről; III. „Urakkal és kokottokkal ismerkedtem meg...”; IV. „Többet megtanultam az akkori pesti életből, mint mások...”; V. A Pest-Budai „széphölgyek” története. — A kitűnő munkát a korabeli főváros életét, hangulatát felidéző ötven fénykép, illetve rajz zárja. (293 l. — 31 Ft)

Könyvtári kutatások

Hol van a könyvtár, a könyvtartan, és hol a könyvtáros helye a tudomány, a tudományos munka, a tudományos kutatások mezőnyében? Amióta könyvtárügy létezik, minden nemzedéknek szembe kellett néznie ezekkel a kérdésekkel — a gyors változások korszakaiban többször is —, meg kellett határozni a önmón helyét és feladatait.

A *Könyvtártudományi Tanulmányok* 6. kötete az e kérdésekkel való kollektív szembenézés terméke. 1973-ban az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács keretében kutatáspolitikai szakbizottság létesült, hogy „mérje fel a könyvtári kutatások helyzetét, dolgozza ki a könyvtári kutatáspolitikai koncepciót, szabjon meg irányelveket, készítsen javaslatot az országos könyvtári kutatási programra.” A munka 1973 és 1975 között folyt, mégpedig viszonylag széles körben: előbb a bizottság tagjai dolgozták ki saját véleményüket az alapkérdésekről, majd külső szakértőkkel írtattak részlettanulmányokat, végül e tanulmányok elemzése után készült el a munka summája: a könyvtári kutatások fejlesztésére tett javaslat, valamint az 1976–1980-ra szóló országos könyvtárügyi kutatási program. A kötet ezeket a tanulmányokat tartalmazza, írásai egyben a munkabizottság tevékenységének dokumentumai is.

A kötet problémaköre nem korlátozódik a könyvtári témájú kutatásokra (Zircz Péter kifejezésével: a könyvtártani kutatásokra), hanem kiterjed a könyvtáraknak mint kutatóhelyeknek és a könyvtárosoknak mint kutatóknak az egyéb szakterületi kutatásokban betöltött szerepére is. Az utóbbi kérdésben való egyértelmű állásfoglalás különösen időszerű volt, hiszen „a könyvtáros közvéleményben magában is megosztottság tapasztalható a könyvtárak tudományos munkájával összefüggő felfogásokban, ... hogy a kutató munka már nem lehet könyvtárosi feladat, mert akadályozhatja az alapfeladatok ellátását, a korszerű, sőt üzemszerű könyvtári munkaszervezést.” (*Havasi Zoltán*). A szubjektív bizonytalanságon kívül objektív okok: a tudományos élet alapvető szervezeti változásai miatt is újra kellett gondolni a könyvtáraknak ezt a szerepét, hiszen 1949 óta a tudományos kutatás legfontosabb és leghatalmasabb intézményeivé a „főhivatású” kutatóhelyek váltak, a könyvtárak pedig elvesztették korábbi hagyományos szerepüket.

Az egyik tanulmány szerzőjének erőteljes fogalmazásában: „Abban mindenki egyetért, hogy a könyvtár mint kutatóműhely az utóbbi időkben háttérbe szorult. Nem egyértelmű a válasz viszont arra a kérdésre, hogy ha a könyvtári környezet a kutatómunkát nem serkenti, hanem gátolja, s a modern könyvtári üzemből a kutatási feladatok ellátására sem hely, sem megfelelő képességű szakember nincs, akkor hol fog folyni a kutatás a jövőben: a könyvtárban vagy a könyvtáron kívül?” (*Pálvölgyi Endre*). — Nem kevésbé időszerű feladat volt a szűkebben értelmezett könyvtári (könyvtártani) kutatások helyzetének áttekintése sem. Itt természetesen senki sem kérdőjelezi meg a feladatok szükségességét és a szerzők közül senki sem ment bele a „tudomány-e a könyvtártudomány?” kérdésnek meddő presztízs-vitájába. A tanulmányírók egyértelmű felfogását Zircz Péter így fogalmazta meg: „A kellő színvonalon végzett könyvtártani kutatás tudományos módszereket alkalmaz és új elméleti eredményeket... hoz létre. Ezért — bár a könyvtartan nem tekinthető önálló diszciplínának — művelése tudományos tevékenységnek minősíthető.” A valódi kérdés — és a kötet gyakorlati indíttatású tanulmányai erre keresik a választ —: milyen témakörök kutatása a legfontosabb feladat jelenleg, és a feladatok megoldása milyen lépéseket, milyen intézkedéseket követel?

A könyv tartalmilag három nagy egységből áll: az első rész a könyvtári kutatások feltételeit elemzi (az intézményi, a személyi és a tudati feltételeket); a második a kutatás témaköreit tekinti át (az eredményeket és a fehér foltokat); végül pedig a feladatokat fogalmazza meg elvi állásfoglalás és konkrét kutatási terv formájában.

A könyvtári kutatások feltételei közül Papp István a kutatóműhelyekkel foglalkozik. Fontos szerepet szán a könyvtárosképző intézmények tanszékeinek, bár megállapítja, hogy „tanszékeink és munkatársaik nem foglalták még el (nem küzdötték ki? nem vállalták?) a magyar könyvtárügyben rájuk váró helyet.” A továbbiakban éppen e szerep megvalósítására tesz átgondolt javaslatokat. Foglalkozik még a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak, mint kutatási műhelynek szerepével és helyzetével is. B. Nagy Ernő posztumusz tanulmánya a

könyvtári kutatások személyi tényezőit vizsgálja. Megállapítja, hogy „viszonylag sok könyvtáros publikál, országos szinten elég sok bejelentett és kutatónappal támogatott kutatás is folyik, a magas szintű teljesítmény azonban kevés.” Dolgozata éppen ennek a helyzetnek az okait és a változtatás lehetőségeit elemzi. *Csúry István* könyvtárpolitikai jelentőségű tanulmánya a könyvtárakban folyó szaktudományi kutatás szerepének elvi tisztázására vállalkozott. E tevékenységet az intézmény teljes funkciórendszerének részeként elemzi, s kibontakozását egyértelműen szűkeségesnek tartja a könyvtár voltaképpeni feladatainak színvonalas megoldása érdekében is. — A könyvtárnak mint kutatóhelynek az országos tudományos kutatási apparátusban betöltött helyéről, a könyvtári és egyéb kutatóhelyek viszonyáról, e viszonyoknak az elmúlt száz évben bekövetkezett változásairól és jelenlegi problémáiról *Havasi Zoltán* (a munkabizottság elnöke és a kötet szerkesztője) írt.

A tanulmánykötet második — legterjedelmesebb — része a szorosabban vett könyvtári kutatási területek közül emeli ki négyet, azok eredményeit, irányzatait és problémáit elemzi. A könyv- és könyvtártörténeti kutatások közül az 1800 előtti témájúakkal *Csapodi Csaba*, az 1800 utániakkal *Pálvölgyi Endre* foglalkozik. A könyvtári állomány fejlesztésének és elemzésének kutatási feladatairól hárman szólnak, mégpedig *Fogarassy Miklós* a közművelődési könyvtárak, *Kondor Imréné* a társadalomtudományi szakirodalom, *Zsidai József* pedig a műszaki és természettudományos irodalom vonatko-

zásában. *Kamarás István* az olvasáskutatás magyarországi helyzetéről, a *Horváth Tibor—Sárdy Péter* szerzőpáros pedig a könyvtártechnológia-kutatásról írt alapvető tanulmányt.

E könyvismertetés keretei nem teszik lehetővé a rész tanulmányok tanulságainak behatóbb összegezését, ám megtalálható az magában a tanulmánykötetben: a könyvtári kutatási koncepció összefoglalását *Zircz Péter* megfogalmazásában olvashatjuk, s az elveket a középtávú kutatási program konkrétumai egészítik ki. Alapelveként leszögezi: a könyvtárosoknak „alappfeladatuk, hogy elősegítsék a könyvtárhoz forduló kutatók igényeinek tudományos színvonalon történő kielégítését... amellett... mellékhatású kutatóhelyként saját maguk is végeznek kutatási-fejlesztési tevékenységet. A könyvtári kutatások két irányban bontakozhatnak ki: a) az intézményi (és összkönyvtárügyi) feladatok tudományos megalapozása (könyvtártani kutatások), b) bekapcsolódás a főhivatású és felsőoktatási kutatóhelyeken végzett kutatásokba (szakterületi kutatások).”

Az alapelvek biztos, szolid bázist kínálnak a további fejlődéshez. A szakbizottság munkájának egy kötetben való kiadása — annak ellenére, hogy a tanulmányok nem kis része már megjelent a szakajtóban — helyes volt; a szakmai önismeret elmélyítője és a szakmai közvélemény-tájékoztatója lehet. (*Tanulmányok a könyvtári kutatások fejlesztésének koncepciójához és távlati programjához. NPI. 1978. 293 l. 32 Ft [Az OKDT 31. sz. kiadványa.]*)

Katsányi Sándor

bibliográfiák

Az Akadémiai Könyvtár Kosztolányi-kéziratainak kötetkatalógusa

Nagy könyvtáraink kézirat-katalógusai kötetben való kiadására — tehát széles körben való megismertetésére — ritkán vállalkoznak. Úgy tűnik, e munkának s műfajnak nincs becsülete, pedig nyilvánvaló, hogy katalógus nélkül a kéziratár állománya holt anyag, ismerete és használata a véletlenre van bízva. Különösen áll ez a 19—20. századi kéziratokra, mivel az utolsó száz évben még az írásbeliség megőrzésére érdemes része is szinte átte-

kinthetetlenre növekedett. A „modern” írásbeliség korában még egy harmadvo-nalbeli költő után is több „papír” marad, mint a régiségben egy évszázad valamennyi poétája után. Érthető hát, hogy a kéziratárosok körében világszerte erősödik a gyanú: a kéziratári (s levéltári) dokumentumok számbavételére és publikálására, illetve hozzáférhetővé tételére a hagyományos módon nincs többé lehetőség. Megoldásnak is csupán a kéziratári

anyagok teljességre törekvő, de csak globális bemutatása, azaz kötetkatalógusban való tükröztetése ígérkezik (kombinálva természetesen alkalmanként „hagyományos” szövegközléssel ‘is). Nyilvánvaló, sok kellene a katalógustípusból, ezért fájlaható különösen, hogy málnk alig-alig jelenik meg valami e műfajban. Nagy könyvtáraink közül kivétel csak az Akadémiai Könyvtár, amely kéziratári katalógusait 1966-tól külön sorozatban publikálja, fontos segédletet adván ezzel a kutatók kezébe. (Összefoglaló ismertetésüket lásd a Könyvtáros 1975/9. számában.)

Nem véletlen, hogy a legújabb kötetkatalógus — *Sáfrán Györgyi* hasznos összeállítása — is az Akadémiai Könyvtár műhelyéből került ki. Címe: *Kosztolányi Dezső hagyatéka. Kosztolányi Dezsőné Harmos Ilona hagyatéka. Hítel Dénes gyűjteménye* (Ms 4612—Ms 4649); de — mondjuk meg mindjárt — a címében ígértnél többet ad. Többet, mert Sáfrán Györgyi katalógusa nemcsak a három hagyatékot írja le, hanem voltaképpen az Akadémiai Könyvtár valamennyi kéziratnak tekintett Kosztolányi-dokumentumát. A katalógus ugyanis függelék zárja, amely a három hagyatékot a más hagyatékokban levő (de az Akadémiai Könyvtár állományába tartozó) Kosztolányi-kéziratok leírásával egészíti ki. A Kosztolányi-életmű kutatásának ezzel — s ez Sáfrán Györgyi munkájának igazi jelentősége — megteremtődött a *biztonságos alapja*. Hítel Dénes most leírt értékes Kosztolányi-gyűjteményének (főleg bibliográfiáinak) segítségével, úgy tűnik, tájékozódni lehet az író rendkívül kiterjedt életművében; Kosztolányi és Kosztolányiné hagyatékában pedig — a katalógus segítségével — föllehetjük mindazt, ami az életmű kéziratós rétegéből megmaradt.

A Kosztolányi-katalógus e nagy és vitathatatlan jelentősége azonban — éppen a műfaj használhatóságának növelése érdekében! — szükségessé teszi, hogy szóvá tegyük a vitatható megoldásokat is, noha ezek nem nagy hibák, csupán szeplők. Vitathatónak látszik például a sorozat gyakorlatának mechanikus követése. A függelékkel együtt négy kéziratgyűjtemény ugyanis — Sáfrán Györgyi egységes kéziratleírási gyakorlatával ellentétben — korántsem azonos értékű és azonos jellegű. Kosztolányi személyes hagyatéka például csonkaságában is értékesebb, fontosabb, mint a feleségéé. Ezt azonban a címleírások részletettségével (az információk mértékével) nem érezteti Sáfrán Györgyi; a katalógusban érdekesebb és érdekeltent egyformán ír le, sőt előfordul, hogy éppen az értékesebb anyagrész kapott somnásabb leírást. Így azután Kosztolányi Tevan Andornak írott 160 levele (!), mint a függelék része, csak egymonda-

tos leírásba szorult, Harmos Ilona hagyatékának ennél összehasonlíthatatlanul értéktelebb darabjai viszont külön-külön kaptak ugyanannyit, vagy még többet.

Ugyancsak kár, hogy a katalógus kéziratleírási gyakorlata nem veszi eléggé figyelembe a kéziratok közötti *jellegbeli* különbségeket sem, noha köztudomású, hogy a hagyatékok, természetükből következően, mindig heterogén összetételűek. A levelek leírásának az a módja, amit Sáfrán Györgyi alkalmazott, helyes, hiszen nyilvánvaló, hogy e kéziratípus esetében elegendő információt ad a levélíró és a címzett nevének föltüntetése, a levél keletkezésének (helyének, idejének), valamint terjedelmének rögzítése. Nem ártana ugyan, ha tudnánk, melyik levelet publikálták már, s melyiket nem (ez ugyanis sok időt megtakarítana a kutatóknak), de ez már olyan többlet, amit a katalógusszerkesztőktől nem lehet megkívánni.

A művek, kivált a versek leírása azonban Sáfrán Györgyinél felemás. A művek *szorosabb értelemben* vett leírásával meg is elégedhetnénk; ha az összeállító csak ennyit adott volna, senki sem szólhatna egy szót sem. A katalógus azonban megadja a versek *kötetbéli* első megjelenésének, illetve a Kosztolányi „összes”-en beüli megjelenésüknek adatait is — ez pedig már félrevezető. A műveknek ugyanis különböző változatai lehetnek, s ezt figyelembe kell vennünk. Kivált Kosztolányi esetében, akinek verskéziratai — Sáfrán Györgyitől tudjuk — zömükben nyomtatott szövegek, szerzői javításokkal. „Nyomt., autogr. jav.” — ez a leggyakoribb leírás a katalógusban, helyesen. Ilyen esetekben azonban a Kosztolányi által javított nyomtatott szöveg bibliográfiai adataira volnánk kíváncsiak (nem pedig egyébre). S arra, hogy e javított, módosított szöveget melyik közlés tartalmazza. Ez volna a pontos leírás, s a majdani kritikai kiadás is ez szolgálná leginkább. Sáfrán Györgyi meg is tudta volna ezt valósítani — rutinja, tájékozottsága e biztosíték rá.

Elvként is kimondható talán: a kéziratári anyag *fontosságát* és *jellejét* a kéziratok leírásának *részletezettségével* s a *leírás elemeinek megválasztásával* is érzékeltetni kell. Ezt kívánja a kutató, szerényebben szólva a kutató érdeke!

Sáfrán Györgyi munkája azonban, ismétéljük, minden kifogásunk ellenére fontos munka. Tőle is, az Akadémiai Könyvtár kéziratárától is várjuk a folytatást. (1978. 177 l. + mellékletek. /A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kéziratárának Katalógusai 11./)

Lengyel András

Két bibliográfia a magyar időszaki sajtóról

A magyar időszaki sajtó könyvészetének éveikig (évtizedekig) meglehetősen eseménytelen egére felszállott a „fehér füstoszlop”. *Végre van éves sajtóbibliográfiánk!*

Az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában — Nagy Zsoltné szerkesztésében — a könyvtárosok asztalára, segédkönyvtárba került az első „igazi”, az 1976. év időszaki sajtóját feltáró bibliográfia, a *Kurrens időszaki kiadványok 1976. I. rész* (1977. 318 l. 40 Ft).

De néhány héttel a kötet megjelenése után napvilágot látott *A debreceni egyetemi könyvtárba járó magyar folyóiratok jegyzéke 1977* című kiadvány is Varga Lajosné összeállításában (1977 [1978]. 130 l.). A könyvtár — a kötet bevezetője szerint — „mint nemzeti könyvtár” szükségesnek tartotta, hogy a folyóiratok állandóan növekvő száma és jelentőségük növekedése miatt „a közönséget” tájékoztassa. Jelenleg ugyanis nem áll rendelkezésre olyan bibliográfia, amely a Magyarországon megjelenő valamennyi periodikumot számba venné. (És amikor ezeket a sorokat írták, még valóban nem volt ilyen munka!)

A debreceni kiadvány — sajnos — nem említi az évkönyvek legnagyobb részét, és nem veszi fel a rész cím nélküli sorozatok adatait sem. De közül mintegy 1300 olyan folyóirat címet (röviden, mégis teljesen érthetően), amely 1977-ben jelent meg. Tehát ez a kötet *egy évvel a Széchényi Könyvtár sajtóbibliográfiája előtt jár!* A betűrendes rész után „szakrendben”, pontosabban téma szerinti csoportosításban is közli a címeket. Kár, hogy a kurta „Betűrendes mutató” helyett nem egy részletesebb, mélyebb *tárgymutatót* adott, ami még jobban elősegíthette volna a kötet használatát. Ehhez azonban a leírásokat már tételszámolni kellett volna.

A két kiadvány láttán az „öreg Szinyeyei” elismerően bólintana, mint ahogyan — helyette is — olyan sok magyar könyvtáros csóválta elégedetlenül a fejét az elmúlt évtizedekben a kurrens bibliográfia hiánya miatt. De azért az öregúr egy kicsit meg is csóválná a fejét a serény kettős munka láttán...

A lényeg azonban az, hogy végre kezünkben van a Széchényi Könyvtár kiadványa is. Igaz, ez az 1485 időszaki kiadványt (folyóiratot, hírlapot, országos szervek időszakos, hivatalos kiadványait, bizonyos iskolai értesítőket és naptárakat,

országos adat- és címtárakat, periodikusan megjelenő szak-, valamint általános bibliográfiákat és bizonyos dokumentációs kiadványokat) *betűrendben* felsoroló kötet a vállalkozásnak csak az első része. A „kevesbé jelentős” periodikumokat öleli majd fel a remélhetőleg nemsokára megjelenő második kötet.

A címléírás gyakorlatával nem foglalkozunk itt, ment az előző *kimerítően* elmagyarázza — és megmagyarázza — az alkalmazott eljárást, az ISBD/S-t. (Aki ezzel kapcsolatban további ismereteket akar szerezni, a Könyvtáros idei 4. számában megjelent cikk mellett haszonnal tanulmányozhatja Nagy Zsoltnének az OSZK Híradó 1978. évi 4. számában közölt elemző tanulmányát is: ez az új címléírás eljárás néhány problémájával foglalkozik — éppen e kurrens magyar sajtóbibliográfia tapasztalatai alapján.) A bibliográfia könyvtáros használója tehát alapos eligazítást kap. A laikus pedig — mert minden bizonnyal ilyen használója is lesz ennek a bibliográfiának — kételyei esetén majd csak eligazodik a könyvtáros segítségével. Meg a *mutatók* támogatásával: a rövidítések jegyzékén kívül ugyanis cím- és területi mutató igazítja némileg útba az olvasót. Az a kérdés azonban felvetődik az emberben — könyvtárosban, laikusban egyaránt —, hogy miért nincsen a kötethez valamiféle *szak- vagy tárgyi* mutató is. Mert — minden ellenkező hiedelemmel és „híreszteléssel” szemben — a *folyóiratokat is lehet tárggyuk szerint csoportosítani*. Amiről a debreceniek kiadványa meggyőzően tanúskodik — még akkor is, ha lehet (és kellené is) vitatkozni bibliográfiájuk „szakrendjén”.

Ismertetőnket végül is azzal zárhatjuk, hogy a kettős munka feletti neheztelésünk ellenére is örülünk a kiadványoknak. *Elsősorban azért, mert vannak!* De továbbra is dohogunk amiatt, hogy a magyar sajtónak most már tulajdonképpen van egy — igaz, még befejezetlen, de a teljesség ígéretével napvilágot látott — teljes katasztere, amit a szak szerinti feltáratlansága miatt csak nehézkesen és korlátozottan tud majd használni a kutató, és van egy — bevallottan hiányos, de frissebb — tájékoztató kézikönyv, amit a *folyóiratok* iránt érdeklődő kutató és a „közember” is tárgyi tagoltsága miatt hasznosabban és gyorsabban kezelhet.

(B. P.)

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMI-SZERIPARI KÖNYVTÁROSOK TAJÉKOZTATÓJának idei második számában folytatódik a hálózat elmúlt évi tevékenységéről szóló mérlegkészítés: ezúttal az önálló intézményi, valamint az intézményi alhálózattal rendelkező szakkönyvtárak 1977. évi tevékenységéről olvashatunk értékeléseket. Mindkét könyvtár csoportban fejlődésről szólnak a beszámolók, noha komoly nehézségek gátolják a gyorsabb előrehaladást: Az önálló intézményi könyvtárak például 1977-ben 6 723 924 forintot fordítottak gyarapításra, s 19 840 egységgel nőtt állományuk — szemben az 1976-os 23 566 kötettel, amelyet jóval kevesebb pénzből, 5 445 283 forintból tudtak beszerezni. Az alhálózattal rendelkező szakkönyvtárakkal kapcsolatban ki kell emelni, hogy a közművelődési törvény megjelenése óta a vállalatok és az intézetek jobban szorgalmazzák a főhivatású könyvtárosok számának növelését, s a műszaki és a szakszervezeti könyvtárak állományának összevonásával, közös helyiség rendelkezésre bocsátásával, valamint főfoglalkozású könyvtárosok alkalmazásával teremtik meg a folyamatossá és színvonalas könyvtári munka feltételeit. Ez a törekvés különösen az AGROBER és a konzervipar könyvtáraiban tapasztalható, s eredményességét jelzi, hogy az elmúlt évben a 15 konzervgyár közül 10-ben sor került az összevonásra. — Igen érdekes a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem könyvtárának új épületét bemutató írás, amelynek keretében dr. Hiller István igazgató a könyvtár egész történetét is áttekinti a kezdetektől, az egykori selmeci bányászati és erdészeti akadémia éveitől napjainkig. A cikknek az új könyvtárépületbe való beköltözésről, az átköltözésről szóló része minden könyvtártípus költözködésre készülő munkatársai számára különösen megszívlelendő, tanulságos olvasmány. — A szintén általános érdeklődésre számot tartó „Mezőgazdaságunk a nyelv tükrében” rovat szerzője, dr. Molnár Nándor most a mezőgazdasági épületek, építmények szavainak eredetét vizsgálja, olyanokét, mint például az épület, udvarház, ház, kunyhó, istálló, ól, karám, eszténa, ketrec, kalitka, szín, pajta, fészter, göré, kamra, hombár, siló, magtár, raktár, tartály.

Az OSZK HÍRADÓ 1978/6—7., összevont számában elsősorban a könyvtári hungarika-dokumentumok bibliográfiai számbavételének keretéről, illetve a nemzeti könyvtár feldolgozási problémáiról szóló két cikk érdemel figyelmet. Ér-

dekések azonban a Magyar Nemzeti Bibliográfia gépesített rendszeréről, ennek továbbfejlesztési lehetőségeiről, például a központi katalóguscédula-szolgáltatás megszervezéséről szóló résztájékoztató is. Az egyikben ezt olvashatjuk: „Az MNB cédulaszolgáltatás megindítása és kísérleti szakasza után a párhuzamoság a Könyvértékesítő Vállalat cédulaszolgáltatásával átmeneti lesz, nyilvánvalóan idővel a két szolgáltatás egybeolvad.”

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROSOK idejének második számának fő témája — az idejének Komárom megyei könyvtári hét központi témakörével, a nemzetközi gyermekével kapcsolatos tennivalók jegyében — a gyermekek és az olvasás. Három cikk is foglalkozik a pedagógusoknak és a könyvtárosoknak a gyermekolvasók körében végzett munkájával, feladataival (Irodalomtanítás — könyvtárban; Megkérdeztünk egy gyermekkönyvtárost...; A József Attila Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárának kapcsolatairól). A folyóirat szám *Örökségünk* rovata ismét nagyon érdekes és értékes; „Hazafias tűzzel buzgó gyönyörű munkáskák” címmel Csukly László emlékezik meg *Kultsár István* halálának 150. évfordulójáról. Az első pesti magyar újság, a *Hazai Tudósítások* megindítója komáromi születésű volt, s ő tekinthető a megyei könyvtár megalapítójának is: 1827. október 5-én négyezer kötetes könyvtárát „közhasználatra” a megyének ajándékozta, s halála után özvegye további, mintegy ezer kötetes adománnyal növelte a hagyatékot. — A megye színházi hagyományai már korábban is foglalkozott a híradó; e szám egyik cikke Komárom megye XIX. századi színház-történetének vázlatát nyújtja, egy másik pedig Abday Sándor színház-színészetének 1836. évi esztergomi színlapjait ismerteti.

A TOLNAI KÖNYVTÁROS 1978/2. számában országos figyelemre érdemes cikkek olvashatók az integráció helyi megoldásáról. A tolnai szervezeti útkeresésekről lapunk szeptemberi számában *Pacsai László* írt cikket, a helyi szakmai folyóirat legújabb számában pedig két népművelő ismerteti a paksi, illetve a dombóvári integrációs modellt. Helyes, hogy a híradó nemcsak könyvtárosi szemszögből foglalkozik e szövevényes kérdéskörrel, különösen azért, mert az országban eddig minden integrációs átszervezés kísérletnek indult, de kísérleti időszak tartamának pontos kitűzése, lezárása és értékelése nélkül valamennyi különös módon már

az első pillanattól kezdve a véglegesség igényével lépett fel, sőt olyan „modellé”, példává nemesedett, amelyet sűrű egymásutánban más településeken is bevezettek. Mivel a most közölt nézetek sem oszlatják el az integrációval kapcsolatos könyvtárosi aggályokat és aggodalmakat, szeretnénk remélni, hogy a Tolnai Könyvtáros szerkesztősége vitát nyit majd az integráció mibenlétéről, alapkérdéseiről és a megoldás lehetséges útjairól. — A híradószám bemutatja a Tamási Nagyközségi-Járási Könyvtár 500 négyzetméter alapterületű új épületét, s „Arcképek” rovatában beszélgetést közöl nyugdíjba vonuló munkatársával, Czank Józsefnél, aki 23 éve dolgozik a megyei könyvtárban. — A Tolnai Könyvtáros erőssége, a „Helyismeret, helytörténet” rovat *Csapó Dániel*ről, a reformkor egyik mezőgazdasági kiválóságáról, Tolna vármegye alispánjáról emlékezik meg születésének 200. évfordulója alkalmából, a „Továbbképzés” rovat pedig helytörténetírási útmutatót közöl, a helytörténeti kutatás legfontosabb bibliográfiai forrásainak felsorolásával együtt.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRAK ÉRTESÍTŐJÉNEK idej első száma közli a tanácsai, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárhálózatok elmúlt évi munkájáról szóló beszámolókat. A tanácsai hálózatban csaknem ezerrel csökkent az olvasók száma 1976-hoz képest, mégpedig országosan is jellemző tendencia szerint: a falvak 1200-as csökkenésével szemben áll a

szombathelyi olvasótábor 350-es gyarapodása. (Az egész megyében 16,8 százalék a tanácsai könyvtárakban olvasók aránya, Szombathelyen viszont 19,2 százalék!) Tizenöt falusi könyvtárban rendkívül rossz, 4,3—8,5 százalék a beiratkozottak aránya, közülük épp a legnagyobb településen, az 1834 lakosú Rábapatyon található a megye második legalacsonyabb olvasói aránya (4,4 százalék); a sorban következő két legnépesebb község, az 1108 lakosú Nára és az 1482 lakosú Nádasd szintén az igen gyengék közé tartozik 5,5, illetve 7,8 százalékaival. Ráadásul Nádasd adatai megbízhatatlannak is tűnnek, hisz a rossz működésről árulkodó olvasóarány óriási forgalommal — olvasónként évi 45,2 kötetrel — párosul. Külön meg kell említenünk, hogy az iskolai könyvtári beszámoló végén egy fáradhatatlan, régi könyvtáros, *dr. Kuntár Lajos* iskolai könyvtárügyi szakfelügyelő búcsúzik munkatársaitól. (Nyugalomba vonuló kitűnő pályatársunk munkásságáról meg fogunk emlékezni lapunkban is.) A Vas megyei híradónak ebben a számában nagy helyet kaptak a könyvtártechnikai és építészeti kérdések: a megyei könyvtár fejlődését és terveit jelzi a fényceruzával történő kölcsönzési adatrögzítés rendszerének, a Plessey-rendszernek az ismertetése; a könyvtárépítési kedv és szándék erősödését pedig a Köszegi Városi Könyvtár és több falusi könyvtár építkezéséről, tervezési problémáiról szóló cikkek és beszámolók, illetve híradások egész sora bizonyítja.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

POLIMEREK ELŐÁLLÍTÁSA — MŰANYAGOK FELDOLGOZÁSA a címe az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központnak, valamint a Szovjet Kultúra és Tudomány Háza Tudományos-Műszaki Könyvtárának közös kiadásában megjelent, gondosan sokszorosított bibliográfiának. A Szovjet könyvek ajánló jegyzéke nevű sorozat legújabb kiadványát Turi Mihály vegyész mérnök szerkesztette, és ő készítette a 183 tételes bibliográfia annotációit is. A 400 példányban kibocsátott váltogatás a két könyvtár állományában található, az utolsó 5—6 évben megjelent

orosz nyelvű, felsőfokú szakirodalmat tárja fel, amelyet azonban mérnökökön kívül az adott témakör iránt érdeklődő szakemberek is haszonnal fogathatnak.

CSONTVÁRY 1853—1919 címmel irodalomjegyzéket adott ki a Győri Megyei Könyvtár. Kováts Katalin 300 példányban sokszorosított összeállítását Nagy Lászlónak a festőről írott költeményével kezdődik, majd Csontváry művészetének rövid értékelése után a róla szóló tanulmányok, megemlékezések, kiállítási kritikák annotáció nélküli címléírásai következnek, végül pedig néhány mon-

datos vélemények, idézetek Csontváryról. A kiadvány időrendi műjegyzékkel fejeződik be, ez a tulajdonosok nevét is feltünteti.

AZ INFORMÁTOR-, A SZAKKÖNYVTÁROS- ÉS A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁROSKÉPZÉS a címe és tárgya a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ szakirodalmi szemléjének. A Katsányi Sándor által szerkesztett, a szocialista országok szakképzési elképzeléseit, illetve az angol—amerikai képzési modelleket egyaránt ismertető kitűnő szemle jól segítheti a képzési rendszerünk továbbfejlesztésére

irányuló munkálatokat. A 920 példányban sokszorosított füzet terminológiai kérdésekben jól útbaigazítja a forgatóját, és megismereti a változások irányzataival is. A szemle az IFLA könyvtárosképzési normatíváival és a felhasználó irodalom jegyzékével (41 tétel) zárul. (62 l. — 6 Ft)

A BARANYA MEGYEI KÖNYVTÁR ANGOL nyelvű könyvei címmel kiadott, 500 példányban sokszorosított jegyzék kibocsátásával új sorozatot indítottak útjára a pécsiek. A könyvtárnak ugyanis gazdag, csaknem 18 ezer kötetes idegen nyelvű állománya van, s a mostani, szép- és szakirodalmat egyaránt feltáró válogatást követni fogják az orosz, a francia és a német műveket ajánló jegyzékek is. A mintegy 240 művet annotációk nélkül felsoroló, de a raktári jelzeteket is feltüntető, szakrendi katalógust Sinkó Judit állította össze.

'NAPLÓ A KÖNYVTÁRI MUNKÁBÓL 1954. július—1955. június címmel a Székesfehérvári Megyei Könyvtár különnyomatban kiadta Havrilla János nyugalmazott perkáti falusi könyvtáros feljegyzéseit. A Fejér megyei Könyvtáros 1977/2. és 1978/1. számában közölt naplóról annak idején lapunk is megemlékezett (Könyvtáros 1978/3. sz. 181.; 1978/8. sz. 502. lap) és javasolta közzétételét. A különnyomat remélhetőleg annyi példányban jelent meg, hogy eljuthat a képző intézményekbe is, ahol a hivatásra nevelés terén rendkívül fontos missziót teljesíthet.

AZ ESZTÉTIKA című tantárgyhoz adott ki irodalomjegyzéket a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár és a Jászberényi Tanítóképző Főiskola. A 200 példányban sokszorosított bibliográfia a Közművelődési tantárgyi bibliográfiák 2. számaként jelent meg, s az általános

és az ágazati esztétika (színház, dráma, film) tanulmányozásához kíván segítséget nyújtani a főiskola hallgatóinak, akiknek könyveken kívül folyóiratcikkeket is ajánl. A címleírások feltüntetik azt is, hogy a mű a főiskolai vagy a városi könyvtárban — esetenként mindkettőben — található-e meg.

AZ IFJÚSÁGI POLC TOVÁBBFEJLESZTÉSÉHEZ adott ki módszertani levelet a Szolnoki Megyei

Könyvtár. Orosz Józsefné összeállítása tulajdonképpen bő irodalomjegyzék, mely főleg az 1975 óta megjelent művekből válogat.

OKTÓBER 1-IG MEGJELENT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; MUNKABESZÁMOLÓK; STATISZTIKAI ADATTÁRAK: Eseménynaptár. Módszertani útmutatás, ajánló bibliográfia és kiállítási segédanyag a negyedik fontosabb évfordulóhoz 1978/4. (FSZEK — KMK); Gazdaságpolitikai tájékoztató 25., 26. (1978) (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); Irodalomkutatások. Az általános nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke, 1978 szeptember. (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Könyvtári Tájékoztató. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtárának figyeltőlőszolgálatára 1978/6., 7. sz.; A Magyar Könyvtári Szakirodalmi Bibliográfiája. 1978/2. M 20984 — M 21 360 (OSZK KMK); OMKDK Híradó 1978/8—9.; Szociológiai Információ. A magyar nyelvű szakirodalom válogatott bibliográfiája 1977/4. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A” sorozat. Referátumok 1978/8—9., „B” sorozat. Bibliográfia 1978/8—9. (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtár); Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról 1978/6. (FSZEK); Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomról. 1978. augusztus (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Vas megye irodalma 1977. ápr. 1.—jún. 30. Klny. a Vasi Szemle 1978/2. számából. (A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár bibliográfiai füzetek 54.). — A Jászberényi Városi-Járási Könyvtár 1977. évi jelentése: Baranya megye tanácsi könyvtárainak 1977. évi ellátottsági és statisztikai adatai (Baranya megyei Könyvtár).

**M
E
R
A
B
O
N
A**

hanglemeztároló állvány

Speciális függesztőszerkezettel ellátott, félkemény polietilén borító a **MERABONA** állványokon.

A hanglemez nem deformálódik, nem porosodik, könnyen kezelhető. Biztosítja mindazokat a lehetőségeket, amiket a szabadpolcos **MERABONA** könyvállványok adnak.

Megrendelhető: **TOVALL, 9317 SZANY**

Kósa Bálint könyvjegyeiből
(Cikkünket lásd a 686. oldalon.)

